

TAVALLISTA ÄITIYTTÄ LISÄMAUSTEIN

– Naisten kokemuksia adoptioäitiydestä

NIEMELÄ LIISA JA TUOMI PAULA
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan laitos
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Heinäkuu 2008

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

NIEMELÄ, LIISA JA TUOMI, PAULA: Tavallista äitiyttä lisämaustein –Naisten kokemuksia adoptioäitiydestä

Pro gradu -tutkielma, 91 s., 1liites.
sosiaalityö
heinäkuu 2008

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee adoptioäitien äitiyden kokemuksia. Äitiyttä on tutkittu melko paljon viime vuosikymmeninä, mutta adoptioäitiys on jäänyt vähemmälle huomiolle. Myöskään adoptiotutkimus ei ole keskittynyt adoptioäitien äitiyteen. Adoptio on kuitenkin edelleen asia, joka puhuttaa ihmisiä yhä enemmän ja enemmän. Kuten tutkielmastamme käy ilmi, edelleenkin adoptioäidit joutuvat kokemaan muiden ihmisten epäilyjä ja ennakkoluuloja heidän äitiyttään kohtaan. Olemme pyrkineet tällä tutkimuksella saattamaan adoptioäitien oman äänen kuuluviin. Haluamme osaltamme hälventää niitä ennakkoluuloja, joita adoptioäidit kohtaavat. Tutkielmastamme käy ilmi, että adoptioäitiys on tavallista äitiyttä lisämaustein.

Tutkimuskysymyksiämme oli kaksi: 1. Miten adoptioäitiys määrittyy adoptioäitien kirjoituksissa eri yhteyksissä ja millaisia suhteita näiden määritelmien välille muodostuu sekä 2. Millainen on adoptioäidin äitiyden identiteetti edellä mainituissa kirjoituksissa? Tutkimusaineistomme koostuu kymmenen adoptioäidin kirjoituksesta. Aineiston analysoimisessa olemme käyttäneet kehysanalyysiä. Adoptioäitien kirjoitukset olemme jakaneet neljään kehukseen: menneisyyden kehys, ensikohtaamisen kehys, arjen kehys ja haasteellisuuden kehys. Näiden kehysten avulla olemme luoneet adoptioäitien äitiyden identiteettejä heidän eri elämän tilanteissaan ja kohtaamisissaan haasteissaan. Lopuksi olemme tutkineet millaisia suhteita eri kehysten välille voidaan muodostaa.

Suurimmalla osalla meille kirjoittaneista adoptioäideistä adoption taustalla oli lapsettomuus ja rankat lapsettomuushoidot. Adoptioäitien lukuisat unet ja haaveet lapsesta toteutuivat adoptioäidin ja lapsen ensikohtaamisessa. Lapsen koettiin olevan suuri lahja. Vaikka lapsen saaminen erosikin siitä, miten useimmat suomalaiset naiset lapsen saavat, adoptioäidit halusivat korostaa olevansa aivan tavallisia äitejä. Heidän arkensa lapsiperheenä ei eronnut mitenkään muiden lapsiperheiden arjesta. Adoptioäidit ovat ruoanlaittajia, pyykinpesijöitä, mutta myös lasta suojelevia ja huolta pitäviä vanhempia. Kuitenkin adoptioäitiydessä on myös haasteita, joita biologiseen äitiyteen ei liity. Adoptioperheen elämässä kulkee aina mukana lapsen biologiset vanhemmat, sekä adoptioäidin ja adoptiolapsen mielessä että myös perheen arjessa. Adoptioäidit kokivat riittämättömyyttä oman äitiytensä kanssa, koska he eivät koskaan voisi täysin korvata sitä menetystä mitä lapsi on joutunut elämässään kokemaan menettäessään biologiset vanhempansa. Prosessi adoptioäidiksi oli naisilla pitkä eikä se vielä ollut päättynyt. Tutkimuksemme adoptioäitien rakkaus lastaan kohtaan ja oman äitiyden kehittyminen jatkaa edelleen kasvamistaan.

Avainsanat: adoptio, äitiys, adoptioäitiys, kokemus, kehysanalyysi

SUMMARY

University of Tampere
Department of Social Policy and Social Work

NIEMELÄ, LIISA and TUOMI, PAULA: Ordinary motherhood spiced up –Women's experiences of adoptive motherhood

Master s Graduate Thesis, 91 p., 1 appendices p.
Social Work
July 2008

This pro gradu -thesis discusses the experiences of motherhood as gone through by a group of adoptive mothers. During the past few decades, quite a large number of studies have examined motherhood but adoptive motherhood has not received equal attention. Furthermore, the research related to adoption has not concentrated on motherhood as experienced by adoptive mothers. Nevertheless, adoption remains a topic that arouses more and more discussion. In the present thesis, it becomes apparent that adoptive mothers are still subjected to sceptical and prejudiced attitudes when it comes to their motherhood. The purpose of this study is to make their voice heard. By writing this thesis we would like to contribute to decreasing the prejudices encountered by adoptive mothers. Our thesis shows that adoptive motherhood is actually ordinary motherhood spiced up.

The present study had two research questions: 1. How is adoptive motherhood defined in different contexts in the texts written by a group of adoptive mothers and how are these different definitions related to one another, and 2. What is the motherly identity of an adoptive mother like in these aforementioned texts? Our research material is comprised of a set of texts written by ten adoptive mothers. We have approached the material by utilising frame analysis. We have divided the texts into four different frames: the past, the first encounter, everyday life and challenges. By using these frames we have created a set of different motherly identities represented in the different stages of life and the different challenges encountered by these mothers. Finally, we have examined the potential relations that can be created between the distinct frames.

For most of the adoptive mothers that participated in the study, the underlying reason behind the adoption was infertility and related hard treatments. The many dreams and hopes of a child finally came true in the first encounter of the mother and child. These mothers considered their children as a great gift. Even though having the child did not happen in the conventional way most Finnish women have their children, the adoptive mothers wanted to highlight the fact that they are just ordinary mothers like anyone else. Their everyday lives as a family with children did not differ from the lives of other families in any way. Adoptive mothers are parents who cook and do the laundry, but also protect and take care of their children. Nevertheless, adoptive motherhood also brings along some challenges that are not found in biological motherhood. The biological parents of the adopted child are always present in the everyday life of the family and in the minds of both the adoptive parents and the adopted child. The adoptive mothers had feelings of inadequacy related to their own motherhood because they could never really make up for the loss that the children had to go through when losing their biological parents. The process of becoming an adoptive mother was long and it had not yet come to an end. The love that the adoptive mothers feel for their children keeps on growing as their motherhood develops further.

Key words: adoption, motherhood, adoptive motherhood, experience, frame analysis

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 ÄITIYS	4
2.1 MYYTINEN ÄITIYS.....	4
2.2 YHTEISKUNTA MUUTTUU – NIIN ÄITIYSKIN	7
2.3 ÄITIYDEN MONIMUOTOISUUS.....	9
2.4 ÄIDIKSI TULEMINEN	11
2.5 ADOPTIOÄITIYS	13
3 ADOPTIO KÄSITTEENÄ	18
3.1 ADOPTION HISTORIAA SUOMESSA	19
3.2 MAHDOLLISUUS ADOPTOIDA.....	23
3.3 ADOPTION PITKÄ TIE	26
3.3.1 Päätös adoptiosta.....	27
3.3.2 Adoptioprosessin määränpäänä oma lapsi.....	28
4 KOKEMUKSEN TUTKIMINEN	32
4.1 NAISTEN KOKEMUSTEN TUTKIMINEN	33
4.2 NARRATIIVINEN TUTKIMUS.....	35
5 TUTKIMUKSEN ETENEMINEN	37
5.1 KIRJOITUSPYYNTÖ ADOPTIOÄIDEILLE	39
5.2 KYMMENEN KIRJOITUSTA ADOPTIOÄITIYDESTÄ.....	41
6 AINEISTON ANALYYSI	43
6.1 KEHYSANALYYSI.....	43
6.2 KEHYKSET JÄSENTÄVÄT SOSIAALISTA TODELLISUUTTA.....	45
6.3 KEHYSTEN VÄLISET SUHTEET	45
7 NELJÄ KEHYSTÄ JÄSENTÄMÄSSÄ ADOPTIOÄITIEN KIRJOITUKSIA	47
7.1 MENNEISYYDEN KEHYS.....	47
7.2 ENSIKOHTAAMISEN KEHYS	51
7.3 ARJEN KEHYS	54
7.4 HAASTEELLISUUDEN KEHYS	57
8 ADOPTIOÄITIEN ÄITIYDEN IDENTITEETIT	61
8.1 LASTA KAIPAAVAN NAISEN IDENTITEETTI	63
8.2 ÄITIYDEN KONKRETISOITUMISEN IDENTITEETTI.....	64
8.3 ÄITIYDEN KÄYTÄNNÖLLINEN IDENTITEETTI.....	65
8.4 HAAVOITTUVAN ADOPTIOÄIDIN IDENTITEETTI.....	65
9 NELJÄ ADOPTIOÄITIYDEN KEHYSTÄ JA NIIDEN VÄLISET SUHTEET	67
9.1 MITEN ADOPTIOÄIDIN MENNEISYYDEN TAPAHTUMAT VAIKUTTAVAT LAPSEN JA ÄIDIN ENSIKOHTAAMISESSA?	68

9.2 ONKO ADOPTIOÄIDIN MENNEISYYDELLÄ MERKITYSTÄ ARJESSA?	69
9.3 MIKÄ YHTEYS ON ADOPTIOÄIDIN JA ADOPTIOLAPSEN ENSIKOHTAAMISELLA JA ARJELLA?	71
9.4 MIKÄ MERKITYS ADOPTIOÄIDIN MENNEISYYDELLÄ ON HEIDÄN KOHTAAMIIN HAASTEISIIN?	72
9.5 MINKÄLAINEN SUHDE MUODOSTUU ADOPTIOÄITTYDEN HAASTEIDEN JA ARJEN VÄLILLE?	74
9.6 ONKO ENSIKOHTAAMISELLA YHTEYTTÄ ADOPTIOÄIDIN KOHTAAMIIN HAASTEISIIN?	76
10 LOPUKSI	78
LÄHTEET	85
LIITTEET	92

1 JOHDANTO

Tämä tutkimus tarkastelee adoptioäitien kokemuksia äidiksi tulemisesta ja äitiydestä. Sosiaalityöntekijöillä on keskeinen rooli adoptiokäytäntöjen hoitajina, mikä tekee aiheen kiinnostavaksi sosiaalityön kannalta ja on vaikuttanut selkeästi tutkimusaiheemme valintaan. Sosiaalityön opintojemme perusteella huomasimme kuitenkin tietävämmä adoptiosta vain vähän, vaikka adoptioasiat käytännössä ovatkin osa sosiaalityöntekijän asiantuntijuutta. Äitiyden tutkimiseen päädyimme siksi, että äitiys on tärkeä osa omaakin elämäämme. Äidiksi tuleminen on mullistava kokemus naiselle, eikä se jättänyt meitäkään kylmäksi. Tutkimukseemme halusimme kuitenkin valita aiheen, jota pystymme katsomaan oman äitiytemme vierestä.

Pro gradu -tutkielmamme on toteutettu parityöskentelynä. Teimme tutkimuksen pääasiassa yhdessä, mutta teoriaosuudessa teimme selkeän työjaon. Toisen tutkiessa adoptiota, toinen meistä keskittyi äitiyteen. Kommentoimme ja korjailimme toistemme tekstiä ajoittain. Tämä antoikin meille mahdollisuuden ottaa etäisyyttä omiin kirjoituksiimme eikä tutkimuksen teko käynyt näin ollen missään vaiheessa tylsäksi. Parityöskentelyn hyvänä puolena onkin se, että pystyy keskustelemaan ja vaihtamaan ajatuksia toisen kanssa, mutta toisaalta yhteisen ajan puute saattaa olla ongelma. Meille parityöskentely kuitenkin näyttäytyi erinomaiseksi vaihtoehdoksi.

Adoptio on aiheena ajankohtainen. Olemme muun muassa saaneet viime aikoina lukea lehdistä julkisuuden henkilöiden adoptioprosesseista. Nämä julkisuuteen tuodut tarinat adoptiosta ovat nostattaneet ihmisissä tunteita ja mielipiteitä. Lapsen adoptointi on yleistynyt ajan kuluessa, mutta se herättää ympäristössään silti erityistä mielenkiintoa. Lisämausteen adoption ajankohtaisuudelle tuo keskustelu sateenkaariperheiden adoptio-oikeudesta, mikä on nostanut adoption myös yhteiskunnallisesti merkittäväksi kysymykseksi. Meillä jokaisella on oma mielipide siitä, kuka on sopiva ihminen lapsen adoptoimiseen.

Jokaisella meistä on myös mielipide siitä, mitä on oikeanlainen äitiys ja miten äitien tulisi toimia ollakseen riittävän hyviä äitejä. Äitiys kiehtoo ja kiinnostaa. Äitiyden määrittely on säilynyt suhteellisen samana pitkään. Katvalan (2001) tutkimus äitiydestä kolmessa eri sukupolvessa osoittaa, että eri sukupolvilla on suhteellisen sama käsitys ihanneäitiydestä. Äiti on kodin hengetär, uhrautuva ja huolehtiva, mutta ei itsekäs, väsynyt tai vihainen. Niin kauan kuin yhteiskunnassamme syntyy lapsia, ei äitiys lakkaa olemasta ajankohtaista. Mutta liittyykö äitiys aina vain synnytyskokemukseen? Mitä äitiys oikeastaan edes on ja kuka sen pystyy määrittelemään? Ainakin äitiys on jotakin, mihin liitetään vahvoja odotuksia ja uskomuksia. Viimeistään äidiksi tullessaan

naiset törmäävät äitimyyttiin, jonka vaatimuksesta äidin tulee muun muassa rakastaa lastaan alusta alkaen, olla kärsivällinen ja mielialaltaan pysyvä (Niemelä 1991, 111). Kaikkiin äitimyytin vaatimuksiin eivät kuitenkaan nykyajan äidit selvästikään halua taipua. Suomessa tuoreinta äitiyteen liittyvää tutkimustietoa antaa Kristiina Janhusen ja Minna Oulasmaan (2008) toimittama kirja *Äidin kielletyt tunteet*. Tässä kirjassa 63 äitiä kertoo raivosta, aggressiivisuudesta, uupumuksesta ja häpeästä. Äitiyteen liittyvistä vaikeista ja negatiivisista puolista uskalletaan siis nykyään puhua avoimemmin kuin ennen. Sille on selvästi äitien keskuudessa tarvetta.

Tässä tutkimuksessa käsittelemme rinnakkain käsitteitä äitimyytti ja ihanneäitiys. Emme ole tehneet eroa niiden välille, koska mielestämme äitimyytti ja ihanneäitiys pitävät sisällään pitkälti samoja asioita. Tutkimuksessa ymmärrämme, että äitimyytti ja ihanneäitiys ovat molemmat kauaskantoisia käsitteitä, jotka määrittelevät millainen on yleisesti ajatellen hyvä äiti ja mitä yhteiskunnassamme ja kulttuurissamme äideiltä odotetaan.

Äitiyttä on tutkittu paljon ja määritelmiä äitiydestä on varmasti yhtä paljon kuin siitä tehtyjä kirjoituksiakin. Adoptioon liittyvä tutkimus on pääasiassa keskittynyt adoptiolapsiin. Pelkkiin adoptioäiteihin keskittyvää tutkimusta on siis niukasti. Tässä tutkimuksessa keskitymme adoptioäitien kokemuksiin äidiksi tulemisesta ja äitiydestä yleensä. Noin 300 naista tulee Suomessa vuosittain äidiksi adoptoimalla lapsen (Tilastokeskus 2007). Kulttuuri, jonka keskellä elämme, on väistämättä vaikuttanut siihen, että adoptio on nykyään yhä useamman naisen keino tulla äidiksi. Naisen hedelmällisyyden kannalta otollisimmat vuodet käytetään nykyään muun muassa opiskeluun ja uran luomiseen (Carroll 2007, 26). Äidiksi tuleminen on kuitenkin suuri muutos naisen elämässä, tapahtui se sitten biologisesti tai adoption kautta. Tämän tutkimuksen tarkoitus ei ole vertailla biologista äitiyttä ja adoptioäitiyttä, mutta biologisessa äitiydessä ja adoptioäitiydessä on kuitenkin eroavaisuuksia, joita ei voida sivuuttaa. Varsinkin äitiyden alkutaipaleet eroavat toisistaan. Kun lapsi adoptoidaan, käy adoptioäiti läpi asioita, joita ei biologinen äiti joudu ikinä pohtimaan tai kohtaamaan. Kallandin (2003, 204–205) mukaan adoptioäidin ja adoptiolapsen vuorovaikutuksessa on läsnä aina menetys. Suomessa suurin osa adoptioäideistä on luopunut unelmastaan synnyttää oma biologinen lapsi. Adoptoitavat lapset ovat puolestaan menettäneet mahdollisuuden kasvaa biologisten vanhempiensa ja sisarustensa kanssa ja suurin osa lapsista jättää adoptiossa taakseen myös juurensa, ensimmäisen kulttuurinsa, kielensä ja ihmiskontaktinsa. Pelkästään nämä menetykset tekevät adoptioäitiyden lähtökohdat erilaiseksi kuin biologisessa äitiydessä. Adoptiossa kiintymyssuhde lapseen täytyy rakentaa ikään kuin keskeltä tarinaa. Adoptioäidit joutuvat olemaan odotusaikana ja adoption jälkeisenä aikana ulkopuolisten tarkkailtavana ja näin ollen punnitsemaan omia kykyjään vanhemmuuteen myös viranomaisten näkökulmasta. Koemme, että adoptioäitiys on

erityisen mielenkiintoinen lähtökohta äitiyteen ja tutkimuksenarvoinen kohde. Adoptioprosessiin hakeutuneet naiset joutuvat pohtimaan äidiksi tulemistä perusteellisesti ja pitkään. Adoptioäidiksi ei tulla vahingossa tai yllättäen. Takana on tavallisesti ensin biologisen lapsen yritystä ja useimmiten vuosia kestävä adoptioprosessi. Tie äitiyteen voi olla erityisen pitkä ja raskas kulkea, mutta halu tulla äidiksi ja kasvattaa oma lapsi tekee tämän tien kulkemisen sen arvoiseksi. Äitiys on adoptioäideille jotain, mikä todella halutaan kokea.

Tutkimuksemme etenee jatkossa seuraavasti. Tutkimuksemme teoriaosuuden ensimmäisessä osassa määrittelemme äitiyttä tuomalla esiin erilaisia äitiyteen liittyviä tutkimuksia ja kirjoituksia. Nostamme tärkeiksi asioiksi äitiydessä tapahtuneet yhteiskunnalliset muutokset, jotka ovat vaikuttaneet siihen, millaista äitiys tämän päivän Suomessa on. Adoptioäitiydestä olemme kirjoittaneet oman erillisen luvun, jossa kerromme niistä erityispiirteistä, joita liittyy adoptioäitiyteen. Teoriaosuutemme toinen osa kartoittaa taas adoptiota käsitteenä, sen käytäntöjä ja historiaa.

Tutkimusaineistomme koostuu adoptioäitien kirjoituksista. Tutkimusaineistoa kuvaamme luvussa 5.2 Kymmenen kirjoitusta adoptioäitiydestä. Olemme analysoineet adoptioäitien kirjoituksia kehysanalyysin avulla. Tutkimusmetodina kehysanalyysi on antanut meille keinon lähestyä adoptioäitien kokemuksia neljän erilaisen kehyksen kautta ja näitä kehyksiä valotamme luvussa 7 Neljä kehystä jäsentämässä adoptioäitien kirjoituksia. Kehykset olemme nimenneet menneisyyden kehykseksi, ensitapaamisen kehykseksi, arjen kehykseksi ja haasteellisuuden kehykseksi. Lisäksi olemme analysoineet muodostamiemme kehysten välisiä suhteita luvussa 9 Neljä adoptioäitien kehystä ja niiden väliset suhteet sekä eritelleet kehyksistä esiin nousseita adoptioäitien identiteettejä luvussa 8 Adoptioäitien äitiyden identiteetit.

2 ÄITIYS

Naisena olemiseen liittyy olennaisesti äitiys. Suurin osa naisista haluaa tulla ja tuleekin äidiksi jossain vaiheessa elämää. Ne naiset, jotka eivät halua lapsia, saavat usein perustella kantaansa sukulaisilleen ja tuttavilleen. Äitiyden voidaan sanoa olevan naisen elämän suurimpia kysymyksiä. Suomalaisia ja englantilaisia feministiäitejä tutkinut Tuula Gordon (1991, 134) toteaa, että naisen on määriteltävä tulevaisuutta tai elämänsä kulkua suunnitellessaan omaa kantaansa äitiyteen, halusi hän sitä tai ei. Kukaan naisista ei varmastikaan ole välttänyt keskusteluita, joissa pohditaan äitiyttä. Naisilla on usein jo varhain mielipide siitä, montako lasta haluaa hankkia tai ehdoton vakaumus olla hankkimatta yhtäkään lasta. Ajatuksella äitiydestä on ihmeellinen vaikutus naisen elämään jo ennen kuin lasten hankinta on ajankohtaista. Monet naisista kantavat jo nuoruudesta lähtien syntymättömiä lapsia mukanaan, ajatuksen tasolla, nimet valmiiksi mietittyinä. Vaikka äitiys on naisille usein voimanhänke ja innoittava tekijä, osoittautuu se erilaisten tutkimustulosten valossa myös monimutkaiseksi ja haastavaksi. Tuula Gordonin (1991, 145) sanoin, äitiys on vaikeaa – mutta mielenkiintoista.

Äitiyden merkityksellisyydestä naisen elämään voidaan olla montaa mieltä. Maternalistien mukaan äitiys antaa naiselle identiteetin ja on naisen elämän tärkein tehtävä. Radikaalifeministit puolestaan kysyvät, onko naisen edelleenkin synnytettävä ollakseen täysipituinen ihminen. (Vuorela 1988, 166.) Äitiyttä voi määritellä monella eri tavalla. Äitiys ja äidillisyyden voidaan nähdä sukupuoleen sidottuna, vain naisille tyypillisenä ominaisuutena. Toinen tapa määrittää äitiys, on mieltää se naisten reproduktiokyvyksi, joka sisältää naisten kyvyn tulla raskaaksi ja synnyttää. Kolmanneksi äitiys määrittyy pitkälti äitien tekemänä kasvatus- ja hoivatyönä. (Kuronen 1989, 23.)

Mikä saa naisen haluamaan äidiksi? Psykoanalyttikko Elina Mäenpää-Reenkola (1998, 55–57) on pohtinut tätä kysymystä ja kertoo syiksi muun muassa naisen halun tehdä miehestä isä, oman naiseuden varmistamisen, mahdollisuuden määräysvaltaan, lapsuuden uudelleen luomisen ja halun hoitaa äitiyden tehtäviä ja vastuuta sekä taata sukupolvien jatkuminen. Syitä äidiksi haluamiseen on siis monia. Mäenpää-Reenkola painottaa, että ajatus oman minuuden päättymisestä on sietämätön ja tieto omista lapsista lievittää tätä sietämättömyyttä.

2.1 Myyttinen äitiys

Kun pohtii äitiyttä, ei voi olla törmäämättä äitimyyttiin. Nykypäivänä kuulee paljon puhetta siitä, että äitimyyttiä olisi syytä purkaa tai ainakin kyseenalaistaa. Mutta mitä äitimyytti pitää sisällään?

Riitta Auvinen (1979) toteaa artikkelissaan *Ylistämällä alistettu*, että meillä jokaisella on mielikuvissamme malliäiti, josta johdamme normit ja ohjeet jokapäiväiseen käyttäytymiseemme. Poikkeaminen annetusta ihanteesta johtaa leimaantumiseen. Jo artikkelin otsikossa *Ylistämällä alistettu* piilee äitimyytin syvin olemus. Kun äitiyden ideaali kohotetaan tarpeeksi korkealle, ei kenelläkään ole mahdollisuuksia ylettyä siihen. Äitimyyttiin sisältyy lukemattomia asioita. Auvinen näkee äitimyytin olevan miehen ja naisen vallankäytön perusongelma. Myytti pyrkii turvaamaan miehen vallan. Äitimyytin mukaista on muun muassa naisten vastuu pienten lasten hoidosta. Myös samapalkkaisuuden toteutumattomuus voidaan nähdä Auvisen mukaan osana äitimyyttiä. Äitimyyttiä toteuttava nainen on epäitsenäinen ja alistunut, mutta juuri tällä tavalla hän vastaa parhaiten kulttuurin odotuksia. (Auvinen 1979, 183–190.)

Äitimyyttiin liittyy mystisiä keksittyjä tarinoita. Esimerkiksi tarina haikarasta lapsentuojana kuvastaa sitä, että seksuaalisuuteen liittyviä ilmiöitä on pyritty piilottamaan, jotta ihminen ei paljastuisi tulevansa naisen kohdusta. Äitimyyttiin liitetään myös raamatullisia piirteitä. Kun naista ihannoidaan ylistämällä, tuotetaan ei-maallinen olemassaolo, Jeesus-morsian, jonka pelottava ja halveksittava vastakohta on syntinen Eeva. (Auvinen 1979, 187.) De Beauvoirin (1949, suom. 1980, 114–134) mukaan nainen voi olla samaan aikaan sekä Eeva että Maria, mutta nimenomaan silloin kun nainen hyväksyy hänelle määrätyn alisteisen osan, saa hän päähänsä Marian sädekehän.

Äitiyteen liitetyt myytit ovat saaneet monet tutkimaan äitiyttä tarkemmin sekä kyseenalaistamaan että purkamaan äitiydelle asetettuja vaatimuksia. Eeva Jokisen (1996) väitöskirja *Väsytyn äiti* sai alkunsa hänen omista henkilökohtaisista kokemuksistaan kotiäitinä olemisesta. Hän koki, että äitinä tuli olla alati onnellinen, valittaa ei saanut, eikä anoa myötätuntoa (Jokinen 1996 9-11). Jokinen tutki äitiyttä kaunokirjallisuudessa, lehtikirjoittelussa ja äitien päiväkirjoissa. Hänen mukaansa äitien väsyminen asettuu monelle rajalle: se on ruumiillinen kokemus ja yhdistää biologisen, yhteiskunnallisen, kielellisen ja psyykkisen. Äidit kuitenkin liittävät väsymisen yleensä tiettyihin arkisiin toimintoihin, eivätkä sen kummemmin abstrahoi väsymistään. (Jokinen 1996, 41–42.) Jokinen löytää ahdistavan äitiyden ja väsymyksen syyksi muun muassa aikuiskontaktien puutteen. Yksinäisyyden ongelma on kuitenkin Jokisen mukaan kaksipiippuinen, koska samalla kun äidit haluavat tukea ja läheisyyttä, tahtovat he myös pitää kiinni kodin ainoan naisen tilastaan. (Jokinen 1996, 177–192.) Jokisen väitöskirjaa voidaan pitää merkittävänä askeleena julkituotuun tietoon siitä, että äitiys naisten kokemuksena on usein kaukana äitimyytin sisältämästä ihanneäitiydestä.

Kirsi Nousiainen (2004) on tutkinut väitöskirjassaan *Lapsistaan erillään asuvat äidit* sitä, miten naisen identiteetti äitinä rakentuu. Hän pohtii muun muassa äitiyteen liittyviä moraalikoodeja.

Yhdeksi moraalikoodiksi Nousiainen nostaa sen, että äidin on oltava aina läsnä ja saatavilla lapsilleen. On kuitenkin tavattoman vaikeaa määritellä, mitä tällaiset moraalikoodit käytännössä tarkoittavat, sillä esimerkiksi läsnä ja saatavilla oleminen voivat tarkoittaa eri ihmisten mielestä eri asioita. Myös moraalikoodeja sisältävät kulttuuriset kertomukset pitävät sisällään myyttejä hyvästä ja pahasta äitiydestä. Nousiainen toteaa, että äitiyden kulttuurinen tila on suhteellisen muuttumaton. Äitiyteen liittyvät moraalikoodit ja uskomukset nähdään edelleen samankaltaisina kuin 1800-luvun jälkeen, jolloin äidit olivat kodin hengettäriä perheen uusintamisen ja yhtenäisyyden keskiössä. Kulttuuriset moraalikoodit ja etenkin äidin läsnäoloon liittyvät odotukset näyttäytyvät Nousiainen tutkimuksessa esimerkiksi siinä, että kaikki hänen haastattelemansa äidit saivat negatiivista palautetta siitä, että heidän lapsensa asuivat isän luona. (Nousiainen 2004, 57–63.)

Raisa Cacciatore ja Kristiina Janhunen (2008) tuovat suomalaisittain uusinta tutkimustietoa myyttiseen äitiyteen kirjassa *Äidin kielletyt tunteet*. Cacciatore ja Janhunen ovat jakaneet myytit peräti yhteentoista osaan. Ensimmäiset viisi myyttiä väittävät, että äidit ovat tietyn ikäisiä, näköisiä ja kokoisia, että synnytyksessä ja imetyksessä mitataan äitiyttä, että äitiys on luonteenpiirre, että äiti rakastuu lapseensa ensisilmäyksellä ja että äidit ovat automaattisesti onnellisia. Loppujen kuuden myytin mukaan äiti ei ole väkivaltainen, äitiys on harmoniaa, äiti on lapsilleen tasapuolinen, lapsen temperamentti johtuu äidistä, lapselle riittää yksi äiti ja parasta lapselle on ydinperhe. (Cacciatore & Janhunen 2008, 14–26.) Myyttien laaja kirjo pitää sisällään sen ajatuksen, ettei äitejä missään kohtaa päästetä vapaaksi näistä odotuksista ja ihanteista. Kirjaa varten kerätyt äitien kirjoitukset paljastavat myyttisten odotusten aiheuttaman ikävän puolen. Kun äideille asetetut tavoitteet ovat epärealistisia, kokevat äidit pettymystä, turhautumista ja itsesyytöksiä. Vanhanaikaisia käsityksiä äitiydestä pidetään yllä edelleen. Epärealistiset odotukset äitiydestä törmäävät kuitenkin usein inhimillisen rajallisuuden seinämään. (Cacciatore & Janhunen 2008, 12.)

Kun elämme aikakaudessa, jossa naisten ja miesten välistä tasa-arvoa pidetään tärkeänä, on otettava äitimyytistä kertoessa esille myös toinen näkökulma. Kirsi Saarikangas (1991, 238–239) toteaa artikkelissaan äitiyden kokemuksesta ja roolista, että monet ne asiat, joita kritisimme patriarkaalisen äitiyden kuvana, voivat olla toisella tasolla myös äitiyden positiivisia, äidin ja lapsen suhteesta lähteviä puolia. Hän listaa äitiyden positiivisiksi ulottuvuuksiksi lämmön, rakkauden, tarvitsemisen, turvanannon ja läheisyyden, jotka ovat helposti muunneltavissa naisen äitiydellä alistamiseksi ja äitiyden mystifioimiseksi. Saarikangas painottaakin, että äitiydestä keskusteltaessa on erotettava toisistaan kolme aspektia: äitiys naisen yksityisenä kokemuksena, äitiys äidin ja lapsen suhteena ja äitiys patriarkaalisen kulttuurin määrittelemänä naisen roolina.

2.2 Yhteiskunta muuttuu – niin äitiyskin

Tuula Gordon (1991, 140) kirjoittaa, että lasten kasvattaminen on yhteiskunnallisesti raamittua sosiaalista toimintaa. Äitiys on siis myös yhteiskunnallista. Äitiys onkin muuttunut samalla kun yhteiskuntamme on muuttunut. Vaikka äitiyteen liitetään vahvoja myyttejä ja odotuksia, toisaalta äitiyttä myös arvostetaan. Jos nainen elää lapsettomana, odotetaan häneltä kulttuurissamme elämänsä jossain vaiheessa äitiyden roolin täyttämistä. Lapsenkantaminen näyttelee suurta osaa naisen elämässä. Sanoja, kuten hedelmättömyys ja lapsettomuus on käytetty tekemään muu identiteetti mahdottomaksi. (Rich 1976, 11.) Jos nainen ei ole äiti, hän on lapseton. Jo sanamuoto kertoo häneltä puuttuvan jotain. Jaana Vuori (2003) kirjoittaa, että ennen naisen ja äidin kuvat ovat melkein sulautuneet yhteen. Naisesta on ollut vaikea keskustella puhumatta hänestä nykyisenä tai tulevana äitinä tai ainakin äidillisenä olentona. (Vuori 2003, 42.)

Historian valossa voidaan sanoa naisten harjoittaneen äitiyttä työkseen (Nopola 1991,7). Naisena olemiseen liittyi äitiys niin olennaisesti, ettei tästä naisen ”työstä” tehty sen suurempaa numeroa. Äitiys ei ollut asia, mitä naiselta varsinaisesti odotettiin, vaan äitiys nähtiin varsin luonnollisena, itsestään selvänä asiana. Äitiys on kuitenkin heijastellut aina yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia. Naisten alkaessa osallistua ”oikeille” työmarkkinoille 1960-luvulla, oli mietittävä uudelleen käsitystä äitiydestä.

Ritva Nätkin (1997) on tutkinut väitöskirjassaan suomalaista äitiyttä. 60-luvulla vuosikymmenen radikaali sukupolvi kävi läpi tasa-arvotaistelun, jonka tulokset ovat merkittäviä ja heijastuvat yhä nykypäivään. Äitiyskäsitys muutti muotoaan. Naisten emansipaatiopyrkimyksiä pidettiin tuolloin poikkeavina valtavirrasta. Työväenluokan naisilla oli vaikeuksia sopeutua vallalla olevaan käsitykseen perhe-elämästä; he halusivat osallistua kodin ja lasten hoidon ohella muillekin yhteiskunnan areenoille. Myös miehet haluttiin mukaan vanhemmuuteen. Työn ja äitiyden yhteensovittaminen tuli mahdolliseksi vuonna 1963, kun säädettiin laki palkallisesta äitiyslomasta. Yhä useammasta äidistä tuli palkkatyöläinen. Nämä muutokset äitiydessä eivät kertoneet äitiydestä kieltäytymisestä, vaan paremminkin asioiden yhdistelemisestä ja uusista tavoitteista, joita naiset itselleen asettivat. (Nätkin 1997, 121–122.)

60-luvulla ryhdyttiin myös vähitellen suhtautumaan myönteisemmin ehkäisyasioihin. Erityisesti kättilöt olivat huolissaan abortista ehkäisykeinona ja halusivat löytää rakentavampia keinoja syntyvyyden säännöstelyyn. Samoihin aikoihin synnytykset siirtyivät kotioloista sairaaloihin, minkä katsottiin väestöpoliittisessa hengessä pelastavan ennen kaikkea keskosia ja vastasyntyneitä.

(Nätkin 1997, 121–137.)

Naiskäsitöksen muuttuminen vaikutti koko yhteiskunnan rakenteeseen. Kun vanhempaan ikäpolveen kuuluvat naiset olivat koko hedelmällisen ikänsä pelänneet raskaaksi tulemista, alkoi uudelle sukupolvelle lasten hankkiminen olla perusteellisemmin harkittua ja ajoitettua. (Jokinen 1996, 55.) Marjo Kurosen (1989, 8) sanoin, ihanteeksi muodostui perheellinen, työssä käyvä nainen. Naisten työssäkäynnin yleistymisen seurauksena koettiin suuria muutoksia monissa muissakin asioissa. Julkinen päivähoito kehittyi ja keskustelu kotitöiden tasapuolisesta jakautumisesta miesten ja naisten välillä alkoi. Perheen perustamiseen alettiin suhtautua eri tavalla. Kouluterveydenhuollossa ruvettiin varoittamaan suunnittelemattoman raskauden tuomista ongelmista ja nuorten vanhemmat kehottivat siirtämään lastenhankintaa siihen saakka, kunnes oman elämän raamit ovat kunnossa. (Peltoniemi-Ojala 1999, 16.)

Naisten monipuolistuneet tavoitteet ja halut toteuttaa omaa elämäänsä ovat saaneet pariskunnat lykkäämään lastentekoa, mikä taas on selkeästi eurooppalainen ilmiö. Äitiys saatetaan kokea epämuodikkaaksi, mikä omalta osaltaan on saanut syntymäluvut laskusuuntaan. Toisaalta lapsiluku on vähentynyt yksinkertaisesti senkin takia, että enää suurta lapsimäärää ei tarvita esimerkiksi peltotöiden vuoksi tuomaan elantoa kotiin. Myös uskonnollisuuden vähentyminen on vaikuttanut lapsilukua pienentävästi. Lasten hankkiminen on nykyään selkeästi harkittu valinta eikä niinkään välttämättömyys esimerkiksi oman vanhuuden turvaamiseksi. Mielenkiintoista on kuitenkin se, että ne maat, joissa yhteiskunta tukee äitiyden alkutaivalta monin tavoin, ovat juuri niitä maita, missä väkimäärä vähenee vähenemistään. (Samuelson 2006, 39.)

Eeva Jokinen (2002) tuo artikkelissaan Äitiys, isyys ja julkiset fantasiat esiin olennaisen asian, miksi naisilla on nykyään elämässään paljon muutakin toteutettavaa kuin äitiys. Hänen mukaansa aikamme hallitseva eetos, individualistinen itsensä toteuttaminen, osoittaa naiselle mahdollisuuden koulutukseen, hyvään työpaikkaan, rentoutumiseen ja itsekkäänä olemiseen. Jokinen kuitenkin muistuttaa, että naisia yhä syyllistetään siitä, mihin yhteiskunta on heidät kutsunut. 1950- tai 1960-lukujen perhe-elämää muistellaan usein nostalgiseen sävyyn: äidit olivat äitejä kotona lapsia hoivaamassa sekä miehet miehiä ja töissä. Ajat ovat kuitenkin muuttuneet, emmekä Jokisen mukaan elä enää hoivarationaalisuudella kyllästetyssä ajassa, vaan tilalle on tullut rahan ja kasvun rationaalisuus. (Jokinen 2002, 84–85.)

Yhteiskunnallisten muutosten takia äitiys yksinkertaisesti sekoittaa nykynaisen elämän totaalisemmin kuin ennen. Jaana Vuori (1991) tarkastelee äitiyttä laajemmassa toiminnallisessa ja

institutionaaliossa yhteydessä. Äideillä on myös muita suhteita perheen lisäksi, jotka määräävät heidän elämänsä edellytyksiä. Kuten Vuori kirjoittaa, äitinä olemisen lisäksi nainen on usein myös palkkatyöläinen, elää erilaisten alakulttuurien jäsenenä ja toimii erilaisten yhteiskunnallisten instituutioiden rajaamassa kentässä. (Vuori 1991, 61.)

2.3 Äitiyden monimuotoisuus

Äitiydessä ei ole yhtä yleistä linjaa mitä naiset toteuttavat. Äitiys on täynnä valintoja, joista yksi on se, valitseeko äiti kotiäitiyden vai työssäkäynnin. Äitien osallistuminen työmarkkinoille on Suomessa varsin yleistä, mutta osalle äideistä kotiäitiys on itsestään selvä valinta. Kuten kaikki valintoihin liittyvät asiat, myös tämä aihealue herättää mielipiteitä. Jokinen (1996, 91–105) löytää yleisiä asenteita ja mielipiteitä termeistä, joita käytetään puhuttaessa koti- ja ansioäideistä. Hän miettii miksi kotiin *jäädään* ja töihin *lähdetään*. Kotiäitien päivissä on kuitenkin usein paljon enemmän lähtemisiä kuin työpaikalla päivänsä viettävän äidin päivässä. Riitta Auvinen (1979, 189) toteaa naisten kahtiajaon koti- ja ansioäiteihin olevan keinotekoista ja liittyvän vahvasti jo aikaisemmin käsittelemäämmä äitimyyttiin. Familismia tutkinut Riitta Jallinoja (2006, 98) puolestaan kirjoittaa, että aina 60-luvulta 80-luvulle asti kotiäitiys on ollut esillä lähinnä ansioäitiyden kiistakumppanina. Kotiäitien vuonna 1982 perustama etujärjestö Lapsen kotihoito ry alkoi ajaa lakia, joka takaisi rahallisen tuen kotona pieniä lapsia hoitavalle vanhemmalle. Laki toteutuikin ja astui voimaan vuonna 1985. Samana vuonna kotihoidon tukea nosti 20 prosenttia, mutta vuonna 1992 tuen käyttäjien osuus oli noussut jo 70 prosenttiin. (Jallinoja 2006, 98–99.) Sekä työssä käyviä että kotona olevia äitejä yhdistää kuitenkin lapsen edun ajattelu. Vaikka äiti kävisikin töissä, on hänelle silti äärimmäisen tärkeää tietää, että lapsi on hyvässä ja laadukkaassa hoitopaikassa (Gordon 1991, 142).

Vaikka äidit helposti jaetaan kotiäiteihin ja ansioäiteihin, on tärkeää tarkastella myös äitiyden ja työssäkäynnin yhteensovittamista. Sosiologian dosentti Sari Näre (2004) pohtii teoksessaan *Kokonainen nainen* naisten työssäkäynnin yleistymisen myötä syntynyttä työn ja perheen yhteensovittamisen ongelmaa. Hän toteaa, että sekä äitiyttä että työssäkäyntiä yhdistää protestanttiseen työmoraaliin piiloutuva uhrautumisen piirre. Tätä uhrautumista naiset ovat toteuttaneet kautta aikain äitiyden kautta. Nykyajan työssäkäynnin ja perhe-elämän yhdistämistä Näre kutsuu naisten kaksoistaakaksi, jonka maksajina ovat loppujen lopuksi lapset. Hän muistuttaa, että työpäivän jälkeen lasten kanssa vietetty aika tyypistyy muutamiin tunteihin, mistä työssä käyvät äidit kantavatkin syyllisyyttä. Jotta työ- ja perhe-elämä sopisivat yhteen mutkattomasti, tulisi naisten työmäärän säätely olla omassa käsissä. Tämä taas harvoin on mahdollista aikataulutetussa

kilpailuyhteiskunnassa, jossa elämme. Näreen mukaan äiti- ja työrooleihin sisältyy perustava ristiriita, koska työssä tulisi pärjätä ja pyrkiä eteenpäin, äitiydessä taas selviytyä, rakastaa ja riittää muille. (Näre 2004, 27–33.)

Äitien jaottelu koti- ja ansioäiteihin ei ole pelkästään suomalainen ilmiö. Amerikkalainen modernia äitiyttä koskeva tutkimus tuo esille, että nykyajan äitejä on enää mahdotonta jakaa työssä käyviin äiteihin, joilla ei ole aikaa lapsilleen, eikä sen paremmin kotiäiteihin, joilla ei ole muuta kuin aikaa. Haastatteleamalla 50 äitiä, tutkijat jakoivat äidit kolmeen osaan: uhrautujiin, kovasti töitä tekeviin hallitsija-äiteihin ja elämyksiä haluaviin äiteihin. Uhrautuvat äidit elävät elämänsä lapsilleen, tekevät töitä vain lastensa eteen ja näkevät lapsissaan jatkeen omalle itselleen. Töitä tekevät hallitsija-äidit taas tekevät kovasti töitä tunteakseen itsensä paremmaksi ja antaakseen lapsilleen rahallisesti enemmän kuin mitä ovat itse saaneet lapsena. Elämyksiä haluavat äidit ovat saavuttaneet äitiyden tilan, missä äitiys, naiseus ja työssäkäynti ovat tasapainossa keskenään. Heille tärkeätä on antaa lapsille elämyksiä ja laatu-aikaa ja he näkevät lapsensa ja itsensä yksilöinä. (Carroll 2007, 13–14.)

Äitiyden valinnat eivät kuitenkaan rajoitu nykypäivänä pelkästään siihen, valitseeko nainen kotiäitiyden, ansioäitiyden vai niiden yhteensovittamisen. Äitiys on täynnä muitakin valintoja, joista löytyy selkeää vastakkainasettelua. Nykyäidit joutuvat esimerkiksi perustelemaan kantaansa imettämisen tai pulloruokinnan suhteen. Todellisuudessa jokainen nainen toteuttaa äitiyttään kuitenkin omalla persoonallisella tyylillään. Jotkut äidit vannovat kestovaippojen ja kotiruoan paremmuutta siinä missä toiset kantavat kertakäyttövaippoja ja purkkiruokaa kaupasta ilman suuria omantunnon tuskia.

Vaikka äitien jaottelu erilaisiin kategorioihin onkin lähes mahdotonta, on äitien keskuudesta löydettävissä eroja. Ritva Nätkinin (1997) väitöskirjassa nousee esille kaksi täysin erilaista äitiyystyyppiä. Nätkin on tutkinut äitien kirjoituksia äitiydestä ja toteaa äitien kirjoittavan kahdenlaisia tarinoita. Nämä mallitarinat hän on jakanut maternalistisiin ja familistisiin tarinoiden. Familistiset tarinat ovat Nätkinin mielestä niin sanottuja kumppanuustarinoita, joissa äidit korostavat perhekokonaisuuden ja avioliiton koossa pysymistä. Näissä kumppanuustarinoissa esiintyy usein naisen uhrautuvaisuus ja oman hyvinvoinnin alistaminen perhekokonaisuudelle, lasten edun asettaminen oman etunsa edelle ja asioitten ajattelu lasten kautta. Äidit piilottivat usein oman tyytymättömyytensä, jotta lapsilla olisi isä ja perhe. Maternalistisissa tarinoissa, eli roistomiestarinoissa, äidit keskittyvät itsensä ja lapsensa kiinteään suhteeseen ja miehen poissulkemiseen. Näissä tarinoissa äidit nostavat oman ja lapsensa hyvinvoinnin etusijalle.

Maternalististen tarinoiden ongelmaksi nousi vaikea tai epäluotettava mies, mutta äidit kuitenkin kuvasivat kokemuksiaan oppimisena ja kasvuna. (Nätkin 1997, 197–205.)

Nätkin on löytänyt aineistostaan myös erillisen hyvin mielenkiintoisen asian. Naisten (korkea)kouluttautuminen oli hänen tutkimuksessaan selkeästi kerrontaa muokkaavana tekijänä. Nätkin näkee, että korkeakoulutetuilla naisilla on lupa erilaiseen äitiyteen. Nämä naiset muuttavat äitiyden hierarkioita antamalla itselleen luvan olla vähän siveetön, kasvattaa lapsen ilman miestä. Korkeasti koulutettu nainen määrittelee äitiyden kategorian uudelleen. Naisten opiskelu voidaankin nähdä symbolina emansipaatiolle. (Nätkin 1997, 211.)

Äitiyttä ja äitiyden kokemista on kuitenkin loppujen lopuksi vaikeaa jaotella jyrkkiin ryhmiin, koska mikään niistä ei ole pysyvä tila yhden äidin kohdalla. Kukaan äiti ei arjessaan pysty toimimaan nojautuen vain yhteen määritelmään tai yhteen tapaan toimia äitinä. Eiväthän kotiäiditkään ole jatkuvasti kotona ja tulevathan työssä käyvät äiditkin työpäivän päätteeksi kotiin. Äitiys on joukko ominaisuuksia, jotka ilmenevät jokaisessa naisessa eri tavalla (Riikonen 1991, 155). Ehkä juuri se onkin äitiyden onni, rikkaus ja haaste.

2.4 Äidiksi tuleminen

Raija Julkunen (1985) käsittelee julkaisussaan *Naisten Aika* naisen elämänkaareen kuuluvia siirtymäkohtia, jotka liittyvät tavalla tai toisella vahvasti äitiyteen. Julkunen mainitsee siirtymäkohdiksi muun muassa raskauden ja äidiksi tulemisen. Hän toteaa, että nainen elää vahvasti lastensa ja perheensä elämänrytmissä. Hän pohtii myös naisen iän vaikutusta naisen elämään ja käyttää termiä ikänormi. Julkunen mukaan tämä naisen ikänormi on sidottu tiukasti biologiaan ja hän toteaa, että patriarkalisissa rakenteissa naisella on merkitystä äitinä niin kauan kuin hän pystyy synnyttämään. Äidiksi tuleminen sidotaan siis usein tiukasti biologiaan ja siihen, että naisella on ylipäättään mitään arvoa. (Emt., 295–308.)

Äidiksi tuleminen on mullistava kokemus naiselle. Tuula Gordonin (1991, 137) tutkimuksessa äitiys nähdään uutena ulottuvuutena elämässä. Vaikka äidiksi tuleminen muuttaa kaiken ja on osittain vaikeakin, on naisten suhtautuminen äitiyden tuomiin muutoksiin yleensä positiivista. Naisen kyky reproduktioon, eli tulla raskaaksi, synnyttää ja imettää, nostaa naisen ruumiin myönteisellä tavalla tärkeäksi. Tutkimuksemme kannalta onkin kiinnostavaa pohtia, voiko äidiksi tulla vain synnyttämällä tai imettämällä. Onko adoptioäidin syli huonompi, kun lapsi ei ole kasvanut oman vatsanahan alla? Cacciatoren & Janhusen (2008, 16) sanoin synnytys tai imetys eivät tee äitiä –

onhan adoptioäitikin äiti.

Pirkko Niemelä (1991) on tehnyt pitkittäistutkimusta äidiksi tulemisesta. Hän kuvaa äidiksi tulemistä rooli-identiteetti -käsitteen avulla. Hänen mukaansa äidiksi tuleminen on naiselle kriisi, jossa tämä kohtaa ambivalenttisia tunteita. Äidiksi tulemisessa naisen identiteetti käy läpi muutoksen ja naisen käsitys omasta itsestään muuttuu. Naisen roolit yhteiskunnassamme ovat pääasiassa äidin, vaimon ja työntekijän roolit. Äitiyteen siirtymisessä yleensä työelämässä tai opiskeluissa ollut rooli vähenee ja naisen tulee hyväksyä uusi rooli-identiteetin osa itselleen. Äidin rooli on nyky-yhteiskunnassamme monelle naisista varsin outo ja vieras, koska perheeseen pienennyttyä vain harvalla on ollut mahdollisuus tutustua äitiyteen esimerkiksi pikkusisaria hoitamalla. Niemelä näkee kuitenkin äidiksi tuleminen kriisin ja negatiivisten tunteiden läpikäymisen jo odotusaikana varsin hyväksi ja hyödylliseksi äitiydelle. Ne naiset, jotka kieltävät negatiiviset ja raskaat tunteet äitiyttä kohtaan, kokevat enemmän vaikeuksia äidiksi tulemisessa ja äitiydessä lapsen saamisen jälkeen. Ambivalenttisia tunteita, jotka liittyvät äidiksi tulemiseen, ei ole syytä kieltää, vaan niiden läpikäyminen ja hyväksyminen on hyväksi omalle äitiydelle. (Niemelä 1991, 155–182.)

Kuten jo aikaisemmin käsitelimme, lapset hankitaan yhä myöhemmällä iällä. Usein julkisessa keskustelussa tulee esille ajatuksia, joiden mukaan lapset hankitaan jo liiankin myöhällä iällä. Tässä väittämässä on totta kuitenkin vain toinen puoli. Keskimääräisesti naisten synnytysikä on toki noussut. Suomalainen synnyttäjät on keskimääräisesti tällä hetkellä 28-vuotias. Toisaalta taas yhä nuorempien synnyttäjien määrä on kasvanut, eli synnytyksiässä on entistä suurempaa hajontaa. (Janhunen 2008, 10–11.) Lapsia hankitaan yhä enemmän nuorina, mutta edelleen myös paljon siinä iässä, jossa nimenomaan naisen tai miehen ikä tekee lapsen hankkimisen haasteellisemmaksi.

Nykyään tiedetään ehkä paremmin kuin koskaan, että äidiksi tuleminen ei ole lainkaan itsestään selvää. Viv Groskop (2007) nostaa esiin tärkeän asian äidiksi tulemisesta ja lapsen saamisesta. Monet naisista kärsivät hedelmättömyydestä vain sen tähden, että parhaat vuodet lasten hankkimiseen on käytetty muuhun kuin perheen perustamiseen. Hän ei kuitenkaan syytä asiasta naisia vaan näkee syyksi lähinnä kulttuurin, jossa elämme. Monille naisille on todellisuudessa yksinkertainen mahdottomuus tehdä lapset silloin kun hedelmällisyys on korkeimmillaan. Uran luominen osuu nykyään usein juuri hedelmällisimpiin vuosiin ja toisaalta sopivan elämänkumppani löydetään yhä useammin kypsemmällä iällä. (Groskop 2007, 26.) Lapsettomuus kohtaa yhä useamman äidiksi haluavan naisen, jolloin monet pariskunnat turvautuvat lapsettomuushoitoihin. Äidiksi tulemisesta saa yhä useampi nainen olla kiitollinen kehittyneelle lääketieteelle. Tämä uusi

reproduktioteknologian kehittyminen on tehnyt mahdolliseksi naisen raskaaksi saattamisen lääketieteen keinoin, ilman naisen ja miehen kahdenkeskistä kanssakäymistä. Uusi reproduktioteknologia auttaa lapsettomuudesta kärsivien naisten lisäksi myös yksineläviä naisia saamaan lapsia. (Vuorela 1988, 153–158.)

2.5 Adoptioäitiys

Äitiyden sitomista biologiaan on ensin syytä tarkastella historian valossa. Jo Vanhasta Testamentista voi lukea esimerkiksi Jaakobin lasten olleen sijaissyntyneiden synnyttämiä. Äiti ja isä ovat käsitteitä, jotka eivät kaikissa kulttuureissa ole lainkaan sidottuja biologisiin suhteisiin. Monissa kulttuureissa isät ja äidit eivät ole geneettistä sukua lapsilleen. Antropologiassa onkin jo kauan tehty ero genitor (siittäjä) ja genitrix (synnyttäjä) termien ja sosiaalisesti määritellyn vanhemmuuden välillä. Vanhemmuudessa biologisuuden edellä kulki ajatus vastuusta, lapsen elatuksesta ja kasvatuksesta. (Vuorela 1988, 164.) Uskomus siitä, että lapsettomuus on kohtalo, johon on tyydyttävä, ei saa tukea minkään kulttuurin perhekäsityksestä, kirjallisuudesta tai Raamatusta. Perheenperustaminen on monelle kutsumus, mikä halutaan toteuttaa, vaikka biologisia lapsia olisikin mahdoton saada. Kasvatusvanhemmuus onkin ollut yleensä arvostettua vanhemmuutta. (Karhumäki 2005, 10.)

Adoption taustalla on tavallisesti lapsettomuus. Monet hakeutuvat lapsettomuushoitoihin, jotka ovat raskaita henkisesti ja fyysisesti ja jotka eivät takaa omaa lasta sadan prosentin varmuudella. Lapsettomuushoidoista on hyötyä käytännössä katsottuna puolelle hoidoissa käyvistä. Lapsettomat kantavatkin usein syyllisyyttä, surua ja häpeää omasta tilanteestaan. Lapsen saamisen kyseenalaistamista voidaan kutsua kuitenkin lapsettomien etuoikeudeksi. Monet hankkivat lapsia sitä suuremmin ajattelematta, mutta lapsettomuudesta kärsiville elämän isojen asioiden pohtiminen on väistämätöntä. Lapsettomuskriisin jälkeen on tehtävä suuri, tietoinen päätös, miten haluaa oman elämän jatkuvan. (Peltoniemi-Ojala 1999, 13–15.) Lapsettomuutta käsittelemme lisää kohdassa 3.3 Adoption pitkä tie.

Suomessa adoptioäitiyttä on tutkittu vähän. Adoptioäitiyttä on kuitenkin sivuttu muutamassa tutkimuksessa. Psykiatri Ilpo Lahti (1991) on tutkinut adoptiolapsia nuoruusiässä ja liittänyt tutkimukseensa 90 adoptiolapsen lisäksi myös heidän perheensä. Hänen mukaansa adoptio on poikkeavana lapsensaamistapana altis ennakkoluuloille. Lahti kirjoittaa Kirkiä (1964) lainaten, että länsimaiseen myyttiin vanhemmuudesta liittyy siittäminen, raskaus, synnyttäminen, imetys, hoitaminen ja kasvattaminen. Yhdenkin osatekijän puuttuminen rikkoo koko myyttisen kuvan eikä

”oikeata” vanhemmuutta enää ole. (Kirk 1964; ref. Lahti 1991, 29.) Lahti toteaaakin, että tämän myyttisen kuvan mukaan adoptiovanhemmat olisivat aina roolivammaisia. Lapseton aviopari, joka ei lisääny ja täytä maata, leimataan poikkeavaksi ja yhteisön pettäneeksi. Lahti tuo esille myös lapsettoman parin vanhempien suhtautumisen. Heille voi olla suuri pettymys ja jopa psyykkinen trauma, jos heidän lapsensa ei voi antaa heille lapsenlasta. (Lahti 1991, 29.)

Lahden (1991) tutkimus keskittyy kuitenkin pääasiassa adoptionuorten mielenterveyden tutkimiseen. Tutkimuksessa todetaan, että adoptioäitien riittävän hyvä vanhemmuus on erittäin merkittävästi yhteydessä adoptionuorten diagnoositasoon. Adoptionuoren häiriintyneen identiteetin kehittymisen taustalla on usein äidin epäonnistuminen vanhempana. (Lahti 1991, 86–87.)

Elina Talvikoski (2004) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan yksinhakijoiden ja -adoptoineiden vertaisryhmää. Tutkimuksessa todetaan, että yksin lasta hakevat naiset haastavat perinteisen perhemallin ja ovat tehneet tietoisin valinnan kasvattaa lapsi yksin. Monille tutkimukseen osallistuneille oli tärkeää kuulua vertaisryhmään, koska heidän elämäntilanteensa erosi lähipiiriin sekä valtaväestön elämäntilanteista. Talvikosken tutkimuksessa todetaan, että vertaisryhmässä tapahtuvalla sosiaalisilla käytännöillä ja kokemusten vaihtamiseen perustuvalla tiedonmuodostamisella on vaikutusta yksinhakijoiden identiteettiin. Talvikoski kuitenkin painottaa, että myös ryhmän ulkopuolella käytävät keskustelut ja ympäröivä sosiokulttuurinen todellisuus vaikuttavat yksinadoptiivien äitien identiteetin muodostumiseen. (Talvikoski 2004, 71–72.)

Soile Kestilän (2007) pro gradu- tutkielma tarkastelee adoptiovanhempien vanhemmuutta. Kestilän tutkimustuloksissa adoptiovanhemmat eivät kokeneet olevansa erilaisia kuin biologiset vanhemmat. Vastuu, huolenpito, pysyvyys, kokonaisvaltaisuus sekä palkitsevuus olivat tutkimuksesta esiin nousseita osa-alueita, joista adoptiovanhemmuus koostuu. Ympäristön asenteet ja adoption lähtökohdat olivat kuitenkin asioita, jotka tutkimuksen mukaan erottavat adoptiovanhemmat biologisista vanhemmista.

Madeleine Kats on ruotsalainen toimittaja, psykologi ja adoptioäiti. Hänen (1991) mukaansa päätös lapsen adoptoinnista voi olla helppo tai hyvin vaikea. Erilaisissa adoptio-oppaissa korostetaan kuitenkin pariskunnan yksimielisyyden tärkeyttä. Adoptiopäätös tulee olla täysin yhteinen, eikä siihen tule ryhtyä toista miellyttääkseen. Kats kirjoittaa, että adoptiolapsen saamiseen liittyy samoja piirteitä kuin biologisen lapsen saamiseen. Voidaan ajatella, että adoptiolapsen odotus vastaa raskaana olemista: tiettyyn suuntaan vaihe vaiheelta etenevää tilaa, johon liittyy monenlaisia tunteita. Vaikka biologisesti äidiksi tuleva kantaakin lasta konkreettisesti kohdussaan yhdeksän

kuukauden ajan, kantaa hän lasta adoptioäidin tavoin myös sydämessään, sielussaan ja päässään. Adoptioäidiksi tuleminen vaatii kuitenkin pidemmän, ennalta määräämättömän odotusajan. (Kats 1991, 7.)

On asioita, joita erityisesti adoptioäidit joutuvat läpikäymään ja miettimään. Biologisten äitien tavoin adoptioäidit pohtivat tulevan lapsensa sukupuolta, mutta he joutuvat myös pohtimaan epätietoisina lapsen ikää. Odotuksia on vaikea muokata realistiseksi, kun ei voi etukäteen asennoitua vastaanottamaan esimerkiksi 2-vuotiasta tyttölasta, koska yhtä hyvin lapsi voi olla 6-vuotias poika (Karhumäki 2005, 33).

Norfolkin Yliopiston sosiologian professori Katarina Wegar (1997, 77) tuo esille huonoja äitejä käsittelevässä artikkelissaan, että sekä lapsistaan luopuneita biologisia äitejä että adoptioäitejä on kuvattu kliinisessä adoptiokirjallisuudessa poikkeaviksi ihmisiksi, jotka eivät sovi vallassa olevaan määritelmään hyvästä äitiydestä ja todellisesta naiseudesta. Hän toteaa adoptiokirjallisuuden keskittyneen äitiyden kannalta enemmän biologiaan ja jättäneen äitiyden kulttuurisen kontekstin lähes huomiotta. Toisaalta Wegar huomauttaa, että feministisessä kirjallisuudessa adoptioäitiyteen liittyvät ongelmat on jätetty tiedostamatta, koska adoptioäidit kuuluvat usein ylempiin sosiaalisiin luokkiin ja heidän tilanteensa nähdään usein siitä käsin helppona. Hän tuo esille myös yleisen oletuksen, jonka mukaan raskaana oleminen on olennaisin osa naiseuteen kasvamisessa. Onkin todettu, että usein adoptioäidin ajatellaan olevan syyllinen pariskunnan hedelmättömyyteen, kun taas miesten hedelmättömyys jää yleensä taka-alalle. Lisäksi adoptioäidin ja lapsen väliltä puuttuva biologinen side on tehnyt Wegarin mukaan erityisesti adoptioäidit haavoittuvaiseksi kritiikille, joka koskee adoptioerheiden ongelmia. (Wegar 1997, 77–82.)

Susan Gair (1999) on tutkinut australialaisia adoptioäitejä heidän äitiytensä alkutaipaleellaan. Hänen mukaansa adoptioäidit kokevat adoptioprosessin usein lamaannuttavana ja tungettelevana ja tuntevat, että adoptiovanhemmuuteen liittyy jonkinlainen häpeä. Gair totaakin, että adoptiovanhemmillä on usein puutetta roolimalleista ja adoptioäidit kyseenalaistavat omat kykynsä toimia äitinä ja pelkäävät aiheuttavansa vahinkoa lapsilleen, koska eivät esimerkiksi kykene imettämään. Gair tuo esille ammattilaisten näkökulmia siitä, että erot biologisen äitiyden ja adoptioäitiyden välillä pitää olla selkeästi tiedossa, mutta toisaalta taas nämä erot ovat minimaalisia ja lasta kuuluu kohdella kuin hän olisi ”syntynyt sinulle”. Edelliseen viitaten Gair pitää adoptioäidin roolia epäselvänä ja ambivalenttina ja huomauttaa, että esimerkiksi adoptioäitiyden alkutaipaleella esiintyvälle masennukselle ei ole olemassa termiä, kuten yleisesti hyväksytty biologisten äitien kokema synnytyksen jälkeinen masennus. Tutkijan mukaan kaikki uudet äidit saattavat kokea

menetyksen tunteita, jotka johtuvat muuttuneesta elämäntilanteesta. Nämä menetyksen tunteet voivat kuitenkin kohdistua erityisesti adoptioäiteihin, koska heillä on takanaan usein monta lapsetonta vuotta adoptiojonossa. Adoptioäidit ovat kaikkien äitien tavoin alttiita ja haavoittuvaisia paineille, stressille ja masennuksen tunteille lapsen saapuessa perheeseen. (Gair 1999, 55–66.)

Betsy Smith, Janet L. Surrey ja Mary Watkins (2006) ovat pohjoisamerikkalaisia adoptioäitejä, jotka ovat kirjoittaneet omista kokemuksistaan ja tuntemuksistaan adoptioäitiydestä. Heidän mukaansa lapsettomuus on syvä kriisi erityisesti naiselle. Naiselle lapsettomuus aiheuttaa helposti ongelmia kaikilla elämän alueilla, koska halu hoitaa, rakastaa, suojella ja synnyttää ”rakkauden hedelmä” on niin voimakas. Lapsettomuus on aina kolaus tunteeseen oman elämän hallinnasta. Tunne voi olla uusi, koska muutoin elämä on mennyt niin kuin on halunnut ja suunnitellut. On kova paikka huomata, että lasta ei omasta tahdosta huolimatta ala kuulua. Kirjoittajat korostavatkin, että ei ole olemassa keskenmenon kaltaista termiä antamaan merkitystä sille, kun mielikuva omasta lapsesta on viety pois äidin sydämestä. Smith, Surrey ja Watkins muistuttavat myös siitä tosiasiasta, että halu tulla äidiksi täytyy kestää pitkän odotusajan ja ulkopuolisten ihmisten tarkkailun. Adoptioäidit ottavatkin usein vastuuta ja ovat perusteellisemmin mukana adoptioprosessissa kuin miehet, jotta lapsen odotusaika voisi olla verrattavissa naiselle kuuluvaan lapsenkantamiseen. (Smith ym. 2006, 146.)

Kun uudet biologiset äidit jakavat kokemuksiaan synnytyksestä ja imetyksestä ja etsivät yhdennäköisyyksiä lapsen ja perheenjäsenten välillä, jäävät adoptioäidit tämän keskustelun ulkopuolelle. Heidän kokemuksensa äidiksi tulemisesta ja äitiyden ensitaipaleesta eivät ole yleisesti tiedossa. Adoptioäitien keskuudessa on kuitenkin samanlaiset ”synnytykset” kuin biologisten äitien. Vaikka adoptioäidit eivät voi jakaa kokemuksiaan synnytyksestä, nousevat heille yhtä tärkeiksi asioiksi lapsen ensikohtaaminen ja muistikuvat siitä, kun lapsi ensimmäistä kertaa tuntui ikiomalta. Adoptioäideillä on samanlaisia kokemuksia siitä, kuinka fyysinen ja psyykinen yhteys omaan lapseen tuntuu perusteellisen erilaiselta kuin vieraaseen lapseen. (Smith ym. 2006, 146–147.)

Verisiteiden tärkeys, etnosetrisyys ja perinteinen patriarkaalinen suvunjatkamiskäytäntö ovat uskomuksia, jotka aiheuttavat epäilyitä adoptioäitiyttä kohtaan. Usein adoptioäiti miettiikin, voiko hänen kiintymyksensä ja rakkautensa adoptoituun lapseen olla yhtä vahvaa ja kestäväää kuin biologiseen lapseen ja onko mahdollista onnistua paikkaamaan äitinä niitä menetyksen kokemuksia, joita adoptoitu lapsi on läpi käynyt. (Smith ym. 2006, 147) Adoptioäitiydessä on siis erilaisia onnistumisen paineita, kuin biologisessa äitiydessä. Äitiyden tunteita tutkineiden Janhusen ja

Saloheimon (2008) mukaan voidaan kuitenkin ajatella, että vanhempainrakkaus syntyy tietynlaisten tapahtumien ketjusta, jossa raskaus ja synnytys eivät näyttele pääosaa. He toteavat, että vaikka adoptioäiti ei käy läpi raskautta eikä synnytä, on kiintymyssuhteen muodostuminen samankaltaista niin adoptoidun kuin biologisenkin lapsen kanssa. Yleensä adoptiovanhemmat kiintyvät lapsiinsa aivan samalla rakkaudella kuin geneettiset vanhemmat. Onhan isilläkin valmius rakastua lapsiinsa ilman raskaus- ja synnytykokemusta. Janhunen & Saloheimo, Sarah Hrdya (2008) lainaten, tuovat esille, että jako niin sanottuihin biologisiin ja ei-biologisiin vanhempiin johtaa harhaan. Adoptiolapsen ja -vanhemman välille muodostuva kiintymyssuhde on yhtä biologista kuin lapsen ja tämän synnyttäjän välille. Adoptio on yksi ihmisen biologiaan kuuluva vanhemmuuden muoto; onhan ihminen yksi monista lajeista, jolla adoptiota esiintyy luonnostaan. Biologisten ja ei-biologisten vanhempien sijaan olisikin ehkä parempi puhua geneettisistä ja ei-geneettisistä perhesuhteista. (Janhunen & Saloheimo 2008, 33.)

Smith, Surrey & Watkins (2008) tuovat esiin adoptioäitiyden haastavan ainutlaatuisuuden positiivisessakin mielessä. He muistuttavat, että adoptioäitiys tarjoaa ainutlaatuisen haasteen ja kokemuksen riskinotosta ja seikkailusta erilaisuutta kohtaan. Adoptioäitiys antaa naiselle mahdollisuuden kasvuun ja itsensä kehittämiseen. Tämä on kuitenkin kirjoittajien mukaan mahdollista vain, jos adoptioäiti ymmärtää ja hyväksyy adoptioon liittyvät kulttuuriset ennakkoluulot. Tämän ymmärrettyä adoptioäidit voivat nojata henkilökohtaiseen ja kollektiiviseen voimaan ja haastaa vallitsevat uskomukset äitiydestä ja kehittää oman vaihtoehdoisen, omasta näkökulmastaan parhaan uskomuksen ja näkökulman äitiyteen. Ilman tätä prosessia adoptioäidit pysyttelevät marginaalissa ja heitä varjostavat kulttuurissa elävät uskomukset. (Smith ym. 2006, 147–150.)

Barbara Waterman (2003) käsittelee teoksessaan *The birth of an adoptive, foster or stepmother* ei-biologista äitiyttä. Hän toteaa, että vaikka adoptioäidit eivät ole biologisessa merkityksessä antaneet elämää lapselleen, he ovat kuitenkin antaneet elämän omalle äitiydelleen. Waterman näkee, että adoptioon liittyvät menetykset ovat adoptiolapseen kiintymisen avulla mahdollista kääntää voimavaroiksi. Hänen mukaansa adoptioäidiksi ryhtyminen voi muuttaa naisen identiteettiä yhtä paljon kuin äidiksi tuleminen biologisesti. Naisen kyky olla adoptioäitinä riippuu Watermanin mukaan pitkälti siitä, millaisia sisäisiä mielikuvia naisella on äitiydestä, olivat ne sitten kuviteltuja tai todellisia. (Waterman 2003, 174, 196–197.)

3 ADOPTIO KÄSITTEENÄ

Sanaa adoptio voidaan tarkastella monella eri tavalla. Yksi tapa on lähteä miettimään adoptio-sanana alkuperää. Sana adoptio tulee latinankielisestä sanasta ad-opto. Alkuliite ad tarkoittaa ”luo, rinnalle”. Optare merkitsee ”valita paras joukosta”; opto taas ”valita tai valikoida”. Adoption voidaan siis ajatella tarkoittavan vapaasti käännettynä ”valita luokseen, avukseen paras lapsi joukosta”. (Castren julkaisematon tieto 1984; ref. Varilo 1993, 9.) Tämän käännökseen haluamme esittää siksi, että se antaa adoptio-käsitteelle mielenkiintoisen merkityksen. Biologisen lapsen kohdalla puhutaan lapsen tekemisestä ja lapsen saamisesta. Adoptiossa taas on kyse edellisen määritelmän mukaan lapsen valitsemisesta. Adoption latinankielinen käännöksen viittaa adoption historiaan. Ennen lapsia todella valittiin ja huutokaupattiin (Pulma 1987, 69). Usein valinta merkitsi sitä, että terveet, kauniit ja sievät lapset saivat uuden perheen. Nykyään adoptiolla on kuitenkin eri merkitys, joka lähtee lastensuojelullisista lähtökodista (Varilo 1993, 9) ja sen tarkoitus on lapsen parhaan vahvistaminen (Pösö 2003, 148).

Adoptiot voidaan jakaa kolmeen erilaiseen päätyyppiin: *1. varsinaiset eli vieraslasten adoptiot, 2. perheen sisäiset adoptiot (toinen puolisoista adoptoi toisen puolison lapsen tai lapsia esimerkiksi kuoleman tai avioeron jälkeen) ja 3. aikuisadoptiot* (Varilo 1993, 9). Tutkimuksemme keskittyy varsinaisiin adoptioihin, joten emme pohdi adoption muita tyyppisiä mainitsemaamme enempää. Tarkoittaessamme siis vierasadoptiota, käytämme siitä yksinkertaisesti nimitystä adoptio.

Vierasadoptio voidaan jakaa joko vahvaan tai heikkoon adoptioon. Heikko adoptio oli voimassa Suomessa aina uuteen vahvaan adoptioon perustuvan lain laatimiseen vuoteen 1985 saakka. Heikko ja vahva adoptio eroavat oikeudellisten vaikutusten laajuudessa eli heikossa adoptiossa oikeudellisesti tunnustettu suhde ei koske adoptiovanhempien muuta sukua eikä perimisoikeus tai toissijainen huoltamisvelvollisuus biologisiin vanhempiin välttämättä katkea lapsen adoptiossa (Varilo 1993, 10). Vaikka vuoden 1925 ottolapsilain alkuperäinen tarkoitus oli saattaa ottolapsi samaan asemaan biologisen lapsen kanssa, käytännössä lain voimaantumisen jälkeen biologisilla lapsilla oli edelleen enemmän oikeuksia kuin ottolapsilla aina uuteen ottolapsilakiin asti ainakin muun muassa perinnön suhteen (Nieminen 1975, 14–15). Nykyään adoptiolaista käytetään nimitystä laki lapseksiottamisesta (1985/153) ja sitä määrittää lisäksi asetus lapseksiottamisesta (1997/508). Suomi on myös liittynyt vuonna 1993 tehtyyn niin sanottuun Haagin sopimukseen, joka määrittää lastensuojelua ja yhteistyötä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa (Ottolapsineuvonta: Opas ottolapsineuvonnan antajille, 1998, 1).

Yhä useammin adoptiolapsi tulee uuteen perheeseen ulkomailta. Kun adoptoitavan lapsen alkuperäinen ja tulevan adoptiovanhemman kotimaa ei ole sama, tällöin on kyseessä kansainvälinen adoptio. Kotimaisessa adoptiossa adoptiolapsi ja adoptiovanhemmat ovat kotoisin samasta maasta. (Parviainen 2003, 8.) Vuonna 2007 Suomeen adoptoitiin kansainvälisen adoption kautta yhteensä 207 ulkomailla syntynyttä lasta. Tämä on 20 lasta vähemmän kuin vuonna 2006. Erityisesti Kiinasta adoptoitujen lasten määrä väheni (Tilastokeskus 2008a). Tämä johtui Kiinan tiukentuneista adoptiosäädöksistä (Suomen kansainvälisten lapseksiottamiasioiden lautakunta: toimintakertomus 2007). Myös Venäjältä adoptoitiin lapsia vähemmän vuonna 2007 kuin vuonna 2006. Eniten Suomeen adoptoitiin kansainvälisessä adoptiossa Kiinasta (45 lasta), Thaimaasta (40 lasta) ja Etelä-Afrikasta (25 lasta). 163 lasta adoptoitiin kotimaisen adoption kautta eli lapsen syntymämaana oli adoptiohetkellä Suomi (Tilastokeskus 2008b). Yhteensä lapsia adoptoitiin Suomessa vuonna 2007 370 lasta. Adoptoitavista lapsista yli kahdeksantoista vuotiaita oli 83. (Tilastokeskus 2008a.)

Vieraskielisissä teoksissa ja tutkimuksissa esiintyy usein sana ”open adoption” (avoin adoptio). Avoin adoptio tarkoittaa sitä, että sekä lapsen adoptiovanhemmat että biologiset vanhemmat ovat mukana lapsen elämässä adoption jälkeen. Tästä adoption muodosta on monta erilaista vaihtoehtoa tai niin sanottua astetta. Lapsen biologiset vanhemmat ja adoptiovanhemmat voivat olla suoranaissessa yhteydessä toisiinsa tai jonkun välittävän tahon esimerkiksi adoptiotoimiston kautta. He voivat tavata toisiaan, vaihtaa kokemuksiaan puhelimitse tai kirjeillä. Mahdollisuuksia on siis monia. (Melina & Roszia 1993, Introduction.)

Avoimen adoption eduista ja haitoista ollaan montaa mieltä. On muun muassa esitetty, että avoin adoptio helpottaisi biologisen äidin kokemaa surua ja eroahdistusta pois annettua lasta kohtaan (Roberts & Robie 1981; ref. Blanton & Deschner 1990, 526). Toisaalta kritiikkinä tälle on myös todettu, että siinä biologisen äidin on vaikeaa päästää lapsestaan irti henkisesti mielessä ja tämä saattaa pitää lastaan edelleen omanaan adoption jälkeenkin (Kraft, Palombo, Woods, Mitchell, Schmidt 1985; ref. Blanton & Deschner 1990, 526). Avoin adoptio ei ole kuitenkaan sen varsinaisessa merkityksessä Suomessa käytössä. Toisaalta sijaisperheeseen sijoitetun lapsen, sijaisperheen ja biologisen vanhemman suhdetta voidaan pitää yhtenä avoimen adoption muotona, vaikka samanlaisia laillisia vaikutuksia sillä ei olekaan.

3.1 Adoption historiaa Suomessa

Adoption historian voidaan katsoa ylettyvän hyvin pitkälle, jo antiikin Kreikkaan saakka. Roomassa, antiikin Kreikassa, Lähi-idän alueella ja Intiassa varhaiset adoptiot koskivat omaisuuden

ja henkilökohtaisen aseman periytymistä. (Nieminen 1975, 2.) Adoption kehittyminen ja historia on läheisessä yhteydessä lastensuojelun historiaan, sillä lastensuojelulliset toimet koskivat turvattomia lapsia eli orpoja, hylättyjä, kurittomia tai ei-haluttuja eli usein avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia.

1600-luvulla, vielä Ruotsin vallan alaisena, turvattomien, köyhien ja orpojen lasten pääasiallinen toimeentulonlähde oli kerjääminen. Kerjääminen pyrittiin estämään perustamalla lapsille kuritus- ja lapsihuoneita. Laitoksilla haluttiin saada lapset tottumaan työntekoon. Lisäksi turvattomia lapsia annettiin talollisille ja käsityöläisille huollettavaksi. Lapsen tuli maksaa huolenpidosta työllä. Turvattomien lasten huolto sekä yleinen köyhäinhoito olivat yhteydessä työvoimapolitiikkaan aina 1900-luvulle saakka. (Pulma 1987, 13–15.)

1700-luvulla lapsikuolleisuus oli hyvin suuri. Lapsikuolleisuuden estämiseksi köyhäinhoitoa ryhdyttiin valvomaan. Näin laadittiin vuonna 1763 hospitaali- ja lastenkotiasetus, jota voidaan pitää tavallaan ensimmäisenä lastensuojelulakina. Laki painotti perhehoidon ensisijaisuutta laitoshoidon sijaan. Kasvattivanhemmat saivatkin veroetuja kasvattilapsistaan. Vaikka hospitaalit olivat pääasiassa tarkoitettu spitaalisille ja mielisairaille, tästä huolimatta orpolapsia sijoitettiin aika ajoin myös sairaiden joukkoon. (Pulma 1987, 22.) Helsinkiin oli perustettu ensimmäinen lastenkoti sotilaiden lapsille vuosina 1751–1752 kokoontuneilla valtiopäivillä. Lastenkoti oli esimerkki siitä kuinka 1700-luvulla jokaisella ammattiryhmällä oli omat keinonsa sosiaalisten ongelmien poistamiseksi. (Emt., 19–20.)

1800-luvulla hyväntekeväisyydellä oli suuri rooli turvattomien lasten auttamisessa ja muun muassa monet lastenkodit toimivat hyväntekeväisyyden voimin. Aina 1800-luvun lopulle saakka köyhäinhoitoa kutsuttiin vaivaishoidoksi. Hoidon piiriin kuuluivat kaikki työkyvyttömät, joita olivat siis myös lapset. Suurin osa maaseudun turvattomista lapsista päätyi kuitenkin epävirallisesti sukulaisten hoiviin, ilman että he koskaan kuuluivat vaivaishoidon piiriin. Kaupungeissa taas turvattomat lapset olivat heti osa vaivaishoitoa. (Pulma 1987, 25–30.) Vuonna 1879 asetettu vaivaishoitoasetus vaikutti lasten asemaan niin, että se lisäsi lasten asumisen pysyvyyttä. Lasta ei saanut enää laittaa ruodulle eli kiertämään talosta taloon työtä tekemään, vaan vakituisesta asunnosta asetettiin määräykset. Asetuksen mukaisesti elätehoito tuli turvattomien lasten päähoitomuodoksi. Lasten huutokauppaaminen vähiten tarjoavalle oli tavallista 1800-luvun lopulla etenkin maaseuduilla. Huutokauppojen ihmisarvoa loukkaaviin piirteisiin alettiin kuitenkin kiinnittää huomiota kaupungeissa. Vuodesta 1910 lähtien lastenkotien määrän kasvu tarjosi osalle turvattomista lapsista laitoshoidoa. (Emt., 67–72.) Laitoshoido oli kuitenkin edelleen vähäistä

elätehoitoon verrattuna (emt., taulukko 10, 78).

Vuosina 1870–1904 Turvattomien lasten kasvatusyhdistys oli merkittävä tekijä turvattomien lasten koulunkäynnin tukemisessa sekä kasvatuskotien etsimisessä. Vuonna 1918 Suomen sisällissodan loppumisen jälkeen valkoisten ja punaisten orpojen suuri määrä nopeutti lastensuojelun kehittymistä. Lasten kerjäämisestä tuli kuitenkin jälleen suuri ongelma. Kunnat perustivat orvoille väliaikaisia lastenkoteja; hyväntekeväisyys sekä yksityishenkilöt hoitivat lapsia lastensuojelukeskuksissa sekä lastenkodeissa. Valkoisten puolella taistelleiden orpoja ja leskiä ei haluttu yhdistää köyhäinhoitoon vaan heille järjestettiin valtion eläke. Punaiset orvot hoidettiin joko kotona tai kasvatuskodeissa köyhäinhoidon turvin. (Pulma 1987, 80–134.)

Vuonna 1936 syntyi Suomen ensimmäinen lastensuojelulaki, joka oli osa huoltolakikokonaisuutta. Lain suurin anti oli huostaanoton ja siihen liittyvien toimien tarkempi määrittely. Lisäksi laki sisälsi muun muassa lastensuojelulaitosten sekä kasvattilasten valvonnan. (Pulma 1987, 155–157.) Lastenkotiverkosto laajeni huomattavasti 1920–1930 lukuina. Jo vuoden 1922 köyhäinhoitolaki oli kieltänyt ruotuhoidon jyrkästi. Ensisijaisesti pyrittiin antamaan kotiavustusta sitä tarvitseville lapsiperheille sekä sijoitushoitoa niille lapsille, jotka eivät voineet asua kotona. (Pulma 1987, 161–165.) 1920-luvulla perustettiin sekä Kenraali Mannerheimin lastensuojelujärjestö (Pulma 1987, 188) että Pelastakaa Lapset ry (Fagerström 1989, 165). Lisäksi merkittävänä lapsia auttavana järjestönä toimi myös Koteja Kodittomille ry (Pulma 1987, 189–190).

Vuonna 1939 käynnistyi laaja operaatio sotalasten viemiseksi Ruotsiin kasvatuskoteihin. Siirroista vastasivat Mannerheimin lastensuojeluliitto, Pelastakaa Suomen Lapset -organisaatio sekä Pohjoismaiden avun Suomen keskus. Myöhemmin vuonna 1945 Pelastakaa Suomen Lapset sekä Koteja kodittomille ry yhdistyivät Pelastakaa lapset ry:ksi. Osa lapsista palasi tulevana vuosina ja vuosikymmeninä Suomeen, mutta osa jäi uuteen kotimaahansa. (Kauppi & Rautanen 1997, 91–92, 99–102, 104, 115.) Vuonna 1943 säädetty laki avustuksista Suomen orvoille turvasi Talvisodan jälkeen sotaorpojen koulutuksen, terveydenhuollon, ravinnon saannin sekä matkat koulu- ja työpaikoille (Pulma 1987, 201). Talvisodan jälkeen sotaorvoille järjestettiin myös kummiavustuksia pääasiassa Koteja kodittomille lapsille ry:n kautta, mutta myös Mannerheim-liitto osallistui toimintaan (Kauppi & Rautanen 1997, 92).

1970-luku toi suuria muutoksia adoption. Aviottomien lasten osuus sodan jälkeen väheni huomattavasti, mutta taas 1970-luvulla heidän määränsä nousi kasvuun. 1940-luvulla oli perustettu ensikoteja aviottomille äideille ja lapsille, mutta näistä yrityksistä huolimatta asenteet avioliiton

ulkopuolella syntyneitä lapsia ja heidän äitejään kohtaan eivät olleet muuttuneet paremmaksi. Avioerojen yleistyminen 1960-luvulla ja avoliittojen määrän kasvu 1970-luvulla toi muutoksia lapsiperheisiin. Yksinhuoltajien määrä kasvoi. Ehkäisy pillereitä ja aborttia pidettiin ratkaisuna aulasten määrän pienentämiseen ja näin ollen myös ottolasten määrän pienentämiseen. Suurin osa ottolapsistahan on aina ollut aviottomia lapsia. Sekä abortin että ehkäisy pillerin yleistyminen vähensivätkin ottolasten määrää huomattavasti. (1970-luvun aborttilain ja ehkäisy pillereiden merkitystä adoptiolle käsittelee tarkemmin muun muassa Heikki Parviainen (2003) teoksessaan Kansainvälinen adoptio toiminta Suomessa vuosina 1970–2000.) Suhtautuminen lapsiin, joilla kotitaustaa oli ennen pidetty epäilyttävänä (esimerkiksi aviottomien äitien lapset, sairaat lapset, mielisairaiden lapset), muuttui. Ottolasta haluavilla ei enää ollut mahdollisuutta kieltäytyä edellä mainituista lapsista, koska ottolasta haluavien määrä oli ottolasten määrää suurempi. (Rautanen 1989, 146–147.)

Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten asema ei ollut muuttunut vuosisatoihin ennen 1900-lukua. Vuoden 1925 ottolapsilakiaan ei ottanut oikeastaan kantaa kasvattilapsen asemaan, vaan se oli ennemminkin sotaorpojen kasvattivanhemmille tarkoitettu (Pulma 1987, 231). Laki antoi kasvattivanhemmille mahdollisuuden adoptoida kasvattilapsensa. Kuitenkin jo ennen ottolapsilain laatimista, ottolapsisuhteita oli vahvistettu epävirallisesti biologisen äidin ja kasvattivanhempien keskinäisellä sopimuksella. (Rautanen 1989, 145–146.) Vuoden 1925 ottolapsilain jälkeenkin ottolapsen asema oli edelleen biologista lasta huonompi, esimerkiksi ottolapsi ei perinyt samaa osuutta ottovanhempiensa perinnöstä kuin biologiset lapset eikä ottolapsilla ollut suhdetta ottovanhempien sukulaisiin. Heikon adoption mukaisesti adoptoidun lapsen oli kuitenkin mahdollista periä biologiset vanhempansa. Ottolapsisuhde oli myös mahdollista purkaa. Näin oli aina 1980-luvulle asti, kunnes uusi laki, laki lapseksiottamisesta vuonna 1985, korvasi heikon adoption vahvalla adoptiolla. Tämä katkaisi adoptiolapsen kaikki siteet biologisiin vanhempiin juridisesti. Uusi laki vahvisti ottolapsen aseman samanlaiseksi kuin biologisen lapsen aseman. (Pulma 1987, 231–233.)

Vuonna 1929 asetettu ”Laki eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista” oli ensimmäinen kansainvälistä adoptiota koskeva säädös (1929/379). Laki antoi mahdollisuuden adoptoida lapsi ulkomailta tai antaa lapsi adoptioon ulkomaille. Ruotsiin adoptoitujen sotalasten lisäksi 1950–1960 luvuilla kansainvälisessä adoptiossa suomalaislapsia adoptoitiin muun muassa Norjaan, Tanskaan, Kanadaan ja USA:han. (Rautanen 1989, 147–148, Kauppi & Rautanen 1997, 202.) Pelastakaa Lapset ry oli pääasiassa virallinen taho, joka välitti suomalaisia lapsia edellä mainittuihin maihin (Kauppi & Rautanen 1997, 202). 1970-luvun jälkeen Suomesta ei ole enää

voinut adoptoida suomalaisia lapsia ulkomaille, koska adoptoitavien suomalaislasten määrä on ollut adoptiolasta haluavien määrää pienempi (Parviainen 2003, 12.)

Ulkomaalaisia lapsia adoptoitiin Suomeen hyvin vähän 1960-luvulla. Länsimaisten ottolasten määrä oli jo 1960-luvulla niin pieni, että lasta haluaville alettiin etsiä ottolapsia kehitysmaista. Kehitysmaista adoptoiminen yleistyi 1970-luvulla. Sekä Pelastakaa Lapset ry että vuonna 1974 perustettu Interpedia ry hoitivat ja hoitavat edelleen kansainvälistä adoptiotoimintaa. Heidän periaatteensa oli heti alusta lähtien auttaa kehitysmaiden lapsia ja perään kuuluttaa lasten oikeuksia YK:n Lasten Oikeuksien Julistusta noudattaen. (Luther 1989, 169–170; Kauppi & Rautanen 1997, 203–206.)

Lapsen asema adoptiossa on siis muuttunut huomattavasti vuosikymmenten ja vuosisatojen kuluessa. Historia turvattomista lapsista ei anna lasten elämästä ruusuista kuvaa. Ottolasten tie on kulkenut aina kuritushuoneista ja hospitaaleista sijoituksiin kasvatuskoteihin ja joskus onnellisesti jopa adoptioon asti. Adoption tarkoituksesta ja sisällöstä kertoo edellä kuvattu adoption ja lastensuojelun historia. Kevät Nieminen (1975, 1) on määritellyt adoption tarkoituksen kolmella erilaisella päämäärällä: lapsen korvaavan perhehoidon järjestäminen ja uusien perhesuhteiden muodostaminen, jo olemassa olevien perhesuhteiden laillistaminen niin, että lapsi ja vanhempi saavat heidän suhteeseensa kuuluvat oikeudet ja velvollisuudet sekä suvun jatkuvuuden turvaaminen. Nykyään adoptiossa tärkeimmäksi piirteeksi on noussut adoptiolapsen ja –vanhemman suhteen muodostuminen biologisen lapsen ja vanhemman suhteen kaltaiseksi. (Nieminen 1975, 12.) Tätä korostaa uusin lapseksiottamislakikin (1985/153). Adoptiossa on aina kyse lapsen parhaan edistämisestä. Adoptio ei etsi tuleville adoptiovanhemmille lasta vaan lapselle kotia. Aikaisemmin jo lainaamamme Minna Rautasen ja Matti Kaupin (1997) teos lastensuojelutyöstä Suomessa on otsikoitu ”Oikeus hyvään kotiin”. Tähän kiteytyy myös ajatus adoption tarkoituksesta: löytää hyvä koti sitä tarvitsevalle lapselle.

3.2 Mahdollisuus adoptoida

Jo heti aluksi haluamme viitata otsikkoomme ”Mahdollisuus adoptoida” ja selventää luvun tarkoitusta. Vaikka tämä luku käsittelee niitä vaatimuksia, joita adoptiolasta haluaville asetetaan ja näin ollen niitä ihmisiä, joilla ”on oikeus” adoptoida, todellisuudessa adoptiota käsiteltäessä, kyse on aina lapsen oikeudesta tulla adoptoiduksi. Tätä pohdimme jo edellä ”Adoption historia Suomessa” -otsakkeen lopussa. Muistutuksena siis: adoption lähtökohta ei ole se, että joillakin on oikeus tulla vanhemmaksi vaan jokaisella lapsella on oikeus vanhempiin. Tällöin on järkevämpää

puhua mahdollisuudesta, ei oikeudesta adoptoida. Toisaalta tutustuessamme tutkielmamme kautta adoptioon ja sen käytäntöihin, emme itse olekaan enää täysin varmoja edellä mainitusta. Adoptointiinhan on monta syytä ja usein paras syy on se, että haluaa tulla vanhemmaksi. Jotkut voivat ajatella adoptiota niin sanottuna hyväntekeväisyytenä, jossa adoptiovanhemmat ”pelastavat” lapsen. Tämä ei kuitenkaan ole pätevä syy adoptioon. Hyväntekeväisyys asettaa adoptiolapsen vaaralliseen tilanteeseen, jossa myöhemmin häneltä saatetaan vaatia jotakin vastineeksi adoptiosta. (Ottolapsineuvonta: Opas ottolapsineuvonnan antajille 1998, 19–21.) On siis totta, että adoptiossa aina tai yleensä ajatellaan lapsen parasta, mutta toisaalta käytäntö myös osoittaa, että aina ei voida sanoa, että tietylle lapselle on etsitty tietyt vanhemmat. Ikävä kyllä joskus voi olla niin, että tietyille vanhemmille tarjotaan lapsia ikään kuin liukuhihnalta. Tähän törmäsimme adoptiovanhempien keskustelupalstoja lukiessa. Ääriesimerkkinä ovat laittomat lapsikaupat. Pääasiassa adoptio lähtee kuitenkin siitä, että lapselle yritetään löytää vanhemmat, jotka hyväksyvät hänet sellaisena kuin hän on ja vanhemmille lapsi, joka täyttää vanhempien toiveen tulla vanhemmaksi.

Adoptioon liittyy erilaisia myyttejä. Joskus kuulee sanottavan, että adoptoikaa, niin kyllä se biologinen lapsi sitten tulee. Tämä ei tietenkään pidä paikkaansa. Adoptiosta usein myös ajatellaan, että se on ainoastaan tiettyyn sosiaaliseen asemaan ja vaurauteen liittyvä mahdollisuus. Tämäkään ei välttämättä pidä paikkaansa. Suurimpana syynä adoptointiin on edelleen se, että biologista lasta ei ole saatu (Kats 1989a, 16). Näistä ihmisistä puhutaan lapsettomina. Sana lapsettomuus ei ole kuitenkaan yksiselitteinen. Lapsettomina voidaan pitää ihmisiä, jotka eivät syystä tai toisesta saa biologista lasta tai eivät halua lapsia ja elävät omavalintaisesti ilman lapsia. Entä ihmiset, jotka ovat antaneet lapsensa adoptoitavaksi? Ovatko hekin lapsettomia? (Kats 1989a, 22–23.) Lapsettomuutta on monenlaista. Se ei ole sidottu tiettyyn sosiaaliseen luokkaan eikä se ole riippuvainen ihmisen vauraudesta. Lapsettomuus voi olla valinta, mutta monille se on myös pakko. Toisin kuin adoptioon liittyvät uskomukset antaisivat olettaa, adoptoivat ihmiset ovat eri alojen ammattilaisia ja eri-ikäisiä, tavallisia ihmisiä. Kaikilla on halu saada lapsi ja tulla vanhemmaksi.

Kaikkia adoptiolasta haluavia ei kuitenkaan välttämättä hyväksytä adoptiovanhemmiksi. Adoptiovanhemmiksi haluaville asetetaan tiettyjä kriteerejä, jotka heidän on täytettävä. Nämä kriteerit perustuvat Suomen lakiin. Lisäksi Suomen adoptiolautakunnalla sekä ulkomailta viranomaisilla on tiettyjä periaatteita, joiden mukaan adoptiohakijoita arvioidaan. Luvan kansainväliseen adoptioon myöntää Suomessa adoptiolautakunta, mutta kansainvälisessä adoptioprosessissa lopullinen päätösvalta on adoptiolapsen syntymämaan viranomaisilla. (Interpedia ry, a.) Kotimaisessa adoptiossa tulevat adoptiovanhemmat arvioidaan adoptioineuvonnan niin sanotussa selvitysvaiheessa, jonka jälkeen he saavat joko luvan adoptoida neuvonnan antajalta

tai sitä ei myönnetä. (Ottolapsineuvonta: Opas ottolapsineuvonnan antajille 1998, 15–24.)

Adoptioon on mahdollisuus yli 25-vuotiailla avioliitossa elävillä tai yksinasuvilla henkilöillä. Suurin osa Suomessa adoptoivista yksin elävistä on naisia. Vuonna 2007 Suomessa oli 70 yksinhakijaa. Luku sisältää myös perheen sisäiset adoptiot, mutta ei aikuisadoptioita. (Tilastokeskus 2008b.) Yksin elävät henkilöt eivät yleensä voi adoptoida suomalaista lasta. Tämä on siksi, että Suomesta adoptoitavia lapsia on todella vähän. Joissakin maissa adoptoivia yksinhuoltajia ei hyväksytä lainkaan, heille asetetaan erityisvaatimuksia tai odotusaika voi olla pidempi kuin pareilla. (Peltoniemi-Ojala 1999, 24–29.) Avioliitossa elävillä pareilla ei ole yhdessä oikeutta adoptioon aivan kuin ei ole myöskään samaa sukupuolta olevilla pareilla. Kansainvälisessä adoptiossa jotkut maat vaativat, että avioliiton tai parisuhteen on pitänyt kestää tietyn ajan, esimerkiksi Etelä-Afrikassa hakijoiden on oltava ollut avioliitossa vähintään kaksi vuotta. (Interpedia ry, b.) Kansainvälistä adoptiota mietittäessä on aina muistettava, että adoptiolapsen kotimaassa kulttuuri on erilainen kuin meillä Suomessa. Tämä tulee esille esimerkiksi avoparien ja eronneiden kohdalla. Joissakin maissa uskonnon takia avioliittoa tai avioeroa ei hyväksytä. Uskonto on muutenkin tärkeä määrittävä tekijä adoptiovanhempia valitessa, sillä monilla ulkomaalaisilla lastenkodeilla on uskonnollinen pohja. (Kats 1989b, 54.)

Yläikärajaa hakijoilla ei ole, mutta yleisenä sääntönä pidetään, että lapsen ja vanhemman ikäeron ei tulisi olla yli 45 vuotta. Tulevien vanhempien terveydentilan täytyy olla sellainen, että he pystyvät huolehtimaan lapsesta hyvin eikä lapsen oleteta menettävän vanhempiaan sairauden takia liian varhain. Lisäksi adoptoivien pariskuntien ja yksinelävien henkilöiden taloudellisen tilanteen on oltava vakaa. Adoption kustannukset riippuvat siitä, mistä maasta lapsi adoptoidaan. Keskimäärin kustannukset ovat kansainvälisessä adoptiossa 5500–17000 euron välillä. Kansainvälisestä adoptiosta aiheutuviin kustannuksiin on saatavana Kelan myöntämää tukea. Tuen määrä riippuu adoptiolapsen synnyinmaasta. Adoptiossa kustannukset syntyvät muun muassa papereiden laatimisesta ja käännettämisestä. Lisäksi tietysti adoptiolasten hakumatka maksaa. Laillisessa adoptiossa ei siis koskaan makseta lapsesta, toisin kuin laittomassa lapsikaupassa. (Interpedia ry, c.)

Adoptioon päätyneillä on monia syitä ryhtyä tähän vuosiakin kestäväseen prosessiin. Vaikka suurimpana syynä adoptointiin on edelleen se, että biologista lasta ei ole saatu, yhä useammat adoptoivat parit päätyvät adoptioon ensisijaisena vaihtoehtona ilman, että biologista lasta on edes yritetty. Adoptio voidaan nähdä myös mahdollisuutena saada lapsia biologisten lasten lisäksi. (Peltoniemi-Ojala 1999, 27.) Adoptio on siis yksi vaihtoehtoinen tapa perustaa perhe. Jotkut maat

vaativat kuitenkin selvitystä adoptioivan pariskunnan vaikeudesta saada biologista lasta (Interpedia ry, c). Tällöin etusijalla adoptioimisessa ovat lapsettomat pariskunnat.

Alussa mainitsemamme myytti adoptiovanhemmista, vauraudesta ja sosiaalisesta asemasta osoittautuu edellä mainittujen adoptiovanhemmille asetettujen kriteerien pohjalta vääräksi. Näitä kriteerejä mietittäessä tai adoptiosta puhuttaessa yleisesti esitetään usein seuraavat kysymykset: Miksi melkein kuka tahansa voi ryhtyä vanhemmaksi saamalla biologisen lapsen, mutta ei välttämättä voi adoptoida lasta? Miksi adoptiovanhemmille asetetaan tällaisia kriteerejä? Lapsen kasvatuksessa tärkeintä on turvallisen ja vakaan elämän takaaminen lapselle, oli tämä sitten adoptoitu tai biologinen. Adoptiolapsella on takanaan suuri menetys kun tämä on menettänyt biologiset vanhempansa. Edellä mainitut kriteerit adoptiovalle henkilölle pyrkivät takaamaan adoptoidulle lapselle sen minkä jokaisen lapsen tulisi saada: lapsen arvoisen, turvallisen elämän.

3.3 Adoption pitkä tie

Lapsettomuus voi olla suuri kriisi varsinkin niille, joille se ei ole vapaavalintaista. Vaikka pariskuntaa pidetään nykyään yhtä lailla perheenä kuin lapsiperhettä tai vaikka sinkkuutta ei enää pidetäkään kummallisena valintana, vieläkin aikuisuuden kehityskaareen ajatellaan normaalisti kuuluvan lapsen saaminen ja lapsen synnyttäminen. Jos raskaaksi tulo, odotusaika tai synnytys ei sujukaan niin kuin sen odotetaan sujuvan, se voi aiheuttaa suurta syyllisyydentuntoa. Olisinko voinut tehdä jotakin toisin? Onko vika minussa vai puolisossoni, kun emme saa lasta? Olenko epäonnistunut? Abortti, keskenmeno ja ei-vapaavalintainen lapsettomuus ovat menetyksiä ja traumaattisia tapahtumia (Kats 1989a, 32). Menetys on suuri, aivan kuin on myös adoptiolapsella tai lapsensa pois antaneilla vanhemmilla. Näistä selviäminen vie aikaa. Adoptiolapsella ei voi eikä saa koskaan korvata menetetyn lapsen aiheuttamaa tyhjiötä.

Lapsettomuutta on verrattu useissa eri lähteissä omaisen menettämiseen (esim. Mäkelä 2001, 184–186, Lindqvist 1999). Surutyö, jonka omaisen menettänyt käy läpi, vastaa suurelta osin myös lapsettomuuteen liittyvää surutyötä. Minna Sallinen (2006, 34) on pro gradu -tutkielmassaan lapsettomuudesta vertaillut Salzerin (1994) käsityksiä lapsettomuuden surutyöstä sekä Laakson (2000) ja Poijulan (2001) käsityksiä omaisen kuolemasta aiheutuneesta kriisi- ja surutyöstä.

Salzerin (1994, 36–57) mukaan lapsettomuudesta kärsivä käy läpi surutyössään seuraavat vaiheet: 1. *järkytys/torjuminen* (ei uskota tapahtunutta, tosiasioiden torjuminen), 2. *reaktio hyökkäykseen* (vihan ja syyllisyyden tunteet, itsesyytökset, toisten syyttäminen), 3. *surutyö* (levottomuus,

keskittymisvaikeudet, tunteiden voimistuminen, itku, epätoivo), 4. *hyväksyminen/ratkaisu* (lapsettomuuden hyväksyminen, kasvu ja muutos).

Laakson (2000, 22–25) ja Poijulan (2001, 40–66) mukaan omaisen menettänyt taas kohtaa surutyössään seuraavia vaiheita: 1. *kieltäminen, shokki, järkytys*, 2. *viha, raivo, katkeruus, kateus*, 3. *katkeruus ja konkurssi* (tyhjiys, epätoivo, elämän uudelleen järjestäminen), 4. *sitoutuminen* (viha, syyllisyys, ihminen luo uusia ihmissuhteita), 5. *aggressiivisuus, vahvuus, itseluottamus* (ihminen alkaa hyväksyä tilanteen).

Vaikka edellisten vertailu osuu osaksi oikeaan, Sallinen (2006) muistuttaa, että lapsettomuuden ja kuoleman surutyön vertailu saa myös osakseen kritiikkiä. Erilaiset surutyön mallien ja vaiheiden esittely johtaa usein siihen, että kaikkien surutyötä kokevien oletetaan käyvän tietyt vaiheet läpi tietyllä lailla. Jokaisella on kuitenkin omanlainen surunsa ja omanlaiset keinonsa selviytyä siitä, joten lapsettomuudesta selviytymiseenkin ei voida antaa yleistä surutyön mallia. (ks. Sallinen 2006, 37–40.)

Menetykseen liittyy kuitenkin monesti myös mahdollisuus, aivan kuin adoptioonkin. Adoptiolapsella on mahdollisuus uusiin vanhempiin ja sellaiseen elämään, jota lapsen biologiset vanhemmat eivät mahdollisesti olisi voineet tälle antaa. Lapsen biologisilla vanhemmilla on mahdollisuus antaa oma lapsi sellaisille, jotka eivät sitä itse voi saada. Adoptiovanhemmilla on mahdollisuus saada usein kauan toivottu oma lapsi tai sisarus lapselleen. Adoptiossa on aina kolme osapuolta: lapsen biologiset vanhemmat, lapsi ja tulevat adoptiovanhemmat. Kaikki osapuolet tarvitsevat tukea sekä adoptioprosessin aikana että sen jälkeen.

3.3.1 Päätös adoptiosta

Ennen adoptiopäätöstä pariskunta tai yksinelävä joutuu tarkastelemaan elämäänsä monelta eri kannalta. Parisuhteessa elävät joutuvat kysymään toisiltaan haluatko sinä tätä. Vaikka lapsen saaminen on aina iso asia, adoptiolapsen ja biologisen lapsen saaminen on eri asia. Olenko siis valmis kohtaamaan näitä eroja? Pystynkö rakastamaan jonkun toisen synnyttämää lasta? Ne adoptoivat ihmiset, jotka eivät saa biologisia lapsia joutuvat ennen adoptiopäätöstä hyväksymään sen, että heistä ei tule biologisia vanhempia. Sen lisäksi kaikki adoptoivat henkilöt joutuvat käsittelemään sitä tosiasiaa, että adoptiolapselle he eivät tule olemaan biologisia vanhempia. (Kats 1989a, 22.) Tämä ei ehkä näy adoptiolapsen ja perheen arjessa, mutta tosiasiasa adoptoidulla lapsella on aina biologiset vanhemmat jossakin ja toinen kotimaa, josta lapsi on lähtöisin. Jossakin

vaiheessa lapsi haluaa kuulla myös näistä. Adoptiovanhemmuus ja biologinen vanhemmuus on samanarvoista, mutta ei samanlaista vanhemmuutta (emt., 22).

Jos lapsi tulee toisesta kulttuurista ja toisesta maasta se voi tarkoittaa sitä, että hän on erivärinen iholtaan kuin adoptiovanhempansa. Tällöin toiset ihmiset huomaavat adoption jo ulkonäön perusteella. Tämän lisäksi monet adoptiovanhemmat miettivät mahdollista rasismia adoptiolastaan kohtaan. Heli Karhumäki (2005) tuo teoksessaan ”Suoraan sydämeeni -kokemuksia adoptiosta” toisen näkökulman rasismista pohdittavaksi. Hän muistuttaa, että monet lastenkodeissa eläneet lapset kokevat rasismia jo siitä, että ovat eläneet lastenkodissa. Lisäksi Karhumäki mainitsee, että usein ulkomailla lastenkodeissa elävät lapset kuuluvat vähiten arvostettuihin etnisiin ryhmiin. He eivät välttämättä saa koulutusta eivätkä sellaisia elämäntaitoja, joita adoptiovanhemmat voisivat heille tarjota. (Karhumäki 2005, 31–32.) Syrjintä ei siis välttämättä ole osa vain adoption jälkeistä elämää vaan voi koskettaa lasta jo ennen adoptiota. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ihon värin aiheuttamaa rasismia olisi syytä väheksyä; päinvastoin. Suomessa adoptiolasten kokema rasismi ei ole noussut yleiseksi keskustelun aiheeksi siinä määrin kuin esimerkiksi Englannissa ja Amerikassa. Myös eri rotujen väliset adoptiot (mixed-race adoption) ovat aiheuttaneet paljon keskustelua ulkomailla. Suomessa aiheesta ei ole tehty paljoakaan tutkimusta. Vähäisen keskustelun syyksi adoptiotutkija Anna Rastas esittää, että koska suuri osa ulkomailta adoptoiduista lapsista on vasta nyt kasvanut aikuiseksi ja koska lapsen ääni yhteiskunnassamme ei edelleenkään ole kovin kuuluva, aikuisiksi kasvaneiden ulkomailta adoptoitujen lasten kokemukset saavat vasta nyt kuuluvuutta ja tilaa yleisessä keskustelussa (Rastas, kirja-arvio).

Suomessa kansainvälinen adoptio on suurta verrattuna kotimaiseen adoptioon. Yhä useampi adoptoitu lapsi on erivärinen kuin vanhempansa tai kuin valtaväestö uudessa kotimaassa. Mitä se siis merkitsee lapsen sopeutumisessa perheeseen tai yleensä uuteen kotimaahansa? Keskustelua on herättänyt muun muassa lapsen sosiaalistuminen perheeseen sekä yhteiskuntaan, jossa lapsen adoptiovanhemmat tai valtaväestön ihmiset ovat erivärisiä kuin lapsi itse sekä lapsen etnisen identiteetin muodostuminen. Adoptiolapsen identiteetin kasvamisessa täytyy huomioida se, että lapsen on luotava sekä adoptoidun identiteetti että mahdollisesti myös hyväksyttävä itsensä erivärisenä kuin esimerkiksi vanhempansa ja muut sukulaisensa (Ballis Lall 2001, 154–168).

3.3.2 Adoptioprosessin määränpäänä oma lapsi

Adoptioita välittää Suomessa kolme tahoa: Interpedia ry, Pelastakaa Lapset ry sekä Helsingin kaupunki. Vuonna 1985 voimaan tullut lapseksiottamislaki poisti mahdollisuuden yksityisiin

adoptioihin (Kärnä 1993, 26). Kun adoptiopäätös on tehty, adoptoivat henkilöt ottavat yhteyttä näihin palvelun tarjoajiin. Myös kunnan sosiaalitoimi antaa neuvontaa adoptioon liittyvissä kysymyksissä. Adoptio alkaa aina adoptioneuvonnalla, jota antaa kunnan sosiaalitoimi tai Pelastakaa Lapset ry. Kunnat voivat ostaa adoptiopalveluja muualta, mutta adoptiohakijat voivat periaatteessa päättää kumman puoleen kääntyä adoptioneuvonnassa. Jos kunnan sosiaalitoimistosta on mahdollista saada adoptioneuvontaa, mutta hakija haluaa sitä Pelastakaa Lapset ry:ltä, se saattaa olla maksullista. Pääasiassa se on kuitenkin maksutonta. (Interpedia ry, d.)

Adoptioneuvonta on välttämätöntä aina adoptiota hakiessa. Laki lapseksi ottamisesta määrittelee adoptioneuvonnan tarkoituksiksi lapsen edun valvomisen. Neuvonnan antajan tehtävänä on lisäksi selvittää onko adoption edellytykset olemassa, huolehtia lapsen sijoituksesta, seurata sijoituksen onnistumista lapsen etua silmälläpitäen sekä huolehtia, että vanhemmat hoitavat adoption vahvistamisen. (1985/153.) Adoptioneuvonnan aikana adoptiohakijat joutuvat vastaamaan henkilökohtaisiin kysymyksiin: perheen taloudelliseen tilanteeseen, terveyteen, parisuhteeseen sekä adoption motiiveihin liittyen. Myös parin tai yksin adoptoivan elämäkatsomuksella ja arvoilla on merkitystä adoptiosta päättävälle. (Peltoniemi-Ojala 1999, 41.) Adoptio ei kosketa vain tulevia adoptiovanhempia ja adoptiolasta. Sillä on suuri merkitys perheen koko suvulle ja etenkin isovanhemmille. Myös isovanhemmat käyvät läpi menetystä siitä, että eivät saa biologisia lapsenlapsia. Lapsen ulkonäölläkin voi olla suuri merkitys isovanhemmille. Adoptoidussa lapsessahan ei voi nähdä oman lapsensa ulkonäöllisiä piirteitä. Adoptioneuvonnassa keskustellaan myös kaikesta tästä.

Adoptioneuvonnan aikana adoptiohakijat voivat huomata olevansa vielä kypsyttämättömiä adoptioon. Kuitenkin myös tällöin adoptioneuvonnan antaja on onnistunut tavoitteessaan. Adoptioneuvonta ei siis välttämättä tarkoita sitä, että adoptioprosessia jatketaan. Toisin sanoen adoptioprosessi voi loppua jo ennen kuin se varsinaisesti alkaakaan. Adoptioneuvontaa on mahdollista saada jokaisen, adoptiolasta ei. Päätöstä adoptiosta kysytellään koko neuvonnan ajan. On myös mahdollista, että neuvontaa antava sosiaalityöntekijä huomaa hakijoissa asioita, jotka estävät adoption. Tällaisia voi olla esimerkiksi ikä tai hakijoiden parisuhteessa olevat ongelmat. Tällöin näitä asioita käydään läpi yhdessä. Adoptioneuvonta on siis harkitsemisaikaa puolin ja toisin.

Muutamit adoptioneuvonnasta tehdyt pro gradu -tutkielmat ovat osoittaneet, että adoptiolasta haluavat kokevat adoptioneuvonnan ajan liian pitkäksi (ks. Helo 2006, 58–59; Sola 2002, 45). Adoptioneuvonnan vähimmäiskestona pidetään kuutta kuukautta, mutta se voi kestää myös jopa vuoden (Kärnä 1993, 25). Tämä on aika, joka kuluu niin sanottuun selvitysvaiheeseen.

Adoptioneuvonta voidaan jakaa neljään vaiheeseen: 1. selvitysvaiheeseen (perheen arviointi ja valmennus), 2. sijoitusvaiheeseen (lapsen sijoittaminen perheeseen kotimaisessa adoptiossa), 3. seurantaan (sijoituksen seuranta ennen lapseksiottamisen vahvistusta), 4. lapseksiottamisen vahvistamiseen (Suomen kansainvälisten lapseksiottamiasioiden lautakunta: toimintakertomus 2007). Adoptioneuvonta ei siis lopu siihen kun lapsi on adoptoitu vaan se jatkuu myös sen jälkeen (Ottolapsineuvonta: Opas ottolapsineuvonnan antajille 1998, 15). Kokonaisuudessaan adoptioneuvonta voi kestää jopa viisi vuotta kotimaisessa adoptiossa, johtuen adoptiolasten vähäisestä määrästä. Kansainvälisissä adoptioissa neuvonnan kesto on 1-2 vuotta. (Pelastakaa Lapset ry.)

Adoptioneuvonnan pohjalta sosiaalityöntekijä laatii kansainvälisessä adoptiossa kotiselvityksen. Kotiselvitys lähetetään Suomen kansainvälisten lapseksiottamiasioiden lautakunnalle, joka joko myöntää luvan adoptioon, evää sen tai pyytää lisäselvityksiä. Myös adoptioon liittyvän kohdemaan viranomaiset saavat kotiselvityksen (Fagerström 1989, 153). Kotiselvityksen muodollisilla seikoilla sekä esimerkiksi lause- ja sanamuodoilla on suuri merkitys siihen, miten se ymmärretään. Esimerkiksi kulttuurierojen vuoksi hyvinkin pienet sävyerot tekstissä tai tiettyjen sanojen käyttö saattavat vaikuttaa päinvastoin kuin kotiselvityksen laatija on tarkoittanut. (ks. Stjerna 1981, 55–56.) Kotimaisessa adoptiossa adoptiolasta haluavien henkilöiden arvio jää adoptioneuvontaa antavalle, joka myös sijoittaa lapsen perheeseen (Ottolapsineuvonta: Opas ottolapsineuvonnan antajille 1998, 25).

Kun adoptiolupa on myönnetty, hakijat joutuvat miettimään mistä maasta he adoptiolasta haluavat hakea. Lisäksi heidän on pohdittava muita lapsen valintaa esimerkiksi lapsen terveyteen liittyviä kriteerejä. Tässä osassa prosessia biologiset vanhemmat ja adoptiovanhemmat eroavat osaksi toisistaan, mutta toisaalta molemmissa lapsen odotuksissa on paljon yhteneviäkin piirteitä. Biologisen lapsen odotuksessa ei täytetä kaavakkeita siitä, että hyväksytäänkö tulevilla lapsella esimerkiksi näkövamma tai kuulovamma. Kuitenkin myös biologista lasta odottavat voivat mennä erilaisiin tutkimuksiin, jossa selvitetään vauvan terveydentilaa. Toisaalta biologista lasta odottavat eivät koskaan varmuudella tiedä onko tuleva lapsi täysin terve lukuisista raskausajan tutkimuksista huolimatta. Myöskään adoptiolapsen terveydentila ei ole välttämättä juuri se mitä on odotettu. Adoptiossa, etenkin kansainvälisessä adoptiossa, lasten menneisyydessä saattaa olla hyväksikäyttöä, väkivaltaa tai muuta lapsen hyvinvoinnin laiminlyöntiä, joka voi ilmetä lapsen käytöksestä. Lapsen henkistä hyvinvointia saattaa olla vaikea arvioida. Joskus kansainvälisessä adoptiossa lapsen menneisyydestä ei edes tiedetä. Adoptiolapsen terveydentila voi siis tulla adoptiovanhemmille yllätyksenä. (ks. Wingert 2007, 58–60.)

Adoptiolasta haluavat eivät voi valita lasta. Vaikka adoptiolasta hakevat henkilöt voivat siis esittää toivomuksia lapsen suhteen, se ei tarkoita, että lapsi olisi ikään kuin tilattavissa. Jokainen lapsi on yksilö ja vaikka adoptiolasta hakevat henkilöt täyttävät papereihin erilaisia ”toivomuksia” tulevasta lapsesta, lapsella on aina yksilölliset piirteensä, joita vanhemmat eivät voi määrätä; aivan kuin on biologisilla lapsillakin.

Kun adoptiolasta hakeville on esitetty lapsi, he tai hän joko kieltäytyy siitä tai hyväksyy esityksen. Lapsen hakumatka on aina jännittävää aikaa. Kansainvälisessä adoptiossa eri mailla on erilaiset vaatimukset siitä kuinka kauan adoptiovanhempien on oltava lapsen lähettäjämäassa. Lapsen tultua uuteen perheeseen ja mahdollisesti uuteen kotimaahansa, adoptioineuvonta jatkuu jälkiseurantana. Kansainvälisessä adoptiossa eri maiden käytäntöjen mukaisesti adoptiovanhempien on tietyin väliajoin lähetettävä raportti lapsesta.

Adoptioprosessi päättyy lapseksiottamisen vahvistamiseen, joka tulee seurantavaiheen jälkeen. Kotimainen adoptio vahvistetaan adoptiovanhemman kotipaikkakunnan tuomioistuimessa. Kansainvälinen adoptio vahvistetaan yleensä lapsen syntymämaassa. Ottolapsineuvontaa antavat palveluntarjoajat ovat koko adoptiolapsen perheen tukena vielä vuosikymmenienkin jälkeen, jos perheen jäsenet kokevat tarvitsevansa apua jossakin elämän vaiheessa. (Ottolapsineuvonta: Opas ottolapsineuvonnan antajille 1998, 26, 30, 39.) Lisäksi adoptioperheille on tarjolla erilaista vertaistukea.

4 KOKEMUKSEN TUTKIMINEN

Tässä tutkimuksessa olemme kiinnostuneita adoptioäitien äitiyden ja äidiksi tuleminen kokemuksista. On kuitenkin syytä tarkentaa mitä kokemus oikeastaan on ja miten kokemusta voi tutkia. Kokemusten tutkimisen polku vie tutkijan väistämättä fenomenologisen ihmiskäsityksen äärelle. Vaikka oma tutkimuksemme ei perustukaan puhtaasti fenomenologiaan, käyttämämme kehysanalyysin juuret ovat kuitenkin vahvasti fenomenologiassa; toisaalta kehysanalyysistä voidaan löytää viitteitä myös eksistentialismista ja etnometodologiasta (Puroila 2002c, 25). Tästä syytä joitakin fenomenologian peruskäsityksiä kokemusten tutkimisesta on ehkä syytä esittää. Lisäksi, kuten kirjoitimme, useimmiten kokemuksia tutkittaessa, fenomenologia on se mihin törmäämme.

Timo Laineen (2007) mukaan kokemuksellisuus on ihmisen maailmasuhteen perusmuoto. Laine käsittää kokemuksen laajasti ihmisen kokemuksellisena suhteena omaan todellisuuteensa eli maailmaan, jossa hän elää. Ihmistä ei voida ymmärtää irralliseksi tuosta suhteesta. Kokemuksen syntymiseen tarvitaan vuorovaikutus todellisuuden kanssa. (Laine 2007, 28–29.) Adoptioäiti on adoptioäiti, koska on päätenyt adoptioprosessiin syystä tai toisesta ja adoptoinut lapsen. Suhde adoptoituun lapseen tekee adoptioäidistä äidin äitiyden eri merkityksissä. Adoptioäidin kokemus omasta äitiydestään syntyy vuorovaikutuksessa sen todellisuuden, käytännössä arjen kanssa, jossa hän elää.

Kokemuksen tutkimisessa ovat ennen kaikkea merkitykset tutkimuksen varsinaisena kohteena. Merkitykset avaavat meille todellisuuden. Ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen, eli kaikki merkitsee meille jotakin ja kaikella toiminnalla on tarkoituksensa. Ihmisen suhde todellisuuteen on ladattu merkityksillä ja hänen tekemisensä tarkoituksen voi ymmärtää kysymällä millaisten merkitysten pohjalta hän toimii. Kokemus muotoutuu merkitysten mukaan. Maailma, jossa elämme, näyttäytyy meille merkityksinä. Yksi fenomenologisen merkitysteorian pääajatuksista on myös se, että ihminen on perustaltaan yhteisöllinen. Merkitykset eivät ole meissä synnynnäisesti. Merkitysten lähteenä on yhteisö, johon jokainen yksilö kasvaa ja kasvatetaan. Merkitysten voidaankin sanoa olevan intersubjektiivisiä eli subjekteja yhdistäviä. Elämismaailma on erilainen aina sen mukaan millaisessa kulttuurissa yksilö elää. Saman yhteisön jäsenet jakavat samoja yhteisiä piirteitä ja merkityksiä. Erilaisissa todellisuuksissa elävillä on asioille erilaiset merkitykset. Äitiys merkitsee afrikkalaiselle äidille eriä kuin mitä se merkitsee suomalaiselle äidille. Myös sillä onko biologinen äiti vai adoptioäiti, voi olla merkitystä siihen, millaisen merkityksen ja kokemuksen äitiys naisen elämään muodostaa. Tässä tutkimuksessa tullaan huomaamaan, että adoptioäidit kokevat paljon sellaista, mitä biologiset äidit eivät koe. Näitä tutkimuksemme tuloksia

esittelemme myöhemmin analyysiosiossa. On syytä huomata, että adoptioäitien kokemuksissa äitiydestä on paljon yhtäläisyyksiä. Adoptioäideistä voi muodostaa yhteisön, joissa tietyt piirteet ja merkitykset yhdistyvät. Unohtamatta kuitenkaan, että jokainen yksilö on myös erilainen ja tälläkin asialla on oma merkityksensä kokemuksen tutkimisessa. Vaikka erilaisuuden merkitys onkin tieteelliselle ajattelulle usein vieras, on kokemuksen tutkimisessa myös ainutkertaisuus ja ainutlaatuisuus kiinnostavia asioita. Kokemuksen tutkiminen ei perustu pelkästään etsimään yleisiä säännönmukaisuuksia. (Laine 2007, 29–30.) Tämä tarkoittaa tutkimuksessamme sitä, että adoptioäitiys on myös yksilöllistä emmekä voi koskaan suoraan muodostaa täysin yhtenevää käsitystä kaikkien adoptioäitien kokemuksista äitiydestä.

Juha Perttulan (2005) mukaan fenomenologia pitää tajunnallisen toiminnan ytimenä intentionaalisuutta, jota ilman ihminen ei olisi tajunnallinen olento. Ihminen kokee elämyksiä silloin, kun tajunnallinen toiminta valitsee kohteensa. Elämyksien kautta todellisuus ei ole enää merkityksetön, vaan todella tarkoittaa jotain. Perttula kuitenkin muistuttaa, että joskus ihmisen on vaikea tai mahdotonkin käsittää, mistä hänen kokemuksensa on. Elämys on silti aina todellinen. Kokemus sisältää siis sekä tajuavan subjektin ja hänen tajunnallisen toimintansa että kohteen, johon tuo toiminta suuntautuu. Kokemus on siis se suhde, joka liittää subjektin ja objektin yhteen. Kokemuksen pitää olla sidottuna siihen arkeen ja elämäntilanteeseen, jossa ihminen elää. Muuten kokemus jää abstraktiksi ja vääräksi. (Perttula 2005, 116–118.)

Kun tutkimme adoptioäitien kokemuksia, on meidän tutkijoina löydettävä keinoja ymmärtää näitä kokemuksia. Ymmärtämiseen ei riitä pelkkä aiheeseen uppoutuminen, oikeastaan päinvastoin. Mitä vähemmän aiheeseen uppoutunutta ymmärtäminen on, sitä selvemmin ymmärtäminen on elämänmuodon läpäisemää. Kun tutkija irtautuu aiheen välittömästä pakottavuudesta, saa ymmärtäminen aikaa muunnella ymmärtämisen kohdetta. (Perttula 2005, 120–123.) Laineen (2007) mukaan ei ole mahdollista esittää tarkkaa kuvaa siitä, miten fenomenologinen tutkimus tulisi toteuttaa. Vaaditaan tilannekohtaista harkintaa, että löydettäisiin kulloisessakin tutkimuksessa sellainen toimintatapa, joka saavuttaa toisen ihmisen kokemuksen mahdollisimman autenttisenä. Tässä tutkimuksessa olemme pyrkineet saavuttamaan adoptioäitiyden kokemuksia äitiydestä kehysanalyysin keinoin.

4.1 Naisten kokemusten tutkiminen

Tutkimuksemme kannalta mielenkiintoista on yleisesti kokemuksen tutkimisen lisäksi se, millaisia ovat juuri naisten tai äitien kokemukset ja miten niitä on tutkittu. Näistä kysymyksistä ollaan

kiinnostuneita myös naistutkimuksen tieteenalalla. Kirsi Määttänen (1988) kirjoittaa artikkelissaan *Naiseus ja mieheys yksilöhistorian tuottamina kokemistapoina*, että sosiologisessa naistutkimuksessa on tutkittu naisten kokemistapaa lähtien siitä, miten naisten roolien mukaiset toimet strukturoivat kokemista. Naisten kokemistavan keskiöön nousee tällöin kotityön luonne, jonka erityispiirteet kertautuvat kodin ulkopuolella niin sanotuissa naisten ammateissa. Määttäsen mukaan naiseus voidaan määrittää naisen subjektiivisesta kokemushistoriasta käsin, siis oman elämänsä perspektiivistä ja oman elämänsä subjektina. Määttänen toteaa, kognitiiviseen psykologiaan nojaten, että naisten kokemistapa on erilaista miehiin nähden. Vaikka naiset ja miehet pystyvät samoihin suoritustuloksiin, eivät he käytä välttämättä kuitenkaan samoja havainto- ja ajatteluprosesseja. Lähtökohtana naisten erilaisten kokemisen tapojen perustana ovat sukupuolen mukaan eriytyvän kokemushistorian tuottamat havaintorakenteet ja ajattelumuodot. Naisten kokemushistoria on subjektiivinen ja sitä määrittää sukupuolten välisen tehtävien jaon varhainen välittyminen yksilöhistorian osaksi. Kun nainen tulee äidiksi ja hoitaa lastaan, on hän lapsen varhaista kokemismaailmaa subjektiivisesti vallitseva hahmo. (Määttänen 1988, 184–193.)

Anu Koivunen ja Marianne Liljeström (1996) tuovat esille naisten kokemusten erityispiirteitä artikkelissaan *Paikantuminen*. He nostavat esiin naisia yhdistävän käsitteen naiskokemus, joka juontaa juurensa 1970-luvulla toimineisiin naisryhmien toimintaan. Käsite naiskokemus sisälsi feministisen emansipaation ja se luotiin naisten vapautumisen perustaksi. Kirjoittajat kuitenkin muistuttavat, että naisten kokemukset voivat olla keskenään hyvinkin erilaisia. Jos naiseuden kokemus määritellään täysin yhteiseksi, sulkee se joukostaan väkisinkin pois osan naisista. Naisten kokemuksia on tutkittu Suomessakin paljon elämäkerta- ja omaelämäkertatutkimuksilla. Näissä tutkimuksissa Koivusen ja Liljeströmin mukaan kokemus-käsite on kytketty subjektiksi tulemisen kysymyksiin. Omaelämäkerrat merkitsevät kirjoittajan elämän, verkostojen, kokemusten ja itsetietoisuuden esille nostamista. Koivunen ja Liljeström tuovat artikkelissaan esille myös sen, että äitiyttäkin on määritelty kokemuksesta käsin. Patriarkaalista äitiyden instituutiota on kritisoitu asettamalla se vastakkain äitiyden kokemusten kanssa. Äitiyskokemukset voidaan palauttaa naisten biologispohjaiseen hoivakykyyn. Toisissa teorioissa taas äitiys on kulttuurisena tai biologisena ominaisuutena asetettu myös naiseuden määritelmän perustaksi. (Koivunen & Liljeström 1996, 274–281.) Jos äitiyskokemukset liitetään ainoastaan biologisuuteen, unohdamme kokonaan adoptioäitien kokemukset äitiydestä. Tässä tutkimuksessa käsityksemme äitiyskokemuksista perustuu adoptioäitien omaan käsitykseen ja kokemukseen äitiydestään. Ne eivät ole sidottu biologiaan vaan kokemus äitiydestä syntyy yksilöllisesti, hetkittäin ja prosessinomaisesti.

4.2 Narratiivinen tutkimus

Olemme tutkimuksessamme adoptioäitien kokemuksista äitiydestä ja kerätessämme aineistoa kirjoituksista, olemme nojautuneet väljästi narratiiviseen lähestymistapaan. Narratiivisuus viittaa ihmisen tapaan jäsentää kokemuksiaan tarinan muodossa. Toisaalta narratiivisuudella voidaan myös tarkoittaa tutkimusaineiston luonnetta, kuten Raija Erkkilä (2005, 196) on tehnyt artikkelissaan Narratiivinen kokemuksen tutkimus: Koettu paikka, tarina ja kuvaus. Narratiivisuuden käsitettä voidaankin tarkastella neljällä eri tavalla. Ensimmäinen narratiivisuus voi viitata tiedonprosessiin sinänsä, jolloin useimmiten puhutaan konstruktivistisesta tiedonkäsitelmästä. Toiseksi narratiivisuus voi merkitä tutkimusaineiston luonnetta. Tämä viittaa juuri mainitsemaamme Raija Erkkilän artikkeliin. Kolmanneksi narratiivisuus voi viitata aineiston analyysitapoihin. Tämä tarkoittaa sitä, että toisaalta tutkittavat tuottavat tutkimuksen aineistoa kertomuksillaan ja toisaalta taas tutkimuksella voidaan tuottaa kertomuksia maailmasta. Kyseessä voi olla narratiivinen analyysi tai narratiivien analyysi. Neljäntenä merkityksenä narratiivisuus voidaan yhdistää sen käytännölliseen merkitykseen esimerkiksi psykologiassa narratiiviseen psykologiaan. (Heikkinen 2007, 142–144.) Oma tutkimuksemme nojautuu narratiivisuuden toiseen tarkastelutapaan. Aineistomme koostuu adoptioäitien narratiiveista äitiydestään.

Narratiiveilla on useimmiten alku, keskikohta ja loppu. Parhaimmillaan ne etenevät tietyn juonen mukaan. On kuitenkin myös tarinoita, joissa tiettyä juonta ei voida paikantaa. Silloin on kyse mistä tahansa yksinkertaisesta kerronnasta. (Heikkinen 2007, 147.) Meille kirjoittaneiden naisten narratiiveista on löydettävissä selkeästi alku, keskikohta ja loppu. Kirjoitusten luonteesta kerromme tarkemmin kohdassa 5.2 Kymmenen kirjoitusta adoptioäitiydestä. Naisten kertomukset alkavat useimmiten lapsettomuudesta. Tarinoiden keskikohdassa he kirjoittavat adoptiolapsen kanssa eletystä arjesta. Narratiivit loppuvat adoptioäitien kohtaamiin haasteisiin. Tarinoiden juonena, punaisena lankana kulkee naisten kasvaminen äidiksi.

Narratiivisessa tutkimuksessa merkityksellistä ei ole se, onko tarina tosi vai ei vaan yksilön ainutlaatuisen näkökulman ymmärtäminen. Tarinallisessa lähestymistavassa kertoja saa äänensä kuuluviin. (Erkkilä 2005, 198.) Laadullisen tutkimuksen ja narratiivisen tutkimuksen ero on siinä, että narratiivinen tutkimus pyrkii luomaan tutkijan ja tutkittavan yhteisen merkityksen asioille, eikä se perustu niinkään vain tutkittavan ajatteluun ja sanoihin (Heikkinen 2007, 155). Tähän pyrimme antamalla adoptioäideille hyvin väljästi rajaavan kirjoituspyynnön. Narratiivinen tutkimus ei etsi yleistettävää tietoa vaan se perustuu paikalliseen, henkilökohtaiseen ja subjektiiviseen tietoon. Tutkija pyrkii luomaan henkilökohtaisen kosketuksen tutkittaviin dialogissa (emt., 155–156).

Otsakkeen 6.1 Kehysanalyysi alla kerromme siitä prosessista, jonka itse kävimme läpi muun muassa meidän ja tutkittavien dialogin suhteen.

5 TUTKIMUKSEN ETENEMINEN

Jo alusta asti meille oli selvää, että toteutamme tutkimuksemme laadullisella tutkimusotteella, koska olemme enemmän kiinnostuneita tapahtumien tai henkilöiden yksityiskohtaisista kokemistavoista kuin asioiden yleisistä tai määrällisestä jakautumisesta. Pertti Alasuutarin (1999) mukaan tutkijan on syytä pysyä kokonaan kvalitatiivisessa analyysissä, mikäli havaintoyksiköitä on vain hyvin pieni määrä. Havaintoyksiköiden suuri määrä ei ole kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarpeen, jos edes mahdollistakaan. Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa käsitellään kokonaisuutena eikä tilastollisia yleistyksiä pyritä tekemään, vaan tutkittavaa asiaa pyritään kuvaamaan tai ymmärtämään. (Alasuutari 1999, 38–43.)

Laadullisen tutkimuksen yleisimmät aineistonkeruumenetelmät ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Näitä aineistonkeruutapoja voidaan käyttää yksin, erikseen tai rinnakkain riippuen tutkittavasta ongelmasta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73.) Laadullisen tutkimuksen teossa on kaksi vaihetta: havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen. Havaintojen tuottamisessa keskitytään olennaiseen ja tarkastellaan aineistoa tietyistä näkökulmasta, unohtamatta havaintojen yhdistämistä. Arvoituksen ratkaiseminen on ”ymmärtävää selittämistä” muuhun tutkimukseen ja teoreettiseen viitekehykseen viitaten. (Alasuutari 1999; 40, 50–51.)

Tutkimuksen aikana monet suunnitelmat muuttuvat ja monet asiat muokkautuvat. Esimerkiksi tutkimusongelma ei ole välttämättä tarkalleen ilmaistavissa tutkimuksen alkupuolella, vaan se täsmentyy tutkimuksen edetessä (Kiviniemi 2007, 71). Muodostimme omat tutkimusongelmamme ennen kuin saimme kirjoitukset adoptioäideiltä. Muokkasimme ja tarkensimme niitä kuitenkin tutkimuksen teon aikana. Tutkimuskysymyksiä oli lopulta kaksi:

1. Miten adoptioäitiys määrittyy adoptioäitien kirjoituksissa eri yhteyksissä ja millaisia suhteita näiden määritelmien välille muodostuu?
2. Millainen on adoptioäidin äitiyden identiteetti edellä mainituissa kirjoituksissa?

Ensimmäiseen kysymykseen vastaamme muodostamalla adoptioäitien kokemuksista neljä kehystä ja tutkimalla näiden välisiä suhteita. Myös adoptioäitien äitiyden identiteettejä pohdimme kehysten kautta.

Päädymme keräämään tutkimuksemme aineiston adoptioäitien kirjoituksista. Mietimme kuitenkin

pitkään haastattelun mahdollisuutta kirjoitusten rinnalla. Koska jotkut äidit pitävät raskausajastaan ja lapsen ensimmäisinä kuukausina tai vuosina päiväkirjaa, ajattelimme, että joillekin äideille näiden pohjalta kirjoittaminen voisi olla helpompaa kuin haastattelu. Lisäksi tutustuessamme erilaisiin internetin keskustelupalstoihin, huomasimme, että monet naiset pitävät äitiyttä hyvin henkilökohtaisena asiana. Adoptio saattaa vielä lisätä asian henkilökohtaisuutta. Asian arkaluonteisuuden takia päätimme kerätä aineiston kirjoituksista, jolloin emme näkisi äitejä itse eivätkä heidän henkilötietonsa tulisi välttämättä edes meidän tietoomme. Tuomen ja Sarajärven (2002, 86) mukaan tutkittava pystyy jollain tapaa ilmaisemaan itseään parhaiten kirjallisesti. Ihminen rakentaa itseään kirjoittamalla kertomisen kautta. Kun pohtii omaa elämäänsä, voi huomata aivan uusia näkökulmia tai kätkeä entisiä. Samalla se on myös minuutta rakentavaa kerrontaa ja persoonallisen sekä ammatillisen kasvun väline. (Syrjälä 2001, 204.) Tutkimuksemme äidit ovat kirjoittaessaan miettineet ja tulkinneet omia kokemuksiaan. Tämä on ollut yhdenlainen prosessi äitiyden minuuden rakentumisessa ja omien toimintatapojen pohdinnassa.

Etsimme adoptioäitejä internetin keskustelupalstojen kautta jättämällä näihin kirjoituspyyntöemme. Lisäksi pyysimme Pelastakaa lapset ry:n työntekijöitä välittämään kirjoituspyyntöämme adoptioäideille. Näiden kahden väylän kautta emme kuitenkaan saaneet määräaikaan mennessä kuin kolme kirjoitusta. Internetin keskustelupalstoilla saimme kirjoituspyyntöömme palautetta. Äidit pelkäsivät tunnistettavuutta sekä asiaa pidettiin liian henkilökohtaisena. Lisäksi meidän tutkijoiden henkilöllisyyksiä epäiltiin. Olimme halunneet välttää äitien epäilykset henkilöllisyyksistämme kirjoittamalla kirjoituspyyntöömme omat henkilötietomme, kotiosoitteemme ja puhelinnumeromme mukaan lukien, mutta äidit olivat silti epäileväisiä. Lisäksi annoimme äideille mahdollisuuden kirjoittaa anonyymisti. Emme olleet ainoita opinnäytetyötä varten keskustelupalstoilta aineistoa etsiviä. Myös muita tutkijoita ja heidän henkilöllisyyksiänsä epäiltiin. Koska kirjoituspyyntöemme Pelan ja keskustelupalstojen kautta ei tuottanut toivottua tulosta, päätimme kerätä aineistoa myös niin sanotulla lumipallotekniikalla. Välitimme kirjoituspyyntöä kaikille tuttavillemme sekä tuttavien tutuille. Näin saimme kuusi kirjoitusta. Lisäksi uusimme kirjoituspyyntöemme keskustelupalstoilla ja saimme vielä yhden adoptioäidin kirjoituksen. Lopulta kirjoituksia oli kymmenen.

Aineiston keruu oli siis hyvin hankalaa ja välillä olimme hyvin epätoivoisia valintaamme kohtaan kerätä aineisto kirjoituksista. Keskustelut joidenkin tuntemiemme adoptioäitien kanssa selittivät kuitenkin osaksi adoptioäitien haluttomuutta kirjoittaa kokemuksistaan äitiydestä. Henkilökohtaisuus ja tunnistettavuus olivat syitä, jotka olivat selvinneet meille jo heti tutkimuksen alussa. Äidit saattoivat kokea kaikesta varovaisuudestamme huolimatta epävarmuutta osallistua tutkimukseemme. Lisäksi yhtenä suurena syynä aineiston vähyyteen saattoi olla valtakunnallinen

adoptiotutkimus, joka aloitettiin marraskuussa. Kyselytutkimus ulkomailta adoptoitujen lasten sopeutumisesta Suomeen koski jokaista perhettä, jossa yksi tai useampi lapsi on adoptoitu ulkomailta. Tutkimus oli siis mittava ja joissakin perheissä kyselylomakkeita saattoi olla useampia, koska lomakkeita lähetettiin yksi kutakin lasta kohden. On mahdollista, että adoptioäidit eivät jaksaneet keskittyä kirjoittamaan kokemuksistaan äitiydestään, koska valtakunnalliseen adoptiotutkimukseen osallistuminenkin vei aikaa. Eikä pidä unohtaa, että monet adoptiovanhemmat joutuvat kirjoittamaan joka vuosi raportteja ulkomailta adoptoitujen lasten lähtömaahan. Adoptioperheissä kirjoittaminen on siis tuttua. Toisaalta tästä syystä ajattelimme, että kirjoittaminen olisi voinut olla myös helppoa.

Pohtiessamme aineiston määrän vähyyttä, mieliimme tuli myös omat kokemuksemme äitiyden ensimmäisestä vuodesta. Muutos elämässä on valtava äidiksi tuleminen jälkeen ja väsymys lapsen ensimmäisen vuoden aikana voi olla suuri. Koska pyrimme etsimään tutkimukseemme sellaisia adoptioäitejä, jotka olisivat melko lähiaikoina tulleet adoptioäidiksi, saattaa olla, että kaiken sen arjen pyörittämisen ja uuden elämänvaiheen aloittamisen keskellä voi olla vaikeaa löytää aikaa kokemustensa pohtimiseen. Se miksi pyrimme saamaan sellaisten adoptioäitien kirjoituksia, jotka juuri olivat tulleet adoptioäideiksi, johtui siitä, että oletimme näin äidin ja lapsen yhteisen taipaleen alkuhetkien olevan paremmin kirjoittajien muistissa.

Olimme kuitenkin lopulta tyytyväisiä aineistonkeruumenetelmäämme, sillä kaikki kymmenen meille kirjoittanutta äitiä olivat todella miettineet kokemuksiaan ja kirjoittivat haluavansa osallistua tutkimukseemme, vaikka yleensä saattavatkin ohittaa tällaiset kirjoituspyynnöt. Äidit kirjoittivat omilla nimillään ja lähettivät kirjoitukset sähköpostilla. Tämä ja se, että saimme kuin saimmekin kirjoituksia kymmenen kappaletta, kuvastaa mielestämme osaksi sitä, että onnistuimme tavoittamaan joidenkin äitien luottamuksen kirjoituspyynnöllämme.

5.1 Kirjoituspyyntö adoptioäideille

Kirjoituspyyntömme (liite 1) oli hyvin avoin, koska halusimme antaa adoptioäideille mahdollisuuden kirjoittaa kokemuksistaan vapaasti. Kirjoitusten tueksi annoimme heille kuitenkin mahdollisuuden kirjoittaa ehdottamistamme asioista ja vastata muutamaan kysymykseemme. Kirjoituspyyntömme osoittautui lopulta hyvin monelle äidille omien kokemusten pohtimisen rungoksi. Osa kirjoittaneista oli jäsennellyt kirjoituksensa niin, että kysymyksemme oli kappaleen otsikkona. Osa taas oli sisällyttänyt kirjoitukseen vastauksia kysymyksiimme vapaamuotoisemmin.

Kun suunnittelimme kirjoituspyyntöä, halusimme muotoilla sen niin, että se ei missään tapauksessa loukkaisi adoptioäitejä. Emme kysyneet esimerkiksi mitään adoptioäitiyden tai biologisen äitiyden eroista tai muuta vastaavaa, jonka saatoimme olettaa loukkaavan vastaajia. Saimme kuitenkin rakentavaa kritiikkiä kirjoituspyyntömme johdanto-osuudesta, jossa kirjoitimme olevamme kiinnostuneita äidiksi tulemisen kokemuksista adoption kautta. Eräs meille kirjoittaneista äideistä ei pitänyt kohdasta ”adoption kautta”, sillä hänen mielestään se tuntui kuin olisi vain ohikulkumatkalla. Kohdan olisi todella voinut korjata yksinkertaisesti niin, että olisimme kirjoittaneet olevamme kiinnostuneita kokemuksista ”adoptioäitiydestä”.

Asetimme kirjoituspyyntöömme kuusi kysymystä, joiden pohjalta äidit olivat voineet pohtia äitiyttään. Kysymyksistä neljä koski äitiyttä yleensä, joten ne olisivat voineet koskea sekä biologisia äitejä että adoptioäitejä. Tietysti oletuksenamme oli, että osassa vastauksista esiintyisi joitakin biologisesta äitiydestä eroavia asioita, mutta emme edelleenkään halunneet lähteä vertailemaan adoptioäitiyttä ja biologista äitiyttä mitenkään. Olimme myös kiinnostuneita adoptioäitien kohtaamista haasteista sekä naisten odotuksista adoptioäitiydestä. Nämäkin kysymykset olisi hyvin voinut muotoilla niin, että sana adoptio olisi jätetty pois, jolloin kysymykset olisi voitu esittää kenelle tahansa äidille. Vaikka tutkimuksemme tarkoitus ei ole siis vertailla adoptioäitiyttä tai biologista äitiyttä, tutkimuskohteenamme ovat olleet adoptioäidit ja juuri adoptioäitien kokemukset äitiydestä. Lähtökohdat äitiyteen on adoptiossa kuitenkin erilaiset kuin biologisessa äitiydessä ja juuri näiden lähtökohtien takia kiinnostuimme adoptioäideistä.

Tutkimuksessa ensiarvoisen tärkeää on noudattaa ihmisarvoa kunnioittavaa toimintatapaa. Sen mukaan on väärin aiheuttaa vahinkoa tai loukata tutkittavaa riippumatta tutkimuksen tarkoituksista. Peruskysymyksenä onkin pohtia, mitä hyötyä tai haittaa tutkittaville tutkimuksesta on, miten heidän yksityisyytensä ja tutkimuksen luottamuksellisuus turvataan ja miten ollaan johdattamatta tutkittavia harhaan. Tietojen käsittelyssä luottamuksellisuus ja anonymiteetti ovat keskeisiä käsitteitä. Eettisten ongelmien tunnistaminen ja välttäminen etu käteen vaatii tutkijalta ennen kaikkea ammattitaitoa ja -etiikkaa. (Eskola & Suoranta 1998; 56–57, 60.) Koska adoptio on hyvin henkilökohtainen asia ja koska osa meille kirjoittaneista äideistä on joko tuttuja tai tutun tuttuja, emme tutkielmassamme jatkossakaan mainitse äitien ja lasten henkilöllisyyksiin viittaavia tietoja. Esimerkiksi se, mistä lapsi on adoptoitu tai lapsen sukupuoli ei ole tutkimuksemme kannalta oleellista, joten tunnistettavuuden takia olemme muuttaneet joissakin kohdissa lapsen sukupuolen ja nimen.

5.2 Kymmenen kirjoitusta adoptioäitiydestä

Saimme yhteensä kymmenen naisen kirjoittamaa kertomusta adoptioäitiydestään. Meille kirjoittaneet äidit olivat iältään noin 26–50-vuotiaita lapsen adoptiohetkellä. Lasten iät adoptoitaessa vaihtelivat vastasyntyneestä 2,5-vuotiaaseen. Kirjoittamishetkellä nuorin adoptiolapsi oli vuoden ikäinen ja vanhin 12-vuotias. Lapsista 4 oli adoptoitu Suomesta ja loput kuusi ulkomailta. Kahdella äideistä oli myös biologisia lapsia. Yksi perhe odotti kirjoitushetkellä toista adoptiolasta saapuvaksi Suomeen ja yhdellä äideistä oli kaksi adoptoitua lasta.

Kirjoitukset olivat pituudeltaan kahdesta viiteen sivua. Kaikki tekstit etenivät aikajärjestyksessä. Useimmat adoptioäideistä aloittivat kirjoituksensa kertomalla adoptioon johtaneista syistä, joita kuudella naisista oli tahaton lapsettomuus. Neljästä kirjoituksesta ei selvinnyt adoption syytä.

Lapsettomuus oli useimmilla pareilla johtanut lapsettomuushoitoihin. Tuloksettomat hoidot kestivät osalla vuosia ja osalla ne eivät ennen adoptioprosessiin päätymistä olleet oikeastaan alkaneetkaan. Naiset eivät pohtineet lapsettomuutta kovinkaan paljon. Oikeastaan he vain mainitsivat ohi mennessä, että eivät olleet yrityksistä huolimatta saaneet biologista lasta eivätkä lapsettomuushoidotkaan olleet johtaneet haluttuun päämäärään. Emme kysyneet mitään adoptiopäätökseen johtaneista syistä. Tämä saattoi olla osaksi syynä siihen, että äidit eivät pohtineet lapsettomuuttaan paljoakaan. Toisaalta voidaan myös ajatella, että sillä, miksi he olivat päätyneet adoptioon, ei ole merkitystä tämän hetkisen tilanteen ja äitiyden kannalta. Osa oli pitänyt adoptiota hyvin luonnollisena vaihtoehtona saada lapsi, osalla adoptioon päätyminen oli vaatinut enemmän aikaa sopeutua ajatukseen.

Muutama äideistä aloitti kirjoituksensa kertomalla adoptioneuvonnasta, osa taas jatkoi kertomustansa lapsettomuudesta siirtymällä siitä adoptioneuvontaan. Kaikilla oli hyvin positiiviset muistikuvat neuvonnasta. Kukaan ei pitänyt sitä edes kestoltaan liian pitkänä vaikka se kestitkin osalla vuosia. Pisimmillään erään pariskunnan adoptioneuvonta kesti neljä vuotta. Eräs äideistä oli kokenut neuvonnan terapeuttisena, aivan kuin hänen aviopuolisonsakin. Muutama äideistä myös mainitsi, että neuvonta oli hyvää aikaa pohtia omaa parisuhdetta.

Adoptioneuvonta koettiin lapsen odotusajaksi. Kaikissa kirjoituksissa korostui se, että nämä naiset todella halusivat äideiksi. Toiset kokivat odotusaikana muun elämänsä ikään kuin pysähtyneen, sillä kaikki ajatukset pyörivät tulevan lapsen ympärillä. Toiset taas pystyivät jatkamaan elämäänsä kuten ennenkin keskittymällä työhön ja parisuhteeseen. Adoptioneuvonnan yhteydessä jokainen äideistä

kirjoitti lapsen nimeämisen ja lapsen kuvan näkemisen olleen yksi kohokohdista adoptioprosessin aikana. Tähän liittyi monenlaisia tunteita ja osa äideistä koki heti äidillisiä tunteita sekä kaipausta tulevaa lastaan kohtaan.

Äitien kirjoitukset keskittyivät adoptioeuvonnan jälkeen lapsen ensikohtaamiseen. Tapahtuman ja siihen liittyvien tunteiden kuvailu oli kirjoitettu jokaisessa kirjoituksessa hyvin tarkasti, vaikka joillakin äideillä ensikohtaamisesta oli paljon aikaa. Tunteet olivat pääosassa tapahtumasta kirjoitettaessa. Erityisesti ilo ja onni olivat äitien päällimmäisiä tunteita ensikohtaamisessa. Jotkut kokivat heti lapsen kohdatessaan tulleen äidiksi.

Äitien arjen kuvaus liittyi usein siihen, että he vertasivat omaa äitiyttään biologiseen äitiyteen. Arjen koettiin olevan samanlaista lapsiperheen arkea kuin muillakin perheillä. Äidit liittivät arjen kuvaukseen usein myös tunteet. Kuvauksen yhteydessä he kirjoittivat omasta äitiydestään, huolenpidosta, rakkaudesta ja siitä millaisia äitejä he kokivat olevansa. Tässä osassa kirjoitusta he usein vastasivat kysymyksiimme, että miten koit, että sinusta tuli äiti ja mistä äitiytesi mielestäsi koostuu. Osa tunsi tulleen äidiksi jo lapsen valokuvan nähtyään tai ensikohtaamisessa, osa taas ajatteli tulevansa äidiksi ajan kanssa ja äitiyden kasvavan koko ajan. Äitiyden ajateltiin koostuvan muun muassa rakkaudesta ja huolenpidosta.

Äitien kirjoitukset loppuivat useimmilla siihen, että he miettivät adoptioäitiyden haasteita. Vastauksena kysymykseen, mikä adoptioäitiydessä on haastavinta, naiset kirjoittivat adoptioäitiyteen liittyvästä erityispiirteestä eli siitä, että he eivät ole lapsen biologisia äitejä. Lapsen tulevaisuudessa esittämät kysymykset omista biologisista vanhemmistaan pelottivat adoptioäitejä. Myös mahdollinen riittämättömyys omasta äitiydestään biologisen äitiyden puolen puuttuessa oli osalle äideistä haaste. Yksi äideistä pelkäsi lapsensa ja tämän biologisten vanhempien mahdollista kohtaamista. Joitakin äitejä lasten tuleva murrosikä jännitti.

Kuten edellisestä kuvauksesta voi havaita, meille kirjoittaneiden kymmenen naisen kirjoitukset adoptioäitiydestä olivat kaikki hyvin samantapaisia. Ne etenivät suurimmalta osin tiettyä kaavaa. Toisaalta jokainen äiti oli kirjoittanut omista henkilökohtaisista kokemuksistaan yksilöllisesti. Ja kuten aikaisemmin kirjoitimme, jokaisella adoptioprosessiin ryhtyvällä on oma tarinansa kerrottavana sekä oma menneisyytensä ennen adoptiota ja oma tulevaisuutensa adoption jälkeen. Äidit kirjoittivat kuitenkin kaikki hyvin tunteellisesti ja jokaisesta adoptioäitiyden kuvauksesta huomasimme, että äidit olivat todella paneutuneet ja pohtineet kokemuksiaan.

6 AINEISTON ANALYYSI

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja tuottaa tällä tavoin uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Analyysillä pyritään tiivistämään aineistoa siten, ettei kuitenkaan kadoteta sen sisältämää informaatiota; päinvastoin analyysillä pyritään kasvattamaan aineiston informaatioarvoa luomalla hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä. (Eskola & Suoranta 1998, 138.) Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 135) mukaan aineiston analyysivaihe on mielenkiintoinen ja haastava, mutta myös työläs ja ongelmallinen. Tämä tuli todeksi moneen kertaan myös meille, kun kävimme läpi aineistoamme yhä uudestaan ja uudestaan. Aluksi kävimme aineistoa läpi teemoitellen eli etsimme kirjoituksista esiin nousevia, yhdistäviä piirteitä. Pian kuitenkin totesimme, että teemoittelu ei tuntunut riittävältä metodilta aineistomme analyysiin. Eskolan ja Suorannan (1998, 176) mukaan aineiston analyysi onnistuu silloin, kun tekstimassasta löytää keskeisimmät aiheet. Mielestämme olimme löytäneet tutkimuskysymystemme kannalta keskeiset aiheet suhteellisen helposti, mutta se, minkälaisella analyysimetodilla pääsisimme tarpeeksi syvälle aineistoon, oli pitkään epäselvää.

6.1 Kehysanalyysi

Kehysanalyysin ”isänä” voidaan pitää sosiologi Erwing Goffmania. Yksi hänen merkittävimpiä teoksiaan on vuonna 1974 julkaistu *Frame Analysis*, jossa hän esittelee kehittelemänsä kehysanalyysin teorian. Goffmanin (1974; 2, 345) mukaan kehysanalyttisen teoretisoinnin kohteena on sosiaalisen todellisuuden analyysi ja kehykset luovat järjestystä sosiaaliseen elämään ja merkityksiin. Tähän tutkimukseemme olemme kuitenkin saaneet inspiraatioita Goffmanin alkuperäistä *Frame Analysis* -teosta enemmän Anssi Peräkylän (1990) teoksesta *Kuoleman monet kasvot* ja Anna-Maija Puroilan (2002a ja 2002b) teoksista *Erwing Goffmanin kehysanalyysi sosiaalisen todellisuuden jäsentäjänä* sekä *Kohtaamisia päiväkotiarjessa – kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön*. Peräkylä on käyttänyt kehysanalyysiä tutkiessaan kuolevien potilaiden suhdetta hoitohenkilökuntaan suomalaisessa sairaalassa. Puroilan teos taas keskittyy täysin hänen näkemyksiin siitä, miten Goffmanin kehitelemä kehysanalyysi jäsentää sosiaalista todellisuutta. Puroilan (2002a, 162) mukaan kehysanalyttinen näkökulma on teoreettisesti moniulotteista. Juuri tämä teoreettinen moniulotteisuus on mielestämme omiaan suhteellisen pienen aineistomme analysoimiseen.

Anna-Maija Puroila (2002a) tuo esille Goffmanin kehysanalyttisissä teoksissaan käyttämiä tärkeimpiä käsitteitä. Puroilan mukaan sosiaalisen tilanteen käsite läpäisee koko Goffmanin

tuotannon. Sosiaalisella situaatiolla Goffman tarkoittaa ympäristöä, jossa kaksi tai useampia yksilöitä on yhtäaikaaisesti toistensa välittömässä läheisyydessä. Sosiaaliseen situaatioon liittyy olennaisena myös Goffmanin käyttämä kohtaamisen termi, jossa on kyse nimenomaan vuorovaikutustilanteesta, jossa henkilöt ovat kasvokkain. Tutkimuksemme aineisto koostuu adoptioäitien kirjoitetuista teksteistä. Tästä huolimatta käytämme Goffmanin kehittelemää kehysanalyysiä metodina aineistomme käsittelyyn. Miksi? Puroilan mielestä myös teoksessa *Frame Analysis* Goffman (1974) säilyttää situaatioihin kytkeytyvän lähtökohtansa, mutta hänen tarkastelunsa ulottuu myös kasvokkaisen vuorovaikutuksen ulkopuolelle. Kehysanalyysi on yksilön kokemuksen analysoimista sosiaalisen tilanteen kautta. Huomioitavaa kuitenkin on, että ihmisen elämän sosiaaliset tilanteet koostuvat osaksi sellaisista tapahtumista, joissa ihminen on sivustaseuraajana tai hän muodostaa kokemuksen siitä mitä on tapahtunut esimerkiksi tiedotusvälineiden kautta. Tapahtumia ei siis koeta vain kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa vaan myös muissa tilanteissa. Kasvokkainen vuorovaikutus ei ole edellytys sille, että ihmiselle syntyy käsitys, kokemus ja mielikuva siitä, mitä on tapahtumassa. (Puroila 2002a, 32–33.) Juuri tähän olemme nojautuneet analysoidessamme adoptioäitien kirjoituksia. Toisaalta myös Puroilan esiin tuoma näkökulma, jonka mukaan haastattelutilanteessa haastateltava välttää ”kasvojensa menetystä” ja sitä, että hänen heikkoutensa tai puutteensa tulisivat paljastetuksi, tuovat meille luottamusta siihen, että adoptioäitien kokemusten tutkiminen juuri kirjoitusten kautta on järkevää. Haastattelutilanteessa haastateltavan puhe ei välttämättä kuvaa sitä, miten jokin asiantila on, vaan sitä mitä haastateltava ajattelee tutkijan haluavan kuulla (emt., 151).

Meidän tutkimuksessamme vuorovaikutus perustuu meille kirjoitettuihin kirjoituksiin. Myös Goffman on käyttänyt tutkimuksissaan materiaalina muutakin kuin pelkkää havainnointiaineistoa, kuten novelleja, kirjoja ja lehtileikkeitä. Materiaali voi siis olla kielellistä, sillä kieli on väistämättä kulttuurinen ilmiö. (Puroila 2002a; 31–37, 136.) Tekemämme kirjoituspyyntö ja siinä esitetyt kysymykset sekä meille lähetetyt kirjoitukset ja vastaukset esittämiimme kysymyksin sisältävät selkeän vuorovaikutustilanteen. Analyysimme perustuu adoptioäideiltä saatuihin kirjoituksiin, joiden koemme olevan vuorovaikutuksessa meidän kirjoittaman kirjoituspyynnön ja samalla myös meidän kanssamme. Näin ollen meille suunnattujen kirjoitusten voidaan katsoa olevan toimintaa, joka jäsentää ja tuottaa todellisuutta. Saamamme adoptioäitien kirjoitukset ovat olemassa vain, koska olemme lähettäneet kirjoituspyynnön, johon äidit ovat vastanneet. Vaikka kirjoituspyyntömme ja adoptioäitien kirjoitusten välillä ei olekaan varsinaista puhetta, on asioiden kuvaileminen ja niistä kertominen toimintaa. (Ks. Peräkylä 1990, 148.)

6.2 Kehykset jäsentävät sosiaalista todellisuutta

Anssi Peräkylä (1990, 153) toteaa Kimmo Jokista (1985) lainaten, että ihmiset pyrkivät jäsentämään elämäänsä mielekkääksi kokonaisuudeksi siten, että sen eri osa-alueet, kuten työ, perhe ja vapaa-aika ovat sisäisessä yhteydessä keskenään. Homologiaa etsivät tutkimukset ovat kuitenkin päinvastaisia verrattuna kehysanalyysin tuottamaan sosiaalisen todellisuuden erittelyyn. Vaikka kehysanalyysi korostaa konsensusta ja sosiaalista järjestystä, antaa se myös mahdollisuuden tutkia merkitysten eriytymistä. Kehystä voidaan sanoa nimeksi sosiaalisen elämän käytännössä ilmeneville vakiintuneille toimintakokonaisuuksille. (Peräkylä 1990, 153–157.) Myös Puroila (2002a, 48) näkee kehysten roolin kaksinaisena. Hänen mukaansa kehykset luovat järjestystä sosiaaliseen elämään, mutta niiden moninaisuus ja muuntuvuus tekee järjestyksen haavoittuvaksi. Tämä osoittaa myös sosiaalisen elämän vaihtelevuuden ja monikerroksisuuden. Kehysten haavoittuvuutta, muutosalttiutta, kerroksisuutta ja vaihdoksia käsittelemme kuitenkin tarkemmin pohiessamme kehysten välisiä suhteita.

Erilaiset toimintakokonaisuudet eli kehykset ylläpitävät erilaisia todellisuuksia. Se, minkälaisen merkityksen eri asiat ympärillämme saavat, riippuu käytännön toimistamme. Kehysanalyysi perustuu muun muassa etnometodologiaan (Puroila 2002b, 25). Etnometodologien mukaan käsityksemme todellisuudesta on muuttuva. (Peräkylä 1990, 16.) Se, minkälaisia käsityksiä meillä on adoptioäitiydestä, ei ole pysyvää, vaan se on riippuvaista esimerkiksi siitä, minkälaisia kirjoituksia aiheesta luemme tai kuinka paljon ylipäättään olemme aiheeseen perehtyneet. On täysin selvää, että esimerkiksi adoptioikäntöjä hoitavan sosiaalityöntekijä ja henkilö, joka on lukenut iltapäivälehdessä artikkelin julkisesti tunnetun adoptioäidin kokemuksista, muodostavat erilaiset käsitykset adoptioäitiydestä, koska heidän käytännön toimet asian suhteen poikkeavat toisistaan. Adoptioäitiys voi merkitä eri ihmisille eri asiaa esimerkiksi aikuiseksi kasvaneen lapsen adoptioäidille äitiys voi merkitä eri asiaa kuin vastasyntyneen lapsen adoptioäidille. Käsityksemme äitiydestä ei ole pysyvä ja vakio, vaan se määrittyy eri tilanteissa eri lailla. Äitiyden moninaisuus ilmenee aineistostamme tunnistamiemme neljän eri kehyksen kautta. Äitiys voi olla unelmia, tunteita, hoivaa ja arkisista asioista huolehtimista.

6.3 Kehysten väliset suhteet

Tämän tutkimuksen tarkoitus ei ole verrata erilaisten ihmisten käsityksiä adoptioäitiydestä vaan löytää adoptioäitien kirjoituksista erilaisia kehyksiä, jotka ylläpitävät erilaisia totuuksia. Erilaisia toimiamme on loputtomasti, joten niitä on syytä jäsentää tietyiksi kokonaisuuksiksi eli kehyksiksi.

Arkipäivämme kulku onkin jatkuvaa siirtymistä kehyksestä toiseen. (Peräkylä 1990, 16–17.) Esimerkiksi adoptioäiti, joka lapselleen ruokaa laittaessaan joutuu vastaamaan lapsen esittämiin kysymyksiin biologisista vanhemmista, siirtyy täysin arkisesta tilanteesta varsin haasteelliseen tilanteeseen eli kehyksestä toiseen.

Jokaisessa hetkessä on läsnä yleensä yksi tai useampia kehyksiä (Goffman 1974, 25). Peräkylän (1990, 19–23) mukaan, kukin tilanne vaatii erilaisia toiminta- ja ajatusmalleja, joiden mukaan toimimme. Peräkylä painottaa, että kehysanalyysin tärkein tehtävä on kehysten välisten dynamiikan erittelemineen. Kehykset osoittautuvatkin monipuolisiksi ja monimutkaisiksi. Kehyksen vaihtaminen toiseen on taito, joka meillä jokaisella on olemassa. Toisin sanoen ihmiset pystyvät tulkitsemaan tilanteita oikein ja toimimaan niiden edellyttämällä tavalla (Puroila 2002a, 64).

Kehysten välisissä suhteissa ei kuitenkaan ole kyse pelkästään kehyksestä toiseen siirtymisestä. Kehyksiä voi esimerkiksi olla kerrostuneina päällekkäin. Kerrostuneisuutta tapahtuu, kun kehysten muunnokset asettuvat primäärien kehysten perustalle. Nämä muunnokset ovat edelleen rajattomasti alttiita uusille muunnoksille. Puroila (2002a) selventää ajatusta antaen esimerkin situaatiosta, jossa lapset leikkivät sotaa. Kun lapsilta kysytään, mitä on tapahtumassa, on primäärissä kehyksessä vastaus se, että menossa on sota. Kehyksen muunnoksessa vastaus on taas se, että menossa on leikki. Tunne todellisuudesta onkin yhtä monikerroksinen kuin todellisuus itse. Sosiaaliseen todellisuuteen kytkeytynyt merkitysmaailma on todella moniulotteinen, mutta ei yleensä tee ihmisille vaikeaksi hahmottaa minkälaisista kerrostumista on kulloinkin kyse. Kehysten muunnosten avulla meidän on mahdollista liikkua keskusteluissa sujuvasti menneissä tai tulevaisissa tapahtumissa. Ihmisillä on kyky siirtyä kehyksestä toiseen ja kehyksen kerrostumasta toiseen, mikä onkin refleksiivisyyden edellytys. (Puroila 2002a, 61–63.)

Kehykset ovat myös haavoittuvaisia. Kehysten murtuminenkin on yleistä. Varsinkin arkielämässä tämän voi saada aikaan esimerkiksi jonkun henkilön yskänkohtaus, jonka vuoksi osallistujien keskeinen huomion ja kiinnittymisen kohde murtuu (Puroila 2002a, 68). Analyysissämme keskeistä ja mielenkiintoista on minkälaisista erilaisista kehyksistä adoptioäidit toimintaansa jäsentävät, mutta tärkeää on myös tarkastella eri kehysten välisiä suhteita, niiden ristiriitoja, vaihtamista ja kerrostuneisuutta.

7 NELJÄ KEHYSTÄ JÄSENTÄMÄSSÄ ADOPTIOÄITIEN KIRJOITUKSIA

Kun tutkimme adoptioäitien kirjoituksia kehysanalyttiset silmälasit päässämme, löysimme kirjoituksista neljä hallitsevaa toimintakokonaisuutta eli kehystä: menneisyyden kehys, ensi-kohtaamisen kehys, arjen kehys ja haasteellisuuden kehys. Näissä kaikissa kehyksissä adoptioäitien kokemukset omasta äitiydestään ovat voimakkaasti läsnä, mutta painottuvat eri tavalla. Olemme rakentaneet analyysimme tekstin niin, että tutkittavien oma ääni pääsee vahvasti esille. Analyysin joukkoon olemme lisänneet katkelmia äitien kirjoituksista. Lisäksi olemme käyttäneet analyysissämme erilaisia adoptioon liittyviä kirjallisia lähteitä heijastamaan ja vahvistamaan omia näkemyksiämme adoptioäitien kirjoituksista muodostamiemme kehysten todellisuuksista. Kehysten ja niiden välisten suhteiden lisäksi olemme tarkastelleet lyhyesti neljää erilaista adoptioäitien identiteettiä, jotka olemme löytäneet eri kehysten sisältä.

7.1 Menneisyyden kehys

Adoptioäidit alkavat aineistossamme äitiyden kokemustensa pohtimisen ajasta, jolloin heillä ei ollut lapsia. Kahdeksalla kymmenestä naisesta oli takana lapsettomuutta, useimmilla tahatonta lapsettomuutta, mutta adoptioon he kukin päätyivät erilaisten prosessien kautta. Kirjoituksista kahdesta ei käy ilmi oliko pariskunta ylipäätään yrittänyt saada biologista lasta. Näissä kertomuksissa kirjoitukset alkavat suoraan adoptioneuvonnasta. Toinen naisista kertoo, että he olivat miehensä kanssa käyneet useilla parisuhde- ja avioliitto-kursseilla ja leireillä. Kahdella naisella oli jo ennestään biologisia lapsia. Osalla naisista päätyminen adoptioon oli sujunut ikään kuin luonnollisena jatkumona siitä kun he saivat tietää, että eivät saa biologisia lapsia. Useimmat naiset olivat monen vuoden ajan yrittäneet tulla raskaaksi niin sanotuin luonnollisin keinoin; eräs äiti kertoi, että he olivat yrittäneet miehensä kanssa saada lasta jopa 13 vuotta. Kymmenestä kirjoituksesta kahdesta voi suoraan tulkita, että naiset olivat hyvin sujut sen tosiasian kanssa, että he eivät tule saamaan biologista lasta. Näistä naisista toisella hedelmöityshoidot olivat kestäneet muutaman vuoden sisältäen neljä keskenmenoja ja toisella kirjoittajan sanojen mukaan lapsettomuushoidot olivat ”tuskin alkaneetkaan”. Naisista toinen kertoi, että he olivat halunneet pitää adoptioneuvontaan osallistumista ikään kuin takaporttina, koska korkean iän vuoksi adoptio ei olisi ollut enää myöhemmin mahdollista. Lisäksi he halusivat neuvonnalla varmistaa jo tehtyä päätöstä siitä, että adoptio ei olisi heidän ”juttunsa”. Kirjoittajista toinen kertoi, että he olivat miehensä kanssa pitäneet lapsen adoptointia tasa-arvoisena mahdollisuutena saada lapsi

hedelmöityshoitoyritysten lisäksi. Äiti kirjoitti asiasta näin:

Lapsettomuus ei ole ollut koskaan meille ongelma. Olemme tienneet aina että me saamme lapsen. Ihan sama miten.

Meille kirjoittaneet naiset halusivat todella tulla äidiksi. Adoptioäidiksi ei tulla vahingossa toisin kuin biologisen lapsen myötä se voi olla mahdollista. Adoptioäideille adoptiolapset eivät siis ole vahinkolapsia. Äidiksi haluaminen kuvastuu monien kertomuksista jo siinä, että useimmat olivat yrittäneet saada biologista lasta rankoilla lapsettomuushoidoilla. Yhdellä äideistä hoidot olivat kestäneet jopa kuusi vuotta.

Olimme hieman yllättyneitä siitä, että äidit eivät kuvanneet lapsettomuuden tunteitaan mitenkään. Mutta kuten jo aiemmin kirjoitimme kohdassa 5.2 Kymmenen kirjoitusta adoptioäitiydestä, tutkimuksemme keskittyy adoptioäitiyteen eikä niinkään siihen miten naiset siihen päätyivät. Lapsettomuuteen ja lapsettomuushoitoihin liittyviin tunteisiin viitattiin vain kolmessa kertomuksessa, jossa toisessa lapsettomuushoitoja nimitettiin ”sekopäistäviksi” ja toisessa lapsettomuuteen liitettiin pettymys jokaisten kuukautisten alkaessa. Lapsettomuus kriisissä suru kulkeekin edestakaista liikettä toivon vaihtuessa epätoivoon kuukausittain (Tulppala 2002, 534). Tätä samaa, tunteiden vuoristorataa todentaa myös McMurrayn ja Imesonin (1996) haastattelututkimus kuuden lapsettomuushoidoissa olevan pariskunnan lapsettomuuden kokemuksista. Tutkimuksessa lapsettomuuden koettiin olevan koko elämään vaikuttava asia: elämän tyyliin, fyysiseen olemukseen, tunteisiin ja parisuhteeseen. Elämän tyylin muutokset liittyivät elämän pysähtyneisyyteen. Kaikki muu kuin lapsi sai odottaa. (McMurrayn & Imesonin 1996, 1014–1022.) Tätä samaa toistivat myös meille kirjoittaneet äidit adoptioeuvonnan yhteydessä. Tutkimuksemme eräs äiti mainitsi parisuhteestaan tulleen suorittamista raskaaksi yrittämisen yhteydessä. Tähän yhtyy myös McMurrayn ja Imesonin (1996) tutkimukseen osallistuneet pariskunnat. Meille kirjoittaneista äideistä yksi kuvasi lapsettomuuden tunteitaan seuraavasti:

Olin aina toivonut saavani vauvan. Näin unia siitä, että olin juuri synnyttänyt, mutta vauvan tilalla olikin kissanpentu tai vauva oli niin iso, että hyppäsi vaunuista pois ja lähti juoksemaan. Näiden unien jälkeen olo oli pettynyt.

Vaikka monikaan tutkimuksemme osallistuneista äideistä ei kuvannut lapsettomuuden tunteitaan, on kuitenkin mielenkiintoista, että useimmat halusivat kertoa millaisten elämänvaiheiden kautta he

päätyivät adoptioon. Jo pelkkä maininta lapsettomuushoidoista kertoo mielestämme siitä, että naiset kokivat lapsettomuushoitojen ja adoptiota edeltäneiden tapahtumien olleen merkityksellisiä adoptioprosessiin ryhtymisessä ja osa heidän menneisyyttään. Maija Tulppala (2002) kirjoittaakin artikkelissaan Lapsettomuuden tuska, että vaikka kaikille lapsettomuus ei ole vaikea kriisi, se jättää jokaiseen kuitenkin jälkensä ja on näin osa naisen tai pariskunnan elämäntarinaa. Meille kirjoittaneiden naisten tapa kirjoittaa kokemuksistaan äitiydestä hyvin tunteisiin vetoavasti ei jätä arvailujen varaan sitä tosiasiaa, että adoption ei katsota olleen heille kakkosvaihtoehto tulla äidiksi.

Lapsettomuuden tunteista kuten epätoivosta, toivosta, vihasta ja kateudesta kertoo myös Teija Huhtalan (2003) pro gradu -tutkielma. Lapsettomuudesta johtuvat negatiiviset tunteet kuten kateus ja viha kohdistuivat edellä mainitussa tutkielmassa muun muassa muihin lapsen saaneisiin pariskuntiin sekä omaisiin ja läheisiin. Myös yksi tutkimuksemme äideistä uskalsi kirjoittaa lapsettomuuden herättämistä negatiivisista tunteista hyvin avoimesti. Etenkin tämä, kuin myös ainoastaan maininta lapsettomuushoitokokemuksista todentaa sitä, että yritykset saada biologinen lapsi eivät vähennä tutkimuksemme adoptioäitien rakkautta adoptiolastaan tai -lapsiaan kohtaan. Lapsettomuuden negatiivisista tunteista adoptioeuvonnan aikana kirjoittanut äiti muisteli näin:

Neuvontamme kesti noin 5 vuotta. Molemmat koimme adoptioeuvonnan myös terapeuttisena. Tämä aika oli itkua, tuskaa, kateutta muita äitejä kohtaan ja vihaa niitä kohtaan, jotka tekivät lapsia vaikka eivät niistä halunneet pitää huolta, epäuskoa jne.

Adoptioeuvonnan aikaa äitien kirjoituksissa voi nimetä epävarmuuden ajaksi. Tunteet liikkui toivosta epätoivoon, lapsen kaipuusta ja kärsimättömyydestä uskoon saada vielä joskus pitää omaa lasta sylissä. Adoptioprosessissa lapsen odotusaika on määrittelemätön. Adoptioeuvonta kestää kokonaisuudessaan vuosia. Adoptiossa ennen lapsen nimeämistä mikään ei ole varmaa: lapsen tarkka ikä, terveydentila, sukupuoli, koska lapsi tulee tai edes se, että hyväksytään adoptiovanhemmaksi. Lapsen odotusta kuvattiin muun muassa näin:

Odotusaika oli rankka ja odotimmekin lasta yli neljä vuotta adoption jonossa. Odotusajan teki rankaksi epätietoisuus lapsen tulosta – tuleeko jo huomenna vai vasta vuosien tai kuukausien päästä...Monet kerrat työntelin vaunuja sisällä ja toivoin joskus pääseväni uloskin työntelemään. Monesti oli tunne, että pakahdun siihen odotukseen ja lapsen kaipuuseen. Olin niin valmis äidiksi.

Osa naisista koki, että heidän elämänsä pysähtyi adoptioeuvonnan aikana. He eivät pystyneet keskittymään muuhun kuin tulevaan lapseen. Monet mainitsivat, että eivät pystyneet edes syömään.

Yksi äideistä kirjoitti:

Odotus tuntui raastavan pitkältä, kun ajatus lapsesta oli mielessä joka päivä. Myöskään mitään isompia suunnitelmia lähitulevaisuutta koskien emme voineet tehdä, kun olimme koko ajan varuillamme, milloin ilmoitus tulisi ja hakumatka voisi alkaa.

Adoptioneuvonnassa ei ole ikään kuin konkreettista varmaa päämäärää, koska lapsen saaminen on epävarmaa aina siihen saakka kun adoptiolupa on annettu. Luvankin jälkeen lapsen saaminen on melko abstrakti asia, sillä ennen lapsen nimeämistä tulevilla adoptiovanhemmilla ei ole mitään konkreettista, joka määrittäisi, että lapsi on meidän lapsemme. Meille kirjoittaneiden äitien kirjoituksissa kuitenkin korostui sisäinen tunne siitä, että jossakin on meidän lapsemme.

Kirjoituksissa lapsen nimeäminen nousi hyvin suureksi ja tunteelliseksi asiaksi. Nimeäminen antoi ”meidän lapselle” kasvot ja varmuuden siitä, että pitkän odotuksen jälkeen lapsi todella oli tulossa. Lapsen nimeämishetkeä voidaan verrata lasketun ajan saamisen. Lapsen saaminen saa vihdoin konkreettisen ajankohdan, ei päivän tai viikon tarkkuudella, mutta tarkemmin kuin vuosissa tai kuukausissa laskettuna. Päällimmäinen tunne, joka äideillä oli nimeämishetkellä, oli varmuus siitä, että juuri nämä lapset oli heille tarkoitettu. Useissa kirjoituksissa lapsen nimeämistä koskeva puhelu adoptioneuvonnan sosiaalityöntekijältä kuvattiin hyvin tarkasti. Rakkaus, onni, ilo, ihmetys, liikutus, mutta samalla epäusko, huoli ja haavoittuvuus kuvasivat naisten mielen tilaa nimeämishetkellä. Aivan kuin kuka tahansa tuleva äiti, naiset miettivät omia kykyjään ryhtyä äidiksi. Lisäksi osa äideistä uskalsi kirjoittaa myös siitä, että he miettivät sitä, että mitä jos he eivät pystyisikään rakastamaan lastaan. Monet äideistä kuitenkin kokivat tunteneensa heti rakkautta lasta kohtaan, vaikka heillä oli kädessä ”vain” kuva lapsesta ja tämän silloinen nimi. Valokuva oli kuva heidän lapsestaan. Ylpeys omasta lapsesta kuvastui siinä, että osa äideistä esitteli lapsen valokuvaa muille, mutta toisaalta eräs äideistä kertoi tunteneensa haavoittuvuutta ja halua suojella lasta niin, että ei halunnut näyttää lapsen valokuvaa tai kertoa tämän nimeä kenelle tahansa.

Lapsen nimeäminen oli monille aineistomme naisille hetki, jolloin he kokivat tulleen äidiksi. Äidiksi tuleminen prosessi korostui monen äidin kertomuksessa. Prosessi alkoi joillakin nimeämisestä, toisilla lapsen ensikohtaamisesta tai arjen toimintojen kautta. Osa äideistä kertoi tunteneensa heti äidillisiä tunteita lasta kohtaan. Kysyimme kirjoituspyynnössämme sekä siitä miten he kokivat tulleen äidiksi että siitä milloin äitiyden tunteet heräsivät. Äitiyden tunteet ja äidiksi tuleminen näyttäytyivät naisten kirjoituksissa osaksi samalta asialta. Tähän liittyi tunne siitä, että juuri tämä on meidän lapsemme eli olen äiti tälle lapselle. Ne äidit, jotka kirjoittivat tunteneensa

äitiyden tunteita lasta kohtaan heti nimeämisen yhteydessä, määrittivät äitiyden tunteet tässä yhteydessä muun muassa kaipauksena, rakkautena, onnena, huolena, suojelevaisuutena. Äitiyden tunteet ovat abstrakti, yleisesti tunnettu asia. Ne ovat äidin tunteita lastaan kohtaan. Mainittakoon, että erotamme vielä äitiyden tunteista äidilliset tunteet, sillä äidillisiä tunteita voi taas tuntea ketä kohtaan tahansa. Emme halunneet tai katsoneet tarpeelliseksi määritellä äitiyden tunteita kirjoituspyynnössämme vaan annoimme äideille itselle mahdollisuuden määritellä ja nimetä nämä tunteet. Äidiksi tuleminen voi tarkoittaa sitä hetkeä, kun äitiyden tunteet heräävät, mutta se voi sisältää myös tekoja. Tämä näkyy naisten kertoessa arjestaan ja tähän palaamme siis myös kolmannessa, arjen kehyksessä. Äidiksi voi kasvaa ajan kanssa. Toisaalta äidiksi voi myös tulla automaattisesti oman lapsen kautta ilman, että äitiyden tunteet heräävät. Emme siis halunneet määritellä äidiksi tulemistä ainoastaan äitiyden tunteilla, koska se jättäisi äidiksi kasvamisen arjen tekemisen kautta pois, joten erotimme kysymykset äidiksi tulemisesta ja äitiyden tunteista toisistaan.

Varmuus lapsen saamisesta merkitsi monille naisista sitä, että he uskalsivat valmistautua lapsen tuloon konkreettisesti. Suurin osa naisista alkoi vasta tässä vaiheessa hankkia lapselle vaatteita, leluja, huonekaluja ja muita tarvikkeita. Lisäksi lapsen nimeäminen merkitsi sitä, että oli valmistauduttava hakemaan lapsi joko ulkomailta tai toisesta kaupungista täältä Suomesta. Osa ulkomailta adoptoivista naisista kertoi tutustuneensa tulevan lapsen kotimaahan, kieleen ja kulttuuriin. Hakumatka aiheutti niin paljon erilaisia tunteita, että se kuvattiin osassa kertomuksista hyvin tarkkaan. Erityisesti adoptioprosessin tässä vaiheessa monille äideille vertaistuen merkitys korostui. Osa sai muista samasta maasta lasta hakevista vanhemmista ystäviä. Myös samasta maasta adoptoidut lapset kokivat yhtenäisyyttä toisten lasten kanssa. He kutsuvat erään äidin mukaan edelleen toisiaan ”Kiina-serkuiksi”. Joillakin äideillä oli jo ennen lapsen hakumatkaa ollut ystäviä muista adoptiovanhemmista. Eräs äideistä kertoi kuinka ensimmäinen pettymys ja turhautuminen adoptioprosessin aikana koski juuri vertaistuen puutetta. Tulevina nuorina adoptiovanhempina tämä äiti ja hänen puolisonsa olisivat halunneet saada ikäistänsä vertaistukea. Myös omien vanhempien ja sukulaisten antama tuki osoittautui merkitykselliseksi meille kirjoittautuneille adoptioäideille.

7.2 Ensikohtaamisen kehys

Lapsen ensikohtaaminen nousi äitien kirjoituksissa hyvin tärkeäksi tapahtumaksi. Pitkän adoptioprosessin jälkeen ensimmäinen tapaaminen on luonnollisesti hyvin odotettu ja jännittävä elämän mullistava kokemus. Kohtaaminen kuvattiin hyvin tarkasti ja tunteellisesti. Äidit muistivat tapahtuman jopa 12 vuoden takaa. Eräs äideistä kuvasi ensikohtaamista näin:

...Heti sinne saavuttuamme näimme, kuinka hoitajatäti talutti pientä poikaamme luoksemme. Menimme heti kyykkyyhän hänen tasolleen. Hän vetäytyi hieman syrjemmälle seinän ja penkin väliin turvaa hakien. Menimme varovasti perässä ja ojensimme hänelle tuliaisien, pienen kangasrepun, jossa oli pillimehu, pieni iloisen värinen nalle ja rusinapakkaus. Pillimehu kiinnosti häntä kovasti ja yhdessä sitä aloimme avata. Menimme pöydän ääreen ja pillimehun juomisen lomassa aloimme leikkiä nallella. Isä valokuvasi ja leikin aikana ensimmäiset naurutkin häneltä saimme. Molempipuolinen luottamus ja kontakti syntyivät heti.

Tunnelmaa ja äitien tunteita lapsen ja tulevien vanhempien ensikohtaamisessa kuvattiin sanoilla jännittynyt, liikuttunut, epätodellinen, helpottunut ja onnellinen. Äidit kokivat myös suurta suojelun tarvetta ja kaipausta lasta kohtaan ensimmäisen tapaamisen jälkeen. Monet äideistä kertoivat, etteivät olisi malttaneet odottaa kotiin pääsyä lapsen kanssa. Hakumatka on usein pitkä ja raskas. Ulkomailla, usein hyvin eksoottisissa olosuhteissa, saattaa vierähtää viikkoja. Erään meille kirjoittaneen adoptioäidin sanoin, hakumatka ei ole mikään lomamatka. Äidit kirjoittivat kaipuustaan päästä pienestä hotellihuoneesta omaan kotiin lapsen kanssa. Eräs äiti kuitenkin koki koti-ikävästään huolimatta, että juuri niissä pienissä tiloissa ja erityisissä olosuhteissa perhe hitsautui yhteen.

Osalle äideistä lapsen ensikohtaaminen oli ensimmäinen kosketus äitiyteen. He kokivat sen hyvin vahvasti tässä vaiheessa, aivan kuin jotkut olivat kokeneet sen jo lapsen nimeämisen yhteydessä ja osa taas tulevan arjen kautta. Myös tässä tapahtumassa äideillä korostui tunne siitä, että juuri tämä poika tai tyttö oli heidän lapsensa eikä ollut sattumaa, että he olivat tulleet tämän lapsen vanhemmiksi. ”Sattumia ei ole. On vain tarkoituksia”, kuten eräs äideistä asian ilmaisi. Toinen äiti kuvasi äidiksi tuloa ja oman lapsen onnea näin:

Aamumaitoa vauvalle antaessa sitten tapahtui jotain. Tuijotimme toisiamme silmiin ja tiesin, että tässä meidän pitää olla. Ei tämä tyttö ole kuka tahansa, hän on minun tyttäreni. Tämän ihmisen takia en ollut biologista lasta saanut. Hän kuuluu meille. Tunne oli järäsyttävä. Hämmästyin siitä kuinka nopeasti ja helposti se kävi. Olin äiti!!

Adoptioäitien kirjoituksissa tuli siis esille, kuinka he ensikohtaamisesta lähtien tunsivat olevansa juuri tämän kyseisen lapsen äitejä. Pirkko Siltala (2003, 16) painottaa, että vanhempien mielen tulee olla avoin vastaanottamaan uutta. Näin vanhemmat löytävät tunteen siitä, että ovat juuri kyseisen lapsen vanhemmat. Myös Ipo Lahden (1991, 90) tutkimuksessa *Adoptiolapsi nuoruusiässä*

todetaan, että yli puolella vanhemmista oli muistikuva siitä, miten he heti ensitapaamisesta lähtien kokivat tunteen, että juuri tämä lapsi oli heille tarkoitettu ja heidän odotustensa mukainen.

Mirjam Kallandin (2003, 206) mukaan adoptioäidit kantavat mukanaan surua kuvitellun vauvan menetyksestä, kun he kohtaavat adoptiolapsen. Kalland kirjoittaa, että adoptioäiti kohtaa lapsessaan todellisen lapsen, menetetyn unelmalapsen, uuden adoptio-odotusaikana luodun kuvitellun lapsen sekä fantasiailla kyllästetyn lapsen. Kalland tuo esiin paradoksin, jonka mukaan toivottu ja odotettu adoptiolapsi voi herättää uudelleen kivuliaat kokemukset menetyksestä. Meille kirjoittaneista adoptioäideistä kukaan ei tuonut esille negatiivisia tunteita lapsen ensikohtaamiseen liittyen.

Päinvastoin, kaikki kuvasivat ensimmäisiä hetkiä hyvin positiivisesti ja romantisoidusti. Kallandin mukaan adoptiovanhempi voi kielteisiä tunteitaan pelästyneenä pyrkiä tukahduttamaan tai kieltämään niitä.

Tunteiden lisäksi, ensikohtaamisessa korostuivat käytännön asiat: lapsen hoitaminen, erilaisten viranomaisten tapaaminen ja papereiden täyttäminen. Ulkomailta adoptoitvien äitien kertomuksissa kielen ei katsottu aiheuttaneen suuria ongelmia edes lapsen ensitapaamisessa aivan kuin ei myöhemmin arjessakaan. Yksi äideistä kuitenkin kirjoitti olleensa neuvoton tilanteessa, jossa yhteistä kieltä ei ollut ja vauva itki. Eräs äiti kantoi ensitapaamisessa huolta lapsen elämän mullistumisesta tuttuja ihmisiä, maata ja kulttuuria myöten. Niin kuin kuka tahansa vasta äidiksi tullut, jotkut meille kirjoittaneet adoptioäidit kokivat epävarmuutta lapsen itkusta ja sylissä pitämisestä. Toisaalta lapsen itku ja raivo herättivät ja voimistivat adoptioäitien tunteita lastaan kohtaan.

...yölliset raivoisat epätoivon huutonsa hotellissa eivät pelkästään herättäneet äitiyden tunteita vaan saivat ne kokonaan valveille.

Luottamuksen ja kiintymyksen syntymisen tärkeys lapsen ja äidin välille korostui monen äidin kirjoituksesta. Kuten jo aiemmin tutkimuksessamme mainitsimme, monilla tutkimuksemme adoptioäideillä oli pelko siitä, että he eivät kykenisi rakastamaan lastaan. Pelko osoittautui turhaksi, sillä lapsen ensitapaamisesta lähtien kaikki kuvailivat molemmin puolisen kiintymyksen syntyneen joko heti lapsen ensikohtaamisessa tai sitten arjen koittaessa. Lapsen nukahtaminen äidin syliin ensikohtaamisessa oli eräälle äidille suuri luottamuksen osoitus, jonka lapsi antoi.

Matleena nukahti saman tien syliini. Ero hoitajista ja kavereista ei aiheuttanut itkua. Hän sylistäni

vain vilkutti heille, aivan kuin lähtö meidän kanssamme olisi ollut itsestään selvyys. Jälkeenpäin ajatellen vasta olemme tajunneet, mikä suuri luottamuksen osoitus lapselta on lähteä vieraiden ihmisten matkaan ja miten paljon siihen kuitenkin on sisältynyt pelkoa tutusta ja turvallisesta erotessa.

Kiintymyksen merkitys ja ilmeneminen saivat kuitenkin suuremman merkityksen arjen kuvauksessa, joten siihen palaamme vielä seuraavassa kehyksessämme.

7.3 Arjen kehys

”Oman huoneen näkeminen sai hänet haltioihinsa. Isä ja poika alkoivat leikkiä, kun minä aloin laittaa perheelle ruokaa. Siitä alkoi normaali perhe-elämämme samaan tapaan kuin kaikissa muissakin lapsiperheissä.”

Edellä oleva sitaatti kertoo lapsen saapumisesta kotiin. Arki on vahvasti mukana äitiyden ensimetreiltä lähtien tämänkin äidin kirjoituksessa. Hänelle on jäänyt mieleen lapsen kotiintulosta arkeen liittyvä muistikuva leikki- ja ruoanlaittohetkestä ja siitä, kuinka normaali perhe-elämä sai tästä lähtölaukauksen. Nämä arkiset asiat osoittautuivat kaikille tutkimukseemme osallistuneille adoptioäideille erityisen tärkeiksi ensihetkistä alkaen. Adoptioäidit kertoivat äidiksi tulemisestaan käyttäen esimerkkejä hyvin arkisista tilanteista. Eräs äideistä tunsu vahvasti tulleen äidiksi ensimmäisellä vaunukävelyllään lapsensa kanssa. Lapsi oli ollut toki kotona jo jonkin aikaa, mutta päästyään muiden ihmisten ilmoille tekemään jotain täysin arkista lapsen kanssa, hän tunsu äitiytensä varsinaisesti alkaneen. Berger ja Luckman (1966/1994, 29–31) pohtivat jokapäiväisen elämän eli arkielämän todellisuutta. Heidän mukaansa jokapäiväinen elämä on itsestään selvä todellisuus, jossa todellisuuden subjektiivinen merkityksellisyys korostuu. Tämän lisäksi myös yksilön omat merkitykset ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Tässä tutkimuksessa lapsiperheen arjen alkaminen ja adoptioäitien toimiminen muiden äitien ja vanhempien tavoin toimii alusta asti tukipilarina naisten omalle äitiydelle. Kun ensikohtaamisen aiheuttamista tunteista on selvitty, alkaa adoptioäitien arki pyöriä omalla painollaan. Äidiksi tulemisen ja kasvamisen prosessi jatkui arjessa alettuaan ensin muodostua lapsen nimeämisessä ja ensikohtaamisessa tai joillakin äideillä arkisissa toiminnoissa. Lapsen kanssa arjessa koetut yhteiset kokemukset kuten kyläileminen, saunassa käynti ja siivous konkretisoivat äitinä olemista.

”Perheen elämässä adoptioäitiys ei mielestäni eroa millään lailla biologisesta äitiydestä. Samat arkipäivän askareet, huolet, murheet ja ilonaiheet ovat molemmilla.”

Tutkiessamme adoptioäitien ajatuksia arjesta, törmäsimme siihen, että adoptioäidit perustelivat tai kertoivat arkisista asioista usein peilaten niitä biologiseen äitiyteen. Tämä yllätti meidät sen vuoksi, koska emme kirjoituspyynnössämme olleet maininneet käsitettä biologinen äitiys, emmekä pyytäneet mitenkään vertailemaan adoptioäitiyttä ja biologista äitiyttä. Biologisen ja adoptioäitiyden vertailusta löysimme samoja piirteitä kuin Eero Suonisen (1992, 53–58) kuvaamasta syytös-vastatodistelu-parista, jota hän on käyttänyt analysoidessaan perheenäidin puhetta. Suoninen toteaa, että haastattelijan kysymyksenasettelu ohjaa paljon sitä, mitä haastateltava vastaa. Oletamme, että adoptioäidit halusivat kirjoituksissaan verrata omaa adoptioäitiyttään niin voimakkaasti biologiseen äitiyteen juuri sen takia, koska emme olleet asiasta kysyneet. He kokivat asiasta kertomisen selvästi tärkeäksi ja olennaiseksi osaksi adoptioäitiyden kokemuksiaan. On kuitenkin tosi asia, että äidiksi tullaan kulttuurissamme pääasiassa biologisesti ja adoptioäidit selvästi joutuvat pohtimaan tätä asiaa omassa äitiydessään monella eri tasolla ja käyttämään biologiselle äitiydelle suunnattua vastatodistelua. Mielestämme adoptioäidit murtavat kulttuurissamme vallitsevaa normia äitiydestä ja äidiksi tulemisen toteuttamistavasta. Heidän on vaikeaa, mahdotonta ja selvästi tarpeetonta olla ottamatta tätä huomioon kertoessaan omasta äitiydestään. He joutuvat vertaamaan, selittelemään ja puolustelemaan asemaansa adoptioäitinä. Adoptioäidit eivät kuitenkaan puolustele omaa äitiyttään nostamalla sitä millään lailla korkeammalle muunlaisen äitiyden kanssa tai toisaalta asettamalla itseään alemmalle tasolle muiden äitien suhteen. Heidän kirjoituksissaan tulee esille tarve toteuttaa äitiyttä tasavertaisina äiteinä siinä missä muutkin.

”En näe mitään eroa adoptio- ja bioäitiydessä. Äidin tehtävä on kasvattaa lapsestaan hyvä aikuinen. Äiti antaa rajoja ja rakkautta.”

Äideillä, olivat he sitten adoptioäitejä tai synnyttäneitä äitejä, on taustallaan aina erilainen tarina äidiksi tulemisesta. Kaikki äidit kokevat lapsen saamisen omalla tavallaan, kiintyvät lapseen omaan tahtiinsa ja rakentavat suhteensa lapseen kukin omalla tyylillään. Tästä on hyvänä esimerkkinä se, kuinka adoptioäidit kokivat kukin tullessa äidiksi ja tunteneensa äitiyden tunteita lasta kohtaan eri kohtaa adoptioprosessia. Kiintymyksen muodostumisella oli suuri merkitys naisten kokemuksessa äidiksi kasvamisessa. Sekä lapsen kiintymys äitiin että äidin kiintymys lapseen liitettiin läheisesti arkeen ja sen kuvattiin ilmenevän parhaiten juuri yhteisissä arjen askareissa. Lapsen synnyttämiskertomusta voi verrata armeijatarinoihin. Näitä tarinoita käydään läpi uudelleen ja uudelleen. Adoptioäideillä synnytykskertomusta vastaa tarina lapsen ensikohtaamisesta. Vaikka se näyttäytyy tärkeänä adoptioäitien kertomuksissa, tosiasiasa se on ohikiitävän pieni hetki äitiyden kokonaisuudessa. Adoptioäidit kirjoittivatkin kokevansa äitiyttä vahvimmillaan jokapäiväisessä

arjessa. Siihen, että adoptioäidit kokivat monessa asiassa olevansa ”ihan tavallisia äitejä”, liittyy selvästi kokemus normaalista lapsiperheen arjesta. Vaikka äitiyden alkutaipaleet eroavatkin biologisilla ja adoptioäideillä toisistaan, eivät adoptioäidit voi arjessaan toteuttaa millään tavalla niin sanottua erilaista äitiyden normia. Jokainen oma lapsi, oli hän sitten adoptoitu tai biologinen, vaatii äidiltään lämpöä, ruokaa, rakkautta ja arjen pyörittämistä.

”Adoptioäitiys on arkena samanlaista äitiyttä kuin muissa perheissä. Ruokaa, ulkoilua, nukutusta, leikkiä, ruokaa...”

Salmi (1991, 238) määrittelee arjen elämän kokonaisuuden kautta eikä vain erillisenä alueena ihmisen elämässä. Hänen mukaansa arki koostuu rutiineista, jotka nähdään päivästä toiseen toistuvana arjen harmautena. Tutkimuksemme adoptioäideille tämä harmaa arki osoittautui kuitenkin yhdeksi tärkeimmistä äidiksi tulemisen ja kasvamisen kokemuksista. Kiintymyksen kasvaminen ja vahvistuminen ilmeni äitien kirjoituksissa arjen askareissa: hassuttelussa, yhteisissä leikeissä, halailussa ja pussailussa. Kiintymyksen ja luottamuksen syntyminen oli naisille osoitus onnistumisesta äitiydessään.

Tuoretta äitiyttäni hiveli, kun poika tarrautui minuun ja rauhoittui minun syliini ja öisin halusi nukkua kainalossani. Tunsin itseni tärkeäksi. Olen tuntenut äitiyteni syventyneen asteittain ja yksi merkittävä etappi oli lapsen ensimmäinen vierastaminen noin 3kk kotiintulosta. Se merkitsi minulle onnistumista äitinä ja lapsen luottamista minuun.

Kaikki lapsen arkiseen hoivaan ja huolenpitoon liittyvät seikat ovat keskeisiä tutkimuksemme adoptioäideille, kun he kertovat omasta äitiydestään. Huolehtimisen ja hoivan tärkeyden toteaa myös Satu Katvala (2001) väitöskirjassaan, joka käsittelee äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Katvalan aineistosta nousee esiin silmiinpistävästi se, miten naiset liittävät äitiyden erityisen paljon hoivaan ja huolenpitoon. Tutkijan mukaan tämä yhdistää eri sukupolven naiset. (Emt., 65.) Arkiset asiat, hoiva ja huolenpito, yhdistävät selvästi toisiinsa monenlaisia äitejä taustoistaan tai iästä riippumatta.

”Äitiyteni koostuu silkasta huolenpidosta, arjen sujuvuudesta huolehtimisesta, kaiken organisoinnista...”

Miksi adoptioäidit kokivat arjen niin tärkeäksi osaksi omaa äitiyttään? Eeva Jokisen (2005) ajatuksista arjesta löytyy mielestämme vastauksia tähän kysymykseen. Hänen mukaansa naiset

hallitsevat arjen ja tämä taas pitää yllä hyvinvointia. Ihmisille arki on välttämätöntä. He tarvitsevat sitä tasapainottamaan mittavia ulkoisia paineita. (Emt., 158–159.) Adoptioäitien kirjoituksissa arki näyttelee isoa roolia, mikä selvästi auttaa heitä hallitsemaan omaa äitiyttään. Arki on heille asia, mikä vie elämää väistämättä eteenpäin. Vaikka lapsen adoptoimiseen liittyy suuria tunteita, eikä äidiksi tuleminen koskaan ole mikään pieni asia, tuo arki adoptioäideille kokemuksen siitä, että elämä on tasapainoista ja normaalia lapsiperheen elämää siinä missä muillakin.

Monet tutkimuksemme adoptioäidit kokivat olevansa hyvin suojelevaisia äitejä, jopa ylisuojelevaisia. He liittivät tämän piirteen osaksi adoptioäitiyttä eikä niinkään osaksi äitiyttä yleensä. Ylisuojelevaisuudessa korostui äitien rakkaus lastaan kohtaan, mutta etenkin siinä korostui äitien halu sulkea oman perheensä rajat. Eräs äideistä koki, että joskus muut ihmiset pitävät eksoottisen näköistä lasta ikään kuin yhteisenä omaisuutena. Lapsia haluttiin suojella rasistisilta kommenteilta ja muiden ihmisten tuijotuksilta. Toisaalta adoptioäidit halusivat suojella myös itseään muiden ihmisten mielipiteiltä esimerkiksi siitä, että onko adoptiolapsi yhtä oma lapsi kuin biologinen lapsi on. Adoptoidun lapsen suojeleminen koettiin haasteena, joka liittyykin neljänteen eli viimeiseen haasteellisuuden kehukseen.

7.4 Haasteellisuuden kehys

”Adoptioäitiydessä haastaa se, että koko ajan mieltii sitä onko tämä näin nyt bioäidilläkin. Jotkut asiat ovat tyystin erilaisia, mutta jotkut asiat samoja.”

Arjen kehys -kappaleessa toimme esille, että adoptioäitien kirjoituksista löytyi vahvasti todistelua siitä, ettei adoptioäidin arki eroa millään tavalla biologisen äidin arjesta. Adoptioäidit kokivat kuitenkin haastavimmiksi juuri ne asiat omassa äitiydessään, joita biologisten äitien ei tarvitse pohtia. Tämän toivat kaikki äidit esille, osa voimakkaammin, osa vain asiasta mainiten. Vaikka lähes kaikki adoptioäidit kirjoittivat kokevansa äitiytensä periaatteessa samanlaisena kuin biologisen äitiyden, löytyi seasta paljon pohdintaa myös eroista, joihin he erityisesti adoptioäiteinä törmäävät. Kun adoptioäidit kirjoittivat haasteista, joita adoptioäitiyteen liittyy, he hyvin usein painottivat, että juuri näitä asioita biologisten äitien ei tarvitse kokea tai pohtia. Äidit pohtivat kirjoituksissaan haasteellisia asioita heijastaen ja vertaillen niitä biologisten äitien kokemuksiin. Myös ne äidit, joilla oli sekä biologisia lapsia että adoptiolapsia, kokivat samat asiat haasteelliseksi adoptioäitinä olemisessa kuin ne äidit, joilla biologisia lapsia ei ollut.

”Välillä kyllä suren sitä, miten maailma kohtelee pientä aasialaistamme.”

Useammassa kirjoituksessa haasteelliseksi asiaksi koettiin lapsen kohdistuvat ulkopuoliset ennakoasenteet. Tämä tuli esille kuitenkin vain niiden äitien kirjoituksista, joiden lapset ovat adoptoitu ulkomailta. Kolme adoptioäitiä mainitsi suoraan pelkäävänsä sitä, miten heidän lapsiin suhtaudutaan erityisesti erilaisen ulkonäön takia. Monelle adoptioäidille pelko siitä, miten lasta kohdellaan, aiheutti ylisuojelevaisuuden tunteita. Adoptioäidit kokivat myös haastavaksi saada ympäristö suhtautumaan adoptiolapseen samalla tavalla kuin muihin lapsiin. Aineistomme äideistä yksi oli tullut ensimmäistä kertaa adoptioäidiksi yli kymmenen vuotta sitten ja hän kirjoitti lapsensa saaneen silloin paljonkin outoja kommentteja ja ihmettelyä osakseen ja koki olevansa muukalainen aina, kun liikkui perheineen ihmisten ilmoilla. Kyseinen äiti kuitenkin totesi tilanteen olevan nykyään jo täysin toisenlainen, koska adoptiolasten määrä on kasvanut huomasti.

”Bioäidin ei tarvitse miettiä kuinka oma lapsi kokee sen, että hänet on annettu pois.”

Smith, Surrey & Watkins (2006, 147) kirjoittavat, että adoptoidun lapsen kokemat menetykset saattavat asettaa adoptioäidille paineita onnistua näiden menetyksen paikkaajana. Tämä tuli vahvasti esille myös aineistomme kirjoituksista. Moni adoptioäiti oli joutunut kohtaamaan lapsensa tuskan siitä, että biologiset vanhemmat olivat hylänneet tämän. Eräs äiti kirjoitti tiedostavansa, että tapahtuma on jättänyt särön lapsen itsetuntoon. Adoptioäitien kirjoituksista tuli ilmi, että lapsen hylätyksi tulemisen kokemus tulee huomioida ja he ovat äiteinä vastuussa siitä, että lasta kuunnellaan ja lapselle annetaan läheisyyttä ja turvaa korvaamaan tätä menetystä. Varsinkin ne äidit, joiden lapset olivat jo isompia, olivat joutuneet kohtaamaan lastensa ihmettelyä ja ahdistuneisuutta menneisyydestään ja esimerkiksi siitä, etteivät nämä olleet kasvaneet äidin mahassa kuten heidän kaverinsa. Meille kirjoittanut adoptioäiti, jolla oli myös biologinen lapsi, kuvaili sanoin, että vielä kun adoptoitu lapsi ei käsittä olevansa adoptoitu, on hänen äitiytensä sataprosenttista lapsenkin näkökulmasta, mutta ei välttämättä enää sitten kun lapsi kasvaa ja alkaa ymmärtää taustojaan. Vaikka adoptioäitien kirjoituksissa ilmeni, että lapset olivat hyvin kiintyneitä vanhempiinsa, käyvät lapset tästä huolimatta läpi vahvoja ja usein tuskallisiakin tunteita asiaan liittyen. Äidit kirjoittivat paljon pelosta ja ahdistuksesta, mikä asiasta puhumiseen liittyy. Kaikki aineistomme äidit eivät olleet vielä kohdanneet lapsensa kysymyksiä, mutta kokivat sen silti jo etukäteen haastavaksi asiaksi. Asian kertominen lapselle tai siitä puhuminen voi pelottaa tai olla vaikeaa. Adoptioäidit kokivat juuri lapsen menneisyyteen liittyvät asiat erityiseksi, vain adoptioäitiyteen liittyväksi haasteeksi. Peloistaan huolimatta he, kokivat lapsen menneisyydestä kertomisen tärkeäksi asiaksi. Moni äiti mainitsikin, että on puhunut avoimesti lapselleen alusta asti siitä, ettei ole tätä synnyttänyt. Adoptioäidin avoimuudesta huolimatta tällaiset asiat voivat kuitenkin olla lapselle hyvin vaikeita käsittää. Tämä tulee hyvin esiin seuraavasta katkelmasta:

”Noin vuoden kuluttua Maijan kotiintulosta hänelle selvisi, etten ole häntä synnyttänyt. Hän on ollut alusta asti tietoinen, että hän on Thaimaasta ja hänet haettiin kotiin Suomeen. Hän oli pienessä mielessään kuvitellut, että olen hänet käynyt siellä synnyttämässä ja olemme hänet jättäneet lastenkotiin ja sitten tulimme hänet hakemaan oikeaan kotiinsa! Kun tämä tuli ilmi kerran asiasta keskusteltuamme ja Maijan kysyessä minulta suoraan, enkö olekaan häntä synnyttänyt, oli se kova paikka sanoa, että valitettavasti en ole, vaan hänet on synnyttänyt toinen äiti Thaimaassa, joka ei voinut hänestä huolehtia. Sanoin samalla, että juuri hänet olisin niin kovin mielelläni halunnut synnyttää. Siitä alkoi noin vuoden mittainen synnytysten putki. Lähes joka ilta synnytin hänet ähkien yöpukuni alta ja joka kerta riemastuin, kun ulos putkahti niin ihana lapsi.”

Aineistostamme selvisi myös, että adoptioäideille lapsen biologisen äidin olemassa oleminen oli monella tapaa haaste heille itselleenkin. Vaikka moni kuvasi olevansa kiitollinen lapsensa biologiselle äidille, joutuivat adoptioäidit kohtaamaan tämän väistämättömän asian eli biologisen äidin olemassa olon vuoksi monenlaisia haasteita. Yksi adoptioäideistä totesi adoptioäitiyden olevan juuri sen takia erilaista äitiyttä, että taustalla kulkee aina jollain tapaa biologinen äiti. Adoptioäideillä oli selvästi ristiriitaisia tunteita asiaan liittyen. He tunsivat syvää kiitollisuutta biologiselle äidille, jonka ansioista he ovat saaneet kokea äitiyden, mutta toisaalta biologisen äidin olemassa oleminen ja se, että heidän lapsensa surivat tätä menetystä, tekivät äitiydestä välillä erityisen haastavaa ja raastavaa. Useammassa kirjoituksessa adoptioäidit pohtivat, miten he voivat korvata lapselle biologisen äidin menetyksen.

”Äitiydessä on ollut raastavinta tiedostaa se, että en koskaan pysty täysin korvaamaan Maijalle sitä rakkautta, mitä vaille hän on biologiselta äidiltään jäänyt. Lopun ikäänsä hän tulee sitä rakkautta kaipaamaan ja sen menetystä jollain tasolla suremaan. Minä en voi sitä millään korvata, vaikka rakastaisin häntä kuinka paljon tahansa... Olen Maijan tiedostamattoman biologisen äidin tarvitsevuuden ymmärtänyt ja hyväksynyt. Se on hänen oikeutensa. Se ei ole pois omasta äitiydestäni. Se antaa sille vain erilaisen ulottuvuuden ja haasteen.”

”Adoptioäitiys on kuitenkin erilaista. Takana kulkee aina biologinen äiti, vaikka emme tietäisi kuka hän on. Adoptioäidin on valmistauduttava ottamaan vastaan lapsen ja myöhemmin nuoren kysymykset taustastaan ja samalla mahdolliset epäilyt ja raivostumiset.”

Kirjoituspyynnössämme yhtenä apukysymyksenä oli: Mikä adoptioäitiydessä on haastavinta? Tähän eräs äiti vastasi suoraan: *”Se ettei lapsemme ole kasvanut vatsassani.”* Emme ihmettele, miksi adoptioäidit kokevat haasteelliseksi sen, etteivät he ole synnyttäneet tai olleet ensihetkestä asti

olemassa ainoana äitinä lapselleen. Lähes aina kun äitiydestä puhutaan tai kirjoitetaan, korostetaan raskausajan merkitystä ja sitä, kuinka merkityksellisiä ensimmäiset hetket lapsen kanssa ovat sekä äidille että vastasyntyneelle. Esimerkiksi Pirkko Siltala (2003) painottaa kuinka varhainen vuorovaikutus alkaa jo raskauden aikana äidin ja sikiövauvan ruumiillisen dialogin muodossa ja synnytyksen jälkeen äidin ja vauvan vuorovaikutus on itse itseään vahvistava voimavara. Jos vauvan ahdinkotiloihin ei vastata, joutuu hän affektimyrskyn kouriin, minkä vauva tuntee kipuna ja pirstoutumisena. (Siltala 2003, 19–32.) Kun raskaus, synnytys ja ensihetket vauvan kanssa kuvataan yleisesti näin tärkeiksi asioiksi sekä lapselle että äidille, on adoptioäitienkin mahdotonta olla miettimättä tätä. Moni adoptioäiti puolustelikin kirjoituksessaan, että on ihan oikea äiti synnytys- tai imetyskokemuksen puuttumisesta huolimatta. Samaa mieltä on myös Rudolph Schaffer (1979, 118), joka kirjoittaa äitiydentunteiden kehittymisestä teoksessaan Äitiys. Hän painottaa, ettei näiden tunteiden herääminen ole riippuvaista vain synnytyksen yhteydessä tapahtuvista hormonaalisista muutoksista. Hän perustelee asian sillä, että jos näin olisi, tuotettaisiin adoptiolla vain joukko tunneköyhiä ja sisällyksettömiä ihmissuhteita. Meille kirjoittaneet kaksi adoptioäitiä, joilla on myös biologisia lapsia, ovat omalta osaltaan todistamassa, ettei äitinä oleminen liity yksiselitteisesti biologiaan. Toinen heistä kuitenkin kirjoitti, että saadessaan adoptiolapsen, äidin tunteet olivat erilaisia, mutta ei mitenkään vähäisempiä kuin biologista vastasyntyntä lasta kohtaan.

8 ADOPTIOÄITIEN ÄITIYDEN IDENTITEETIT

Anssi Peräkylän (1990) mukaan kehukset määrittävät ne ominaisuudet ja velvollisuudet, joita vuorovaikutuksen osanottajat olettavat itsellään ja toisilla olevan. Eri kehyksissä omaksutaan erilaisia ajatus- ja toimintamalleja, koska tilanteet niin vaativat. Tutkimuksemme neljä erilaista äitiyden kehystä tuottivat neljä erilaista adoptioäitiyden identiteettiä. Eri kehysten mukainen toiminta tuottaa ja ylläpitää erilaisia identiteettejä. Jokainen kehys tuo esiin täysin erilaisia asioita. Edellä kuvatut neljä adoptioäitien kirjoituksista esiin tullutta kehystä eivät siis vain määrittele sitä, mitä äitiys asianosaisille merkitsee, vaan myös sen, mitä adoptioäidit itse ovat omissa ja toistensa silmissä. (Peräkylä 1990, 22–23.)

Ennen kuin käsittelemme neljää erilaista adoptioäitiyden identiteettiä, pohdimme hieman tarkemmin, mitä identiteetit oikeastaan ovat. Kirsi Nousiaisen (2004) tutkimus äitiysidentiteettien rakentumisen tiloista vahvisti käsitystämme siitä, miten moniulotteinen käsite identiteetti oikeastaan on. Myös Nousiainen myönsi astuneensa kivikkoiselle polulle, kun ryhtyi tutkimaan identiteettejä. Identiteetti voidaan määritellä muun muassa niin, että se on ihmisen käsitys ja kokemus itsestään (emt., 18). Meidän tutkimuksessamme keskityimme identiteetissä adoptioäitiyteen ja naisten kokemukseen itsestään äitinä. Nousiaisen mukaan identiteetti rakentuu kuitenkin vuorovaikutteisessa suhteessa muiden ihmisten sekä koko elinympäristön kanssa. Suhde lapseen, lapsen isään, läheisiin sekä muihin äiteihin on äitiysidentiteetin rakentumisen näkökulmasta merkittäviä sosiaalisia suhteita. Ympäristöllä on sekä negatiivisia että positiivisia vaikutuksia identiteettiin.

Tutkimuksessamme yhdeksi äitiyden vertailun kohteeksi osoittautui käsite ihanneäitiys. Ihanneäidin ominaisuuksien lista on loputon. Nousiainen (2004, 60) kirjoittaa, että äitiydestä puhuttaessa usein nousee esille äidin paikka: kotona lasten kanssa vai työssä ja lapset vieraan hoidossa. Muita keskustelun aiheita äitiydestä voi olla esimerkiksi synnyttäminen alateitse vai sektio, imettäminen vai pulloruokinta tai itse valmistetut vai valmisruoat. Näillä kaikilla on merkitystä siihen millaisen äidin katsotaan olevan ihanneäiti. Onko ihanneäiti lapsensa alateitse synnyttänyt, imettänyt, kotiruualla kasvattanut ja kotona itse hoitanut äiti? Sana äiti voi merkitä lapsensa synnyttäneitä naista, hoivaa tai huolenpitoa sekä yhteensulautumista (emt., 2004, 60). Tämä kaikki on äitiyttä, mutta jos puhutaan ihanneäitiydestä, katsotaanko ihanneäidin olevan kaikkea edellä mainittua yhdessä? Yhteiskunnassamme muodostetulla kuvalla ihanneäitiydestä on merkitystä siihen, millaiseksi äidiksi adoptioäidit itsensä kokevat, jos ihanneäitiys tarkoittaa biologista äitiä eli lapsensa synnyttäneitä äitiä. Tutkimuksessamme adoptioäidit kokevat joutuvansa puolustamaan

äitiyttään ja vertaamaan sitä biologiseen äitiyteen. Heidän mukaansa yleisesti puhuttaessa äideistä, yleensä puhutaan juuri biologisista äideistä. Vuori (2001) muistuttaa, että äitiydestä puhuttaessa unohtamme usein äitien subjektiivisuuden ja äitien elämän tarkastelun kokonaisuudessaan. Nainen ei ole aina ollut elämässään äiti vaan hän on ollut ja on edelleen paljon muutakin. Vuoren väitöskirja *Äidit, isät ja ammattilaiset* käsittelee jaettua vanhemmuutta ja äidinhoivaa. Äidinhoiva korostaa naista synnyttäjänä, lasten hoivaajana ja kasvattajana. Jaettu vanhemmuus hylkää naisen tehtävän ainoana lasten hoitajana. Myös isille asetetaan yhtäläisiä velvollisuuksia toimia naisille ajatelluissa tehtävissä. Nainen on subjekti, ei vain äiti. Oman ajatuksemme mukaan äitien subjektiivisuuden tarkasteluun voidaan myös liittää jokaisen naisen yksilöllinen tapa toteuttaa äitiyttään, jokaisen subjektiivinen tapa olla äiti. Tarinat äitiydestä ovat aina omanlaisiaan eikä todellisuudessa vertailuja äitien kesken tulisi välttämättä edes tehdä.

Nousiainen (2004,63) kirjoittaa, että koska identiteetti muodostuu vuorovaikutteisessa suhteessa muihin ihmisiin, muiden ihmisten negatiivinen palaute voi aiheuttaa palautteen saajalle ristiriitaisia tunteita identiteetistään. Nousiainen (2004, 63) tutkimuksessa lapsistaan erillään asuvat äidit olivatkin saaneet hyvin tuomitsevaa palautetta ratkaisustaan. Meidän tutkimuksessamme nainen ja lapsettomuus oli yksi menneisyyden kehyksen kantava ajatus. Yhteiskunnassamme näyttää edelleen olevan voimassa ajatus naisen elinkaareen kuuluvasta äitiydestä. Tämä saattaa aiheuttaa paineita sellaisille, joille biologisen lapsen saaminen on mahdotonta. Vaikka adoptioäidit eivät kirjoittaneetkaan kokeneensa lapsettomuudessa ympäristön painetta, jos nainen on lapseton, edelleenkin se herättää muiden ihmisten mielissä kysymyksiä. Negatiivisella palautteella adoptioäitiydestä oli kuitenkin vaikutusta meille kirjoittaneiden naisten äitiyden identiteetin muodostukseen. Tutkimuksessamme muiden ihmisten epäilyt ja kommentit siitä, että adoptioäidit eivät olisi yhtä oikeita äitejä, saivat adoptioäidit puolustamaan omaa äitiyttään. Eräs adoptioäiti kirjoitti olevansa aivan yhtä oikea äiti kuin kuka nainen tahansa.

Ympäristöllä koettiin olevan myös positiivista vaikutusta adoptioäitien äitiyden identiteettiin muun muassa joidenkin läheisten tarjoaman tuen muodossa. Erityisesti vertaistuella oli suuri merkitys adoptioprosessin eri vaiheissa, sillä monet meille kirjoittaneet äidit kokivat, että eivät täysin voineet samaistua biologisiin äiteihin ja saavansa näiltä tukea. Adoptiossa ja adoptioäitiydessä on erityispiirteensä, joista adoptioäidit kirjoittivat haasteellisuuden kehyksessä. Toisaalta biologisten äitien sekä muiden läheisten tuki ja malli näyttäytyivät tärkeiksi asioiksi etenkin arjessa, jossa adoptioäidit eivät kokeneet olevan suurta eroa muiden lapsiperheiden arkeen.

Nousiainen (2004) on tutkimuksessaan muodostanut *itselle hyväksyttävän identiteetin* käsitteen.

Tärkeitä kysymyksiä ovat millaiseen identiteettiin ihmisen tulisi elämässään pyrkiä ja millaiseen identiteettiin hänellä on edes mahdollisuuksia. Vain yksilö itse voi olla täysin tietoinen tästä identiteetistä, joka pitää sisällään mahdollisuuden myös muutokseen. Nousiainen korostaa, että täysin ristiriidatonta identiteettiä on tuskin olemassa, mutta itselle hyväksyttävä identiteetti antaa tilaa ristiriidoille ja murtumakohdille. Itselle hyväksyttävän identiteetin muodostuminen vaatii oman elämänhistorian hyväksymistä. Nousiainen kirjoittaakin, että vaikka nainen ei olisi aina toiminut hyvään äitiyteen kuuluvalla tavalla, voi hän silti hyväksyä itselleen hyvän äidin identiteetin, mikäli hän vain hyväksyy itsensä elämäkokonaisuudessaan. (Nousiainen 2004, 18–22.) Meidän tutkimuksessamme historian hyväksyminen tuli esille etenkin menneisyyden kehyksessä ja lapsettomuudessa. Tärkeimpänä asiana kirjoituksista nousi esille se, että vaikka adoptioäidit olivat yrittäneet saada ensisijaisesti biologista lasta eri keinoin, nämä yritykset eivät vaikuttanut heidän rakkauteensa adoptoitua lasta kohtaan. Adoptiolapsi ei ollut kakkosvaihtoehto.

Käsitteenä identiteetti ei siis millään tavalla ole yksiselitteinen. Tämän on huomannut myös Stuart Hall (1999), joka toteaa, että täysin yhtenäinen, loppuun saatettu, varma ja johdonmukainen identiteetti on fantasiaa. Hall onkin erottanut kolme erilaista käsitystä identiteeteistä kolmeen eri subjektiin, jotka etenevät menneisyydestä nykyhetkeen: valistuksen subjektiin, sosiologiseen subjektiin ja postmoderniin subjektiin. Valistuksen subjekti korostaa ihmisen järkeä, tietoisuutta ja toimintakykyä, joilla ihminen on varustettu syntymästään lähtien koko ihmisen olemassaolon ajan. Järki, tietoisuus ja toimintakyky muodostavat minän olemuksellisen keskuksen eli ihmisen identiteetin. Sosiologinen subjektikäsitys taas peilaa maailmassa tapahtuvaa mutkikasta modernisaatiota. Sosiologisen subjektin ydin ei ole autonomisesti itseään kannatteleva vaan identiteetti muodostuu minän ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa. Kolmanteen Hallin määrittelemään subjektiin eli postmoderniin subjektiin ei liity kiinteää, olemuksellista tai pysyvää identiteettiä. Identiteetit voivat olla ristiriitaisia ja eri tilanteissa subjektilla on käytössä eri identiteetit. (Emt., 21–23.) Tutkimuksemme kannalta Hallin kuvailema sosiologisen subjektin käsite on olennainen. Tähän perustuu mielestämme myös Nousiaisen (2004, 20) käsitys yksilön identiteetin ja ympäristön vuorovaikutuksesta. Hallin käsite postmodernista subjektista kannattelee tutkimuksemme identiteetikäsitystä muun muassa siinä, että äitiyden identiteetin muodostuminen osoittautui meille kirjoittaneille naisille eli subjekteille prosessiksi. Äitiyden prosessissa naisten äitiyden identiteetti kehittyi ja muuttui ajan myötä.

8.1 Lasta kaipaavan naisen identiteetti

Ensimmäisessä, menneisyyden kehyksessä aineistomme naisten identiteetit eroavat muiden

kehysten identiteeteistä. Tässä kehyksessä naisten identiteetti ei muodostu koetun äitiyden identiteetin kautta lukuun ottamatta kahta äitiä, joilla oli biologisia lapsia adoptiohetkellä. Menneisyyden kehyksessä korostuvat lapsettomuus, siihen liittyvät hoidot sekä adoptioeuvonnan ajanjakso. Kehyksessä naiset eivät siis vielä ole äitejä, joten heidän identiteettiinsä voisi liittää muita naisen identiteettiä määrittäviä tekijöitä kuten vaimona/puolisona olemisen identiteetti, naiseuden identiteetti tai työn kautta muodostuva identiteetti. Nämä asiat eivät kuitenkaan erityisesti nousseet naisten kirjoituksissa esille. Menneisyyden kehyksessä naisten identiteeteissä suurimpana määrittävänä tekijänä oli halu tulla äidiksi. Naiset suhtautuivat lapsettomuuteen monella eri tavalla. Osa koki voivansa elää lapsettomana, mutta suurimmalle osalla lapsettomuutta ei pidetty vaihtoehtona. Näille naisille naiseuden identiteettiin kuului selvästi äitiys, vaikka se ei vielä ennen adoptiota ollutkaan toteutunut.

Adoptioeuvonnan aikana moni tutkimuksemme naisista tunsi äitiyden tunteita etenkin lapsen nimeämisen yhteydessä. Näissä tilanteissa naisten sen aikaiset muotoutuneet identiteetit saivat uuden osan äitiydestä. Vaikka äitiys ei ilmennytkään vielä konkreettisesti osana arkea, se oli osa naisten elämää ajatuksen ja tunteen tasolla. Äitiys merkitsi naisille lapsen nimeämishetkellä lasta kohtaan tuntuneena rakkautena, kaipauksena ja huolena. Toisaalta äitiyden tunteilla oli merkitystä myös adoptiolasta odottavan pariskunnan arkeen niin, että muun elämän koettiin ikään kuin pysähtyneen ja pyörineen vain tulevan lapsen ympärillä. Äitiyden muodostumisen ja äidiksi tuleminen voidaan katsoa olevan prosessi, joka alkoi aineistomme naisilla lapsen nimeämisestä. Se ilmeni ja kehittyi eri kehyksissä eri lailla, esimerkiksi lapsen ja äidin ensikohtaamisessa erilaisina tunteina ja konkreettisena lapsen läsnäolona ja arjessa päivittäisten toimien kautta. Aineistomme naisten äidiksi tuleminen prosessi ja äitiyden identiteetti jatkaa kehittymistään edelleen. ”Minusta tulee äiti koko ajan”, kuten eräs äideistä kirjoitti.

8.2 Äitiyden konkretisoitumisen identiteetti

Monelle meille kirjoittaneelle äidillä adoptioäitiys konkretisoitui lapsen ja äidin ensikohtaamisessa. Vaikka osa oli liittänyt äitiyden identiteettiä osaksi jo muodostettua identiteettiään ennen lapsen kohtaamista, useimmille naisille ensikohtaaminen tarkoitti sitä, että siitä lähtien he tunsivat sekä fyysisesti että henkisesti lapsen läsnäolon ja oman vastuunsa lapsestaan. Äitiyden identiteetti ei siis enää ollut vain ajatuksen ja tunteiden tasolla kuten lapsettomuushoitujen, adoptioeuvonnan ja lapsen nimeämisen yhteydessä. Äitiyden identiteetti ilmeni naisissa edelleen erilaisina tunteina, mutta myös huolenpitona ja vähitellen osana arkista hoivaa. Lapsen ja äidin ensikohtaamisesta lähtien monet äidit kokivat olevansa ”oikea perhe”. Lapsi oli odotettu ja täydensi kahden aikuisen

liiton perheeksi.

Lapsen tunteiden osoitukset ja kiintymys uusia vanhempiaan kohtaan, saivat äidit tuntemaan toisaalta epävarmuutta, mutta ne myös vahvistivat naisissa äitiyden tunteita. Kaikilla naisilla kiintymys lapseen ei syntynyt hetkessä. Omaan lapseen ja vanhemmuuteen totuttautuminen vaati aikaa. Epävarmuus lapsen hoidosta ja lohduttamisesta oli osa naisten sopeutumista uuteen rooliinsa äitinä. Luottamuksen muodostuminen lapsen ja äidin välille merkitsi naisille sitä, että he kokivat olevansa tarpeellisia ja tärkeitä lapselleen. Tämä kaikki tarkoitti sitä, että naiset kokivat äitiyden tunteiden heräävän ja äitiyden identiteetin osaksi uutta minäänsä.

8.3 Äitiyden käytännöllinen identiteetti

Arjen kehyksessä adoptioäitinä olemiseen liitettiin vahvasti arkiset toimintatavat, rutiinit ja käytännöt, joita lapsiperheen elämään väistämättä kuuluu. Käytännöllinen identiteetti rakentui arjessa, jossa äitinä olemisen kuvattiin erilaisten arkisten toimintojen ja käytäntöjen kautta. Äitiyden käytännöllinen identiteetti piti sisällään arjen pyörittäjän, ruoan laittajan, leikittäjän, kasvattajan, lohduttajan ja konkreettisen perhe-elämän organisoijan roolit. Tämä identiteetti korosti äitiä toimijana ja asioiden tekijänä. Äitydessä käytännöllinen identiteetti on oltava jatkuvasti läsnä ja saatavilla, reagoimassa lapsen tarpeisiin. Arjen kehyksessä äitiyden identiteetti rakastui vahvasti arjen ympärille ja toimipaikkana oli lähestulkoon aina kotiympäristö. Identiteetti muodostui välittömässä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa, mutta toisaalta juuri tällä identiteetillä koettiin olevan vahva yhdistävä merkitys myös muihin äiteihin. Arjen kehyksestä muodostunut käytännöllinen identiteetti pitää sisällään adoptioäitien kuvauksen siitä, mitä äitiys heidän mielestään olisi joka tapauksessa. Käytännöllinen identiteetti on helposti jaettavissa kollektiivisesti kaikkien äitien kanssa. Se kuvastaa eniten adoptioäitejä tasavertaisena äiteinä muiden äitien rinnalla.

8.4 Haavoittuvan adoptioäidin identiteetti

Haasteellinen kehys toi esiin adoptioäitien haavoittuvan identiteetin. Arjessa toimivan käytännöllisen identiteetin taustalla oli asioita, joita vain adoptioäidit kokivat. Sekä lapsen että adoptioäitien itsensä kokemat menetykset olivat haasteita, jotka toivat esiin jokaisessa äidissä haavoittuvan puolen. Vaikka äitiys kuvattiin perheen arjessa samanlaiseksi, painottivat adoptioäidit niitä vaikeita asioita, joita vain adoptioäitiyteen liittyy. Haavoittuvuus tuli esiin myös murehtimisena lasten tulevaisuuden suhteen. Eksoottisen näköinen lapsi suomalaisessa

yhteiskunnassa toi monelle äidille pelkoa siitä, miten lasta tullaan kohtelemaan. Toisten äitien kirjoituksissa haavoittuvan adoptioäidin identiteetti tuli vahvemmin esille kuin toisten. Selvästi ne äidit, joiden lapset olivat jo siinä iässä, että olivat itse alkaneet kysellä menneisyydestään, pohtivat omia raskaita tunteitaan lapsen menneisyyteen liittyen. Vaikka lapsi on ikioma ja ihan oikea, kuten eräs äideistä kirjoitti, on adoptioäidin tehtävä töitä työstääkseen omia tunteitaan asian suhteen. Haavoittuvuus tuli esille voimakkaasti, kun adoptioäidit joutuivat kohtaamaan lapsensa ihmettelyn siitä, että adoptioäidin lisäksi on olemassa myös synnytysäiti. Nämä ovat lapselle raskaita ja vaikeita asioita käsittää, mikä kuormittaa myös adoptioäitien murheiden taakkaa. Haasteellisen kehyksen tuottama haavoittuvan adoptioäidin identiteetti on kuitenkin identiteetti, minkä kaikki aineistomme äidit selvästi hyväksyvät. Koska jokainen äiti toi esille adoptioäitiyteen liittyvän haavoittuvan puolen, haavoittuvan adoptioäidin identiteetti on tärkeä adoptioäitiyteen väistämättä kuuluva asia. Heidän identiteetissään on väistämättä sekä lapsen kokemien että omakohtaisten menetysten aiheuttama särö.

9 NELJÄ ADOPTIOÄITIYDEN KEHYSTÄ JA NIIDEN VÄLISET SUHTEET

Olemme tarkastelleet edellä neljää adoptioäitien kirjoituksista esiin nousutta kehystä ja niiden kautta muodostuneita adoptioäidin äitiyden identiteettejä. Tämä on auttanut pääsemään mahdollisimman syväälle adoptioäitien kokemusten jäsentämiseen. Kun olemme kuvanneet kehyksiä ensin yksitellen, olemme samalla selkeyttäneet lukijalle niitä asioita, joita olemme pitäneet tärkeinä adoptioäitien kirjoituksia analysoidessamme. Kehykset kietoutuvat kuitenkin todellisuudessa toisiinsa monelle tapaa. Koska aineistomme koostuu adoptioäitien kirjoituksista, näkyy kehyksestä toiseen siirtyminen lähinnä kirjoitusten rakenteesta. Emme siis kokeneet, että kehyksestä toiseen siirtymisen tarkastelu olisi tässä tutkimuksessa relevanttia. Kehysten välisten suhteiden tarkastelu osoittautui kuitenkin tärkeäksi ja hedelmälliseksi. Kehyksen välisiä suhteita olemme analysoineet käyttäen apuna kysymystaulukkoa, jollaista myös Anna-Maija Puroila (2002b, 153) käyttää kehysanalyttisessä väitöskirjassaan *Kohtaamisia päiväkodissa*. Tämän taulukon avulla muodostimme 6 kysymystä, joiden avulla suhteutimme kehyksiä toisiinsa. Kehysten välisten suhteiden tarkastelu on auttanut laajentamaan ymmärrystämme adoptioäitiydestä.

Kehys	Ensikohtaamisen kehys	Arjen kehys	Haasteellisuuden kehys
Menneisyyden kehys	Miten adoptioäidin menneisyyden tapahtumat vaikuttavat lapsen ja äidin ensikohtaamisessa?	Onko adoptioäidin menneisyydellä merkitystä arjessa?	Mikä merkitys adoptioäidin menneisyydellä on heidän kohtaamiin haasteisiin?
Ensikohtaamisen kehys		Mikä yhteys on adoptioäidin ja adoptiolapsen ensikohtaamisella ja arjella?	
Arjen kehys			Minkälainen suhde muodostuu adoptioäitiyden haasteiden ja arjen välille?
Haasteellinen kehys	Onko ensikohtaamisella yhteyttä adoptioäidin kohtaamiin haasteisiin?		

9.1 Miten adoptioäidin menneisyyden tapahtumat vaikuttavat lapsen ja äidin ensikohtaamisessa?

Monesti oli tunne, että pakahdun siihen odotuksen tuskaiseen tunteeseen ja lapsen kaipuuseen. Olin niin valmis äidiksi.

Menneisyyden kehyksessä tärkeiksi asioiksi nousivat ennen adoptiopäätöstä koettu lapsettomuus, raskas adoptioneuvonta ja ylipäättään lapsen odottaminen. Lapsen pitkä odotusaika näkyikin selkeästi siinä tilanteessa, kun lapsi kohdataan ensimmäistä kertaa. Kaikki meille kirjoittaneet äidit kokivat, että lapsi oli todella kauan odotettu ja sen takia erittäin tervetullut. Vaikeata odotusajassa olikin sietää sitä epävarmuutta, milloin ensikohtaaminen lapsen kanssa tapahtuu. Odotusaika oli aina ensikohtaamiseen asti rankkaa niin fyysisesti kuin henkisesti. Muutama äiti koki konkreettisia fyysisiä oireita kuten ruokahalun menettämistä. Ensikohtaamisessa välittyikin odotusajan jättämän epätodellisuuden ja pitkän odotuksen laukaisema helpotus, sekä tunne siitä, että juuri tämä lapsi on meidän. Useampi adoptioäiti kuitenkin pohti odotusaikana, kauanko tulee kestäämään ensikohtaamisen jälkeen, ennen kuin tuntee kuuluvansa lapsen kanssa yhteen. Nämä kaikki pelot osoittautuivat kuitenkin turhiksi, sillä jokainen äiti tunsikin ensikohtaamisessa yhteenkuuluvuutta lapseen.

Tunsin suurta helpotusta, kun kaikki oli sujunut hyvin, toisaalta tuntui myös epäuskoiselta; onko minulla vihdoinkin lapsi?

Lapsettomuuden läpikäyneillä adoptioäideillä nousi voimakkaasti esille epätodellisia tunteita, kun he vihdoinkin kohtasivat lapsensa. Eräskin äiti mainitsi, että oli jo valmistautunut siihen, että lasta ei välttämättä koskaan tule. Kiitollisuus saadusta lapsesta on tietenkin tällaisessa tilanteessa erityisen suuri. Menneisyydessä läpikäytyt pelot, sekavat tunteet ja raskaaksi koetut asiat kirkastuivat monella äidillä siinä hetkessä, kun lapsi annettiin syliin. Adoptioäidit tunsikin pitäneensä äitiydentunteita jo niin kauan sisällään, että niiden kaikkien oli vihdoinkin lupa tulla ulos. Raskaskin odotusaika sai merkityksensä usein siinä tilanteessa, kun lapsi kohdattiin ensimmäistä kertaa. Äidit kuvailivat olevansa hyvin onnellisia ja elävänsä siinä hetkessä. Odotusajan epävarmuus vaihtui varmuuteen siitä, että oli vihdoinkin tullut virallisesti äidiksi.

Ajatuksissa kävi myös kauhistuttava ajatus siitä, jos en pitäisikään vauvasta

Moni tutkimuksemme adoptioäideistä pohti etukäteen miten adoptioäidin ja lapsen ensikohtaaminen

sujuisi. Useimmille äideille oli muodostunut ensikohtaamisesta jo jonkinlainen kuva odotusaikana. Suurimmalle osalle äideistä ensikohtaaminen oli jännityksestä huolimatta täynnä positiivista odottamista ja varmuutta jo etukäteen siitä, että rakkaus lapseen olisi heti ehdotonta. Muutama äiti kirjoitti kuitenkin jo odotusaikana ilmenneestä pelosta siitä, ettei välttämättä pitäisikään lapsesta ensikohtaamisen yhteydessä. Eräs äideistä paljasti, miten oli pohtinut ystäviensä kanssa sitä, että mitä jos heille annettu lapsi olisikin rumannäköinen ja hänen olisi vaikea alkaa rakastaa lasta.

Kaikki nämä pelot osoittautuivat kuitenkin turhiksi. Kyseinen äiti, joka pelkäsi lapsen olevan ruma, totesi kirjoituksessaan, että hänen lapsensa on erityisen kaunis.

Monelle adoptioäidille pitkän odotusajan jälkeen saatu lapsiesitys nosti esiin todellisen tunnemyrskyn. Ensikohtaamisen yhteydessä nämä odotusajan nostattamat voimakkaat liikuttumisen tunteet kuitenkin pyrittiin peittämään lapsen takia. Yksi äideistä kirjoitti suoraan, että lapsen saatuaan, hän koki tärkeimmäksi asiaksi suojella tätä adoptioäidin omilta tunteenpurkauksilta, koska lapsen koko elämä oli juuri muutenkin mullistunut.

Pitkä odotus ja todellinen halu tulla äidiksi, vaikuttaa selkeästi siihen, millaiseksi adoptioäitien ja -lasten ensikohtaaminen on muodostunut. Vahva yhteenkuuluvuuden tunne syttyi lähes poikkeuksetta välittömästi adoptioäidin kohdatessa ensimmäistä kertaa oman lapsensa. Myös erityinen kiitollisuus lapsesta kumpuaa juuri pitkän ja usein raskaankin odotusajan loppumisen tuomasta helpotuksesta ja usein epätodellisestakin tunteesta, että on vihdoinkin tullut äidiksi.

9.2 Onko adoptioäidin menneisyydellä merkitystä arjessa?

Saatoin jo etukäteen kuulla korvillani ja nähdä silmillä pienet jalat tepsuttamassa vauhdilla huoneesta toiseen.

Adoptioäitien kirjoituksista nousi esille se, miten he pitkän odotusajan aikana ehtivät jo kuvitella, millaista arki tulisi olemaan. Pitkän odotusajan sietämisen yhdeksi voimavaraksi nousi selvästi haaveilu ja kuvitelmat tulevasta lapsesta. Eräs äideistä kertoi ostaneensa vaunut jo kahta vuotta aiemmin ja työnnelleensä niitä monet kerrat sisällä, haaveillen tulevasta lapsestaan. Moni äideistä oli kuitenkin jo ennen lapsiarjen kokemista valmistautunut ajatuksen tasolla siihen, että jatkuva läsnäolo lapsen kanssa on ajoittain rankkaa. Äidit kirjoittivat saaneensa kokemuksia lapsiperheen arjesta sukulaistensa kautta. Eräs äiti kuvailikin, ettei hänellä ollut lapsiperheen arjesta ruusunpunaisia saippuakuplaunelmia, koska tiesi hyvin, mitä arki lasten kanssa voi kauheimmillaan

ja kauneimmillaan olla.

Odotukseni eivät olleet kovin konkreettisia, ennemminkin luuloja joistain ajoittaisista infernaalisen onnen hetkistä.

Osa äideistä kirjoitti, kuinka odotukset kuitenkin olivat osittain täysin muuta kuin todellinen arki. Äidit kuvasivat sitä, kuinka paljon arki lapsen kanssa muutti sitä elämää, johon he olivat tottuneet aikana ennen lasta. Vaikka lapsi olikin toivottu, haluttu ja ensikohtaamisesta asti rakastettu, oli arjen kohtaaminen lapsettoman elämän jälkeen varsinainen haaste. Eräs adoptioäiti kirjoitti, miten hän oli koonnut elämästään ikään kuin palapelin, jonka palaset lentelivät lapsen kanssa koetussa arjessa hujan hajan.

Sen ensimmäisen vuoden aikana kokosin palapeliäni kokoon täysin uudelleen. Olin töissä ollut äärimmäisen kärsivällinen, mutta elämä lapsen kanssa sai minut ensi kertaa elämässä silmätysten primitiivireaktion kanssa, kun kärsivällisyys petti kesken kaiken arjessa.

Muutama äiti toi esille, että heidän ikänsä vaikuttavat arjessa jaksamiseen. Adoptioäideillä on tavallisesti taustalla pitkät lapsettomuushoidot ja pitkä odotusaika. Lapsen tullessa ikää on monella adoptioäidillä kertynyt ja lapsetonta elettyä elämää on takana reilusti. Muutama äiti kirjoitti kirjoituksessaan, että ikä saattaa olla osasyynä siihen, etteivät he aina jaksaa olla ihanteellisia äitejä. Vaikka monella äidillä olikin kokemus siitä, miten arki lapsen kanssa muutti täysin sen elämän, johon he olivat ilman lasta tottuneet, näkivät he asiassa positiivisia puolia. He kertoivat, miten ennen lapsen saamista ei tarvinnut miettiä tiettyjä asioita omasta itsestään. Arki lapsen kanssa kuitenkin pakotti heidät kohtaamaan ja hyväksymään omat heikkoutensa, joita he eivät olleet ennen lasta myöntäneet olevan olemassakaan. Osalle adoptioäideistä esimerkiksi kärsivällisyyden menettäminen lasten kanssa kotona, nosti esiin täysin uusia tuntemuksia, joita ei työelämässä tarvinnut kohdata lainkaan. Ne äidit, jotka mainitsivat kärsivällisyyden pettämisestä arjessa, totesivat kuitenkin tämänkin asian tuoneen elämään uudenlaista hyväksyntää – välillä voi ja saakin kärsivällisyytensä menettää.

Mikään päivä ei ole itsestään selvyys, vaan hienoviritteistä rakastavaa ja hyväksyvää yhdessäoloa joka hetki.

Monelle äidille aika ennen lasta sisälsi vaikeita asioita, kuten lapsettomuutta ja epä tietoisuutta siitä, saako koskaan kokea äitiyttä. Jos menneisyyden kokemukset vaikuttivat siihen, kuinka äidit olivat

heti ensikohtaamisesta täydellisen antautuneita lapselleen, vaikuttaa tämä sama asia myös siinä, miten he arjessa toimivat. Useat äideistä kirjoittivat, kuinka kiitollisia he ovat, saadessaan viettää sitä tavallista arkea, mitä kaikissa lapsiperheissä vietetään. Adoptioäitien kirjoituksista nousi selvästi esille se kiitollisuus, jonka he kokivat täysin arkisissa tilanteissa. Arki lapsen kanssa antoi tilaisuuden ottaa takaisin aiempien vuosien pettymyksiä.

Ainoa asia johon en ollut varautunut on rakkauden määrä. Miten mitään voi rakastaa näin paljon.

Vaikka adoptioäitien kirjoituksissa tuli esille lapsiperheen arjen ylä- ja alamäet, oli jokaisessa kirjoituksessa mainittu siitä rakkauden määrästä, mitä he joka päivä lastansa kohtaan tuntevat. Moni mainitsi miten menneisyydessä koettu lapsettomuus ja huoli siitä, ettei koskaan saisi omaa lasta, on vaikuttanut siihen, että lapsesta osaa olla todella kiitollinen. Monelle äidille kuitenkin rakkaus ja muut suuret tunteet omaa lasta kohtaan tulivat yllätyksenä. He kirjoittivat, etteivät sanat riitä kertomaan siitä, miten kiitollisia he lapsestaan ovat.

9.3 Mikä yhteys on adoptioäidin ja adoptiolapsen ensikohtaamisella ja arjella?

Kiintymys molempiin vanhempiin syntyi pian, joka tietysti helpotti arjen alkamista.

Kuten jo kehyksiä analysoidessamme totesimme, on arki vahvasti läsnä heti adoptioäitiyden alusta asti. Lapsen osoittama luottamus ja nopea kiintyminen toivat adoptioäideille rohkeutta ja luontevuutta arjen aloittamiseen. Monet adoptioäidit muistivatkin adoptioäidin ja –lapsen ensitapaamisesta täysin arkisia asioita, kuten tuliaisten antamisen lapselle tai sen miten he yhdessä avasivat pillimehun. Ensikohtaamisessa oli selvästi mukana suurten tunteiden lisäksi paljon arkisia asioita, jotka pehmensivät jäätä jännittävässä tilanteessa. Adoptioäitien kirjoituksista selvisi arjen merkityksellisyys heti alusta alkaen.

Koska lähes kaikki meille kirjoittaneet äidit toivat esille nopean ja helpon kiintymisen lapseen, kokivat he myös arjen alkamisen helpoksi. Sujuvan arjen alkaminen ja lapsen perustarpeiden tyydyttäminen koettiin erittäin tärkeiksi. Monelle adoptoidulle lapselle oli jo muodostunut rutiineja ja tapoja, joita piti välittömästi ylläpitää. Ne äidit, jotka adoptoivat vauvaikäisen lapsen, keskittyivät ensikohtaamisen kuvailussa selvästi enemmän tunteiden kuin arkisten toimien kuvailuun. Eräs adoptioäiti totesi arjen alkaneen sen jälkeen, kun parin viikon kestänyt *meillä on vauva -shokki* meni ohitse. Vauvaikäistenkin lasten adoptoineilla äideillä muistot ensikohtaamisesta liittyivät silti myös arkisiin asioihin. Yksi äideistä kuvasi vauvansa ensikohtaamista varsin tunteelliseksi, mutta

totesi sitten heittäneensä tunteet nurkkaan ja alkaneensa kysellä hoitajilta vauvan rutiineista.

Vanhemmuuden arkeen pääsimme tutustumaan heti ensi hetkistä alkaen ja elimme sitä täysillä vuorokaudet ympäri.

Vaikka arjen alkamista heti ensikohtaamisesta saattoi värittää huoli lapsesta ja erilaiset sairastelut, oli näilläkin asioilla oma merkityksensä. Eräs äiti kirjoitti omasta ja lapsensa sairastumisesta vaikeaan vatsatautiin lapsen lähtömaassa. Hänen kirjoituksestaan tuli esille konkreettisesti se, miten kosketuspinta äitinä olemisen arkeen alkoi ensikohtaamisesta. Kun hoitaa juuri äidiksi tulleena ja kipeänä omaa sairastunutta lastaan, on kokemus äitinä olemisen arjesta taattu. Vaikka vessassa käynti lapsi sylissä saattoi aluksi tuntua omituiselta, kaikkeen tottui. Kyseinen äiti näki kuitenkin jälkikäteen asian positiivisena. Hän kirjoitti:

Kuitenkin yhteinen tauti yhdisti ja pakotti meidät olemaan yhdessä koti- ja lähipiirissä ilman riekkumisia kylillä ja lapsemme öisten huutojen helpottaminen tuntui tärkeältä. Alun tavallinen arki yhdisti.

Monelle äidille ensikohtaaminen lapsen kanssa sujui helposti, vaikka lapsi saattoikin reagoida uuteen elämäntilanteeseen esimerkiksi itkukohtauksilla. Lapsen ensimmäinen itku oli kuitenkin monen äidin kirjoituksessa asia, mikä hämmentävällä tavalla lähensi ja antoi kokemuksen äitinä olemisen arjesta. Adoptioäideille lapsen itkun rauhoittaminen oli selvästi tärkeä askel oman äitiyden arjen alkamisessa.

9.4 Mikä merkitys adoptioäidin menneisyydellä on heidän kohtaamiin haasteisiin?

Adoptioäitien kohtaamisissa haasteissa äidit kirjoittivat siitä, kuinka adoptioäitiyteen liittyy erityispiirteitä, joita biologiset äidit eivät joudu pohtimaan. Adoptioäidit kohtasivat äitiydessään haastavana sen, että he eivät voisi täysin korvata biologisen äidin jättämää aukkoa lapsessa. Biologinen äiti kulkee sekä lapsen että adoptioäidin mielessä ja ajatuksissa. Äidit pitivät erityisen haasteellisena sitä hetkeä, kun he kertoivat tai tulevat kertomaan lapsilleen, että eivät ole heidän biologisia äitejään. Osalla se hetki oli jo koittanut, mutta osalla se oli vasta tulossa. Se, miten lapsi suhtautuisi tietoon, aiheutti niille äideille epävarmuutta, jotka eivät vielä sitä hetkeä olleet kohdanneet. Miten kertoa lapselle siitä, että ei olekaan synnyttänyt häntä? Adoptioäidit kirjoittivat myös omasta epävarmuudestaan olla kokonainen äiti. He kertoivat tuntevansa joskus

riittämättömyyttä siitä, että he eivät koskaan voisi täysin korvata biologista äitiä. Toisaalta eräs äiti oli kääntänyt rikkaudeksi sen, että hänen lapsellaan on kahdet vanhemmat.

Olen Mikolle selittänyt (kun hän on tätä asiaa sivunnut pohdiskellessaan melko usein syntyperäänsä), että hänellä on se rikkaus, että hänellä on kahdet vanhemmat: ne jotka antoivat hänelle elämän ja ne, jotka antoivat hänelle kodin ja jotka häntä rakastaen turvaavat ja suojaavat. Molemmat ovat tärkeitä.

Ajatus siitä, että adoptioäidit eivät synnytä lasta, aiheutti äideille epävarmuutta jo ennen adoptiota. Tämä epävarmuus näkyikin siinä, että äidit pohtivat jo adoptioneuvonnan aikana sitä, että mitä jos he eivät rakastaisikaan adoptiolastaan. Myös lapsen erilainen ulkonäkö on suuri kysymys jo adoptioneuvonnassa. Kun lapsi adoptoidaan ulkomailta, hänen ihonväriensä poikkeaa usein sekä vanhempien että muiden kansalaisten ihonväristä. Biologisen siteen puuttuminen on silloin näkyvää myös vieraille ihmisille. Ulkonäkö oli erityisen suuri kysymys adoptioäidin kohtaamisissa haasteissa. Ulkonäköasiat korostuivat konkreettisina asioina arjessa sekä ajatusten tasolla adoptioäitien mielissä. Eräs äideistä kirjoitti, että hän pohti jo nyt mielessään lapsen tulevaisuutta tummaihoisena aikuisena. Äiti imaisi asian näin:

Välillä tuntuu, että haastavinta adoptioäitiydessä ovat ulkopuolelta tulevat ennakkoasenteet ja tietenkin pelko kuinka kaunisti tyttärentäni kohdellaan aikuisena, sillä hän on tumma kaunotar.

Vaikka adoptioneuvonnassa pohditaan paljon lapsen ja vanhemman ulkonäöllisiä eroja, vasta kokemuksen kautta voi olla varma millaisiksi kysymyksiksi tai haasteiksi ne osoittautuvat myöhemmin. Olisi kuitenkin erityisen tärkeää saada vertaistukea jo ennen adoptiota aivan kuin sen jälkeenkin. Useimmat haasteet, joita adoptioäidit kokivat kohtaavansa adoptioäitiydessä, liittyivät sellaisiin asioihin, joita biologiset äidit eivät välttämättä joudu käsittelemään. Näitä olivat lapsen vanhemmasta eroava ulkonäkö, lapsen kysymykset omasta menneisyydestään sekä adoptioäidin omat pohdinnat siitä, onko hän riittävä vanhempi ja pystyykö hän täyttämään biologisen äidin aiheuttaman tyhjiön. Vaikka koskaan ei voi täysin varautua siihen, mitä tulevaisuus tuo tullessaan, vertaistuen avulla äidit voisivat kohdata näitä asioita ikään kuin välikäden kautta jo ennen adoptiota. Kuten aineistomme adoptioäitien yhteneväisistä kirjoituksista voi tulkita, suurin osa edellä mainituista haasteista kohtaa useimpia adoptioperheitä. Jokaisella on omat keinonsa selviytyä haasteista, mutta vertaistuen avulla näitä voisi pohtia ja omalta osaltaan ehkä jopa varautua jo ennen adoptiota.

Toisaalta adoptioäidit kokivat haasteina samanlaisia kysymyksiä kuin biologiset äidit kokevat. Lapsen murrosikä on asia, joka on haasteellinen kaikille äideille. Äidiksi voi kasvaa ajan kanssa. Vaikka osa adoptioäideistä koki olevansa äiti heti lapsiesityksestä jo ennen adoptiota, kukaan äideistä ei kiistänyt sitä, että äidiksi myös kasvetaan ajan kanssa. Aineistomme adoptioäidit kokivat, että heidän kohtaama lapsettomuus ja aika ennen adoptiolapsia oli valmistavaa aikaa tulevaisuuteen ja vain lisäsi heidän rakkauttaan tulevaa adoptiolastaan kohtaan. Rakkaus kauan toivottua lasta kohtaan auttoi heitä selviytymään jo kohdatuista haasteista. Se myös valmisti tuleviin haasteisiin. Sekä rakkaus lasta kohtaan että äitiys yleensä kasvavat ajan kanssa ja haasteet on yksi asia, joka näitä kasvattaa. Eräs äiti kirjoitti kasvavasta rakkaudestaan ja yhdestä adoptioäitiyteen liittyvästä haasteesta näin:

Yllätyn yhä uudelleen, että rakkaus voi todellakin kasvaa, vaikka nyt jo voisin pakahtua tähän tunteeseen. Äitiys heräsi pikku hiljaa. Kun tunsin enemmän varmuutta, että osaan tätä lasta hoitaa. Uskon, että kaikenlainen äitiys tarvitsee tilaa ja kunnioitusta muilta ihmisiltä. Olimme aluksi hyvin tarkkoja perheemme rajojen suhteen. Välillä tuntuu, että kaupassakin ohikulkijat pitävät eksoottisen näköistä lasta yhteisenä omaisuutena.

Muiden ihmisten suhtautuminen adoptioäitiyteen tuli monessa aineistomme kirjoituksessa esille. Asenteet koettiin hyvin haasteellisina ja osaksi adoptioperheen arkea. Vaikka eräs äiti olikin sitä mieltä, että asenteet adoptiolapsia ja -äitejä kohtaan ovat muuttuneet positiivisempaan suuntaan ajan kuluessa. Osa äideistä kuitenkin koki edelleen, että heidän on aina puolustauduttava adoptioäitinä sekä suojeltava itseään että adoptiolastaan muiden mielipiteiltä. Tähän asiaan liittyykin seuraavaksi käsiteltävä adoptioäitiyden haasteiden ja arjen suhde.

9.5 Minkälainen suhde muodostuu adoptioäitiyden haasteiden ja arjen välille?

Arki näyttäytyi adoptioäideille tärkeäksi äitiyden rakentamisen että haasteiden kentäksi. Kuten edellisen otsakkeen alla kirjoitimme, lapsen poikkeavuus valtavirrasta ulkonäöllisesti ja ihon värin kautta olivat adoptioäitien mielissä jo ennen adoptiota, mutta myös adoption jälkeen. Äidit kertoivat tästä adoption haasteellisesta puolesta konkreettisten arjen esimerkkien avulla. Adoptioäidit kohtaavat ennakkoluuloja perheen arjessa ikävän paljon. Muiden ihmisten tuijotus, mielipiteen ja kommentit voivat olla loukkaavia. Eräs äideistä kuitenkin oli myös hyvillään adoptiolapsensa saamasta ihailusta. Pääasiassa adoptioäidit olivat kuitenkin sitä mieltä, että muiden ihmisten negatiivisuus sekä adoptiolapsia että adoptioäitejä kohtaan oli raskasta ja negatiivisessa mielessä haastavaa. Muiden ihmisten ajateltiin murtavan perheen yksityisyyden.

Kaikki aineistomme adoptioäidit pitivät itseään suojelevaisena äitinä, jopa ylisuojelevaisena. Eräs äiti kirjoitti, että hän ei ole osannut olla tarpeeksi suojelevainen. Tarve suojella lasta on äidille luontainen. Adoptioäideillä näytti kuitenkin olevan erityinen tarve suojella adoptiolastaan ja se koettiin haasteelliseksi. Tämä liittyikin äitien pelkoihin muiden ihmisten suhtautumisesta lapseen. Toisaalta adoptioäidit näkivät, että adoptiolasta on suojeltava erityisesti sen takia, että tämä jo joutunut kokemaan elämässään paljon ja joutunut luopumaan niinkin perustavasta asiasta kuin biologisista vanhemmista. Suojelevaisuus ilmeni hyvin arkisissa asioissa ja liittyi läheisesti muiden asenteisiin adoptiolasta kohtaan. Eräs äideistä kirjoitti ajatuksistaan näin:

En osaa sanoa olisinko erilainen äiti, jos olisin saanut biologisia lapsia, mutta adoptioäitinä olen valveutunut ja tarpeen tullen puolustan lastamme ja ajan hänen etuaan. Tämä tulee esille esim. lapsemme allergioiden suhteen, kun olemme hakeneet hänelle erilaisia korvauksia tai kun käräjäoikeudessa ei ollut riittävästi tietoa adoptionvahvistamisesta. Tällaisissa tilanteissa leijonaemo herää minussa.

Toinen äiti ilmaisi asian seuraavasti:

Adoptiovanhemmat ovat herkästi hieman liian ylisuojelevia, pitää kovettaa itsensä, ettei tuohdu kaikista sanomisista. Tässäkin pitää olla varovainen, ettei itse loukkaa muita. Haastavaa on saada ympäristö suhtautumaan adoptiolapseen ”normaalisti” eli samalla lailla kuin ympäristön muihinkin lapsiin. Valitettavasti ennakkoasenteita on vieläkin paljon mm. koulu- ja terveydenhuoltoaloilla. Heitä ei saa nostaa millekään jalustalle, muttei myöskään polkea jalkoihin. He ovat suomalaisia, siinä kuin kuka tahansa meistä. Tietenkin lasten pitää myös saada avoimesti tietoa omasta taustastaan, jotta he voisivat kasvaa ehjiksi aikuisiksi ja olla sinut itsensä kanssa, mutta nämä asiat ovat perheen sisällä käytäviä, eikä esim. jossain koulun pihalla.

Edellisessä puheenvuorossa yhdistyy mainitsemamme haasteet, joita adoptioäidit arjessa kohtaavat: muiden ihmisten asenteet, perheen yksityisyyden kunnioittaminen sekä lisäksi se miten, milloin ja kuka kertoo lapselle tämän menneisyydestä. Kaikki äidit kokivat, että heidän tehtävänsä on kertoa lapselle tämän biologisista vanhemmista. Lapsen biologisista vanhemmista puhuminen on haasteellista ja osa arkea. Se on haastavaa, koska ensimmäisten kysymysten tullessa lapsen mieleen, lapsi on usein hyvin nuori. Se, miten kertoa lapselle asiasta niin, että tämä ymmärtää asian, on vaikeaa. Meille kirjoittaneet äidit kokivat myös, että on heidän tehtävänsä yrittää helpottaa lapsen tuskaa ja ihmetystä siitä, että adoptioäiti ei olekaan synnyttänyt häntä. Eräs äiti kertoi:

Vaikein hetki, luulen, on minulla ollut kun poikamme istuu auton takapenkillä lastenistuimessa Olen juuri hakenut hänet päiväkodista. Takaa kuului ajaessani kysymys: Miksi joku voi hylätä lapsensa? Kyyneleet virtasivat poskilleni, kun yritin hänelle kertoa, että esimerkiksi hänen kohdallaan hänen äitinsä oli halunnut antaa pojalle mahdollisimman hyvät eväät elämään, koska ei itse voinut siinä tilanteessaan. Kerroin, että elämässä joskus on niin hankalia tilanteita, ettei pysty jotakin asiaa hoitamaan.

Lapsen kysymykset biologisista vanhemmista eivät jää yhteen hetkeen vaan hän esittää niitä koko elämänsä ajan. Tämä vaatii kärsivällisyyttä adoptiovanhemmilta. Tarina lapsen menneisyydestä, siltä osin kun siitä jotakin tiedetään, on käytävä läpi yhä uudelleen ja uudelleen. Kaikki aineistomme adoptioäidit halusivat kertoa rehellisesti lapsille sen, mitä tiesivät lapsen menneisyydestä. He kokivat, että se on lapsen oikeus.

Äitiys on haastavaa ja siihen liittyy lapsiperheen arjen pyörittäminen. Tämä on samanlaista sekä adoptioäidillä että biologisella äidillä. Äiti on usein vastuussa perheen ruuasta, lapsen nukuttamisesta, vaatteiden pesemisestä ja kaupassa käymisestä. Äitiys on kuitenkin kaikesta haasteellisuudestaan huolimatta myös palkitsevaa. Palkitsevaa voi olla kun lapsi ensimmäisen kerran sanoo äiti, kuten yksi adoptioäiti kirjoitti, mutta pelkkä yhdessä olokin lapsen kanssa tuo äitiyden ihanuuden esille. Äitiyden ”tylsän” arjen, mutta myös äitiyden ihanimmat puolet kiteytti eräs adoptioäiti näin:

Äitiyteni koostuu silkasta huolenpidosta, arjen sujuvuudesta huolehtimisesta, kaiken organisoinnista, vaikka isäkin on tietenkin mukana elämässä. Tämä on arkinen raadollinen puoli äitiydestä. Se kuitenkin kantaa kaikessa mukana. Se koostuu myös lohdutuksesta, sylissä pidosta, höpsöttelystä, siitä, että äiti viime kädessä ymmärtää ja tuntee, mistä on kysymys. Se on jotain sisäsyntyistä, siis naiseuteen liittyvää, jotain sellaista, että haluaa huolehtia jostakin avuttomasta, haluaa sille parasta mitä olla voi.

9.6 Onko ensikohtaamisella yhteyttä adoptioäidin kohtaamiin haasteisiin?

Adoptioäideillä lapsen ja äidin ensikohtaaminen nousi merkittäväksi ja hyvin tunteelliseksi tapahtumaksi, yhteisen taipaleen alkupisteeksi. Vaikka osa tutkimuksemme naisista oli kokenut äidiksi tuleminen vahvasti jo ennen ensikohtaamista, kohtaamisessa äitiys sai konkreettisemmän muodon eikä äitiys enää ollut vain ajatus mielessä. Jo heti ensikohtaamisesta lähtien adoptioäidit kokivat olevansa vastuussa lapsesta ja heidän tarpeensa suojella lasta oli suuri. Suojelun tarpeesta ja

sen haasteellisuudesta olemme jo aikaisemmin kirjoittaneet muun muassa edellisen otsakkeen alla, joten emme pohdi sitä sen enempää.

Aivan kuin kuka tahansa äiti, myös adoptioäidit tunsivat olevansa melko epävarmoja kohdatessaan lapsen ensimmäisen kerran. Epävarmuus kohdistui lähinnä käytännön asioihin: osaanko varmasti pidellä lasta oikein ja miten saan itkun loppumaan. Adoptioäideillä ei ole hormonaalisia ja biologisia apuja toimia lapsen kanssa, toisin kuin biologisilla äideillä on. Toisaalta olemme jo aikaisemmin kirjoittaneet, että jos veriside olisi ainoa tie kasvattaa terve lapsi, adoptiolapset olisivat kaikki tunnevammaisia ja epänormaaleja lapsia. Tämähän ei pidä paikkaansa. Ja kuten tutkimuksemme adoptioäidit kirjoittivat, useimmilla heistä syntyi heti suuri kiintymys ja tunneside lapseen. Kaikki adoptioäidit olivat sitä mieltä, että tämä lapsi on heille tarkoitettu.

Monet adoptioäideistä olivat pohtineet kiintymyksen luomista lapseen jo etukäteen. Tämä ei kuitenkaan näyttäytynyt heille lopulta haasteeksi, sillä vaikka sekä kiintymys lapseen että lapsen kiintymys äitiin ei kaikissa perheissä syntynyt hetkessä, se joka tapauksessa syntyi ajan saatossa. Eräs äiti kertoi kiintymyksen syntyneen heilurimaisesti ja spiraalimaisesti. Vaikka osalla äideistä oli hyvin romanttinen kuva ensikohtaamisessa perheen tulevaisuudesta ja vaikka todellisuus osoittautuikin arjen koettaessa välillä toiseksi, kiintymys lapseen ei adoptioäidillä ole vähentynyt. He kokivat kohtaavansa lapsen murrosiän aivan kuin kuka tahansa rakastava vanhempi. Tulevien ja jo koettujen haasteiden katsottiin vain lisäävän sitä kiintymystä lapseen, joka sai alkunsa heti ensikohtaamisessa.

Vaikka yleensä korostetaankin lapsen ja äidin kiintymyssuhteen luomista jo heti lapsen syntymästä lähtien, tutkimuksemme adoptioäidit kokivat vieläkin tärkeämmäksi sen millaisia äitejä he ovat arjessa. Lapsen ja adoptioäidin ensikohtaaminen on ikään kuin synnytys. Siinä äiti ja lapsi kohtaavat ensimmäisen kerran. Vaikka tutkimuksemme adoptiolapsista suurin osa ei ollut aivan pieniä adoptiovaiheessa, adoptioäidit eivät kokeneet vuorovaikutussuhdettaan lapsen kanssa yhtään sen heikommaksi kuin mitä se biologisen äidin ja lapsen välillä olisi ollut. He olivat pystyneet luomaan yhtä läheisen suhteen lapsiinsa kuin kuka tahansa äiti, vaikka heidän yhteinen taipaleensa olikin alkanut hieman myöhemmin kuin joillakin muilla. Kirjoituksissa korostui äidin ja lapsen ensitapaamisen merkitys, mutta enemmän äidit korostivat sitä, että yhteinen arki teki heistä niin hyvän äidin kuin he nyt olivat. Synnytys tai lapsen ja äidin ensikohtaaminen on kaiken alku, mutta se on vain hetki. Yhteistä taivalta perheenä, äitinä ja lapsena rakennetaan myöhemmin arjen ja haasteiden kautta.

10 LOPUKSI

Pro gradu -tutkielman tekeminen parityöskentelynä

Aloimme tehdä pro gradu -tutkielmaa syksyllä 2007. Päädyimme tekemään tutkielmamme parityöskentelynä, koska tunsimme olevamme jo elämäntilanteemmekin vuoksi valmiiksi samassa veneessä. Olimme molemmat suorittaneet opintojamme lapsen hoidon ohella ja osallistuminen vaativaan ja aikaa vievään tutkielmaseminaariin mietitytti. Ajatus parityöskentelystä madalsi kynnystämme osallistua seminaariin ja ryhtyä tekemään pro gradu- tutkielmaa. Koko vuoden kestävä seminaari antoi meille paljon tukea tutkimusprosessissamme. Muiden seminaarilaisten ja ohjaajamme rakentavat kommentit veivät työtämme eteenpäin. Lisäksi asetimme itsellemme tiukan aikataulun työmme loppuun saattamiseksi. Tarkoituksenamme oli jättää tutkielmamme heinäkuussa 2008. Tämä lopulta myös toteutui.

Parityöskentely on antanut meille yhtä ihmistä suuremman mahdollisuuden käsitellä, kyseenalaistaa, tarkkailla ja jäsentää sitä tutkimusmassaa, jota tutkimusaiheeseemme kuuluu. Yhdessä tekemisen hyviin puoliin on kuulunut myös se, että olemme koko tutkimusprosessin ajan antaneet toisillemme vinkkejä ja oikolukeneet toistemme kirjoituksia puolin ja toisin. Omien ajatusrakennelmien testaus toisella on edesauttanut työn sujuvuutta ja edistymistä. Myös samantapainen elämäntilanteemme on antanut ymmärrystä ja tukea työn erilaisissa vaiheissa. Yleensä silloin kun tarkoituksenamme oli yhdessä pohtia pro gradu -tutkielmamme etenemistä, jomman kumman lapsi sairastui mahatautiin, flunssaan tai korvatulehdukseen. Tämä hidasti osaksi tutkimusprosessiamme, mutta toisaalta toisen ymmärrys tällaisessakin tilanteessa auttoi jatkamaan yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Parityöskentelyn parasta antia on ollut myös ne lukemattomat keskustelut, joita olemme käyneet tutkimusprosessin aikana, huolimatta edellä mainituista takapakeista.

Varsinaista tiukkaa työnjakoa meillä ei ole ollut. Kirjoitusprosessin aloittamisen helpottamiseksi ja selkeyttämiseksi jaoimme pääasiallisen kirjoitusvastuun teorialuvuista kaksi ja kolme. Liisan tarkastellessa lähemmin äitiyttä, Paula tutki tarkemmin adoptiosta kirjoitettua materiaalia. Vaikka toinen meistä paneutuikin äitiydestä ja toinen adoptiosta kirjoittamiseen, on meillä ollut jatkuvasti oikeus ja velvollisuuskin kommentoida toistemme tekstiä ja keskustella mahdollisista muutoksista ja lisäyksistä. Toisaalta koimme hyödylliseksi pitää tiettyä etäisyyttä toisen kirjoittamaan teorialukuun, ettemme sokaistuisi sekä omille että toistemme teksteille. Selkeää parityöskentelyä, yhdessä pohtimista ja kirjoittamista koimme kuitenkin tarvitsevämme kaikissa muissa luvuissa.

Erityisesti tutkielmamme analyysiosio vaati mielestämme eniten keskustelua ja yhteistuumin tehtyjä päätöksiä.

Tutkimusprosessin eteneminen

Elämäntilanteidemme takia olimme molemmat kiinnostuneita äitiystutkimuksesta. Tarkastellessamme äitiyttä ja siitä tehtyjä tutkimuksia, huomasimme, että adoptioäitiys on hyvin vähän tutkittu aihe. Tämä sai meidät kiinnostumaan juuri adoptioäitiydestä. Heti pro gradu - tutkielmaseminaarin alettua, aloitimme tutkielmamme tekemisen tutustumalla adoptiosta ja äitiydestä tehtyihin tutkimuksiin ja kirjoituksiin. Molemmilla oli jo pitkään ollut mielenkiintoa kerätä aineistoa kirjoituksista. Tämä sopi adoptioäitien kokemusten tutkimiseen erinomaisesti.

Teimme adoptioäideille suunnatun melko avoimen kirjoituspyynnön, jonka laitoimme useammalle internetin keskustelupalstalle, Pelastakaa lapsen ry:n työntekijöille sekä ystäville ja tuttaville. Aineiston kerääminen osoittautui luultua hankalammaksi, sillä saimme kommentteja adoptioäideiltä siitä, että adoptioäitiys on liian henkilökohtainen asia muille jaettavaksi. Onneksemme kymmenen rohkeaa adoptioäitiä kuitenkin tahtoi kertoa kokemuksistaan omasta äitiydestään. Aineiston kerääminen kesti melko pitkään ja viimeisimmät kirjoitukset saimme analysoitavaksi vasta maaliskuussa 2008.

Varsinainen aineiston analyysivaihe lähti käyntiin, kun olimme löytäneet analyysimenetelmäksi kehysanalyysin. Tätä ennen olimme tarkastelleet aineistoa teemoittelun avulla. Kehysanalyysissä Anna-Maija Puroilan teokset Erwing Goffmanin kehysanalyysi sosiaalisen todellisuuden jäsentäjänä ja Kohtaamisia päiväkotiarjessa –kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön antoivat meille lähtökohdat kehysanalyttiseen tutkimiseen. Myös Anssi Peräkylän väitöskirja Kuoleman monet kasvot oli lähteenämme lähestyessä analyysimenetelmäämme. Ohjaajamme kommenttien ja jo tehdyn teemoittelun avulla muodostimme adoptioäitien kirjoituksista neljä kehystä: menneisyyden kehys, ensikohtaamisen kehys, arjen kehys ja haasteellisuuden kehys. Tarkastelimme jokaista kehystä erikseen, kehysten suhteita ja niissä ilmenneitä adoptioäitiyden identiteettejä. Koimme analyysiosion haastavimmaksi, mutta myös antoisimmaksi osaksi tutkimusprosessiamme. Tutkimuksemme teoriaosuudessa olimme päässeet lukemaan ainoastaan asiantuntijoiden ja tutkijoiden kirjoittimia tekstejä aiheesta, mutta analysoidessamme adoptioäitien kirjoituksia saatoimme kuulla adoptioäitien oman, meille suunnatun äänen.

Tutkimuksemme tulokset lyhyesti

Tutkimuskysymyksinämme olivat 1. Miten adoptioäitiys määrittyy adoptioäitien kirjoituksissa eri yhteyksissä ja millaisia suhteita näiden määritelmien välille muodostuu sekä 2. Millainen on adoptioäidin äitiyden identiteetti edellä mainituissa kirjoituksissa?

Adoptioäitiys määrittyi adoptioäitien kirjoituksissa hyvin samantapaisena äitiytenä biologisen äitiyden kanssa. Adoptioäitiys on tavallista äitiyttä lisämaustein. Mitä sitten on tavallinen äitiys? Äitiys on huolenpitoa, rakkautta, arjen rutiineja ja haasteita. Adoptioäitiyden lisämausteet ovat niitä haasteita, joita biologisessa äitiydessä ei välttämättä ole. Adoptioäitiys kuin myös mikä tahansa muu äitiys on myös hyvin yksilöllistä. Vaikka tutkimuksessamme adoptioäitien kirjoitukset olivat hyvin samantapaisia, jokaisella oli yksilöllinen kokemus omasta äitiydestään ja elämästään adoptioäitinä. Jokaisen adoptioäidin elämä on omanlaisensa. Kaikilla on omat lähtökohtansa ja syynsä ryhtyä adoptioäidiksi. Jokaista adoptioäitiä kuitenkin yhdisti todellinen halua tulla äidiksi keinolla millä hyvänsä.

Menneisyyden kehys:

Menneisyyden kehyksessä adoptioäidit kertoivat lapsettomuudestaan ja adoptioneuvonnasta. Adoptioäidit nimittivät aikaa ennen lapsen adoptioimista tunteiden vuoristoradan ajaksi. Tunteet vaihtelivat onnen, toivon, epätoivon ja pettymyksen rajamailla. Useimmilla naisilla oli takanaan vuosia kestäneet rankat lapsettomuushoidot. Kaikkia adoptioäitejä yhdisti kuitenkin suuri halu tulla äidiksi. Adoptioäidit kokivat, että menneisyydessä tapahtuneet asiat valmistivat heitä tulevaan ja lisäsivät rakkautta lasta kohtaan. Heidän naiseuden identiteettiinsä ei vielä kuitenkaan kuulunut konkreettisesti äitiyden identiteetti. Tosin monet naisista kuitenkin kirjoittivat tunteneensa heti lapsen nimeämisen hetkellä ja lapsen kuvan saatuaan äidillisiä tunteita adoptiolasta kohtaan. Äitiyden identiteetti oli naisilla ajatuksia tulevasta äitiydestä, unelmia ja toiveita tulevaisuudesta ei niinkään konkreettista äitiyden arkea ja lapsen fyysistä läsnäoloa.

Ensikohtaamisen kehys:

Lapsen ja adoptioäidin ensikohtaaminen oli selvästi hyvin merkittävä kohta naisten elämässä, sillä jokainen aineistomme adoptioäiti kirjoitti siitä hyvin tarkasti. Ensikohtaaminen kuvattiin hyvin romantisoitusti. Äidit kirjoittivat tunteneensa, että juuri tämä lapsi oli heille tarkoitettu ja kaikki menneisyyden tapahtumat saivat merkityksensä. Pitkä odotus ja epävarmuus siitä, että saako koskaan omaa lasta, vaihtuivat onneen kun vihdoinkin sai pitää omaa lasta sylissä. Vaikka osalla äideistä oli ennen ensikohtaamista ollut epäilyksiä omista tunteistaan lasta kohtaan, kaikki äidit

kuitenkin kuvailivat rakkautensa olevan ehdotonta heti ensikohtaamisesta. Kirjoituksissa korostuikin lapsen ja adoptioäidin kiintymyssuhteen merkitys. Kiintymyssuhde muodostui suurimmalla osalla äideistä heti lapsen ensikohtaamisessa, mutta vaikka äidit kuvailivat rakkautta ehdottomaksi, osa äideistä kertoi, että he tarvitsivat aikaa oppia rakastamaan lastaan enemmän. Ensikohtaaminen nähtiin tärkeäksi tapahtumaksi osana naisten äitiyden identiteettiä, sillä äitiys sai konkreettisemmän muodon lapsen fyysisessä läsnäolossa. Äitiyden identiteetti oli nyt osa naisten elämä niin ajatuksissa ja tunteissa kuin myös konkreettisesti alkavana lapsiperheen arkena. Adoptioäidit kirjoittivat jo heti ensikohtaamisesta lähtien arjen olleen asia, joka yhdisti heidät perheeksi. Esimerkiksi perheenjäsenen sairastuminen melkein heti ensikohtaamisesta lähtien teki eräälle adoptioäidille selväksi mitä lapsiperheen arki voi olla niin pahassa kuin hyvässä. Kokemus äitiyden arjesta on lasta hoitavana vanhempana yksi merkittävä tekijä, jossa vanhempi todella tuntee vastuunsa ja rakkautensa lasta kohtaan.

Arjen kehys:

Adoptioäidit toivat kirjoituksissaan esille arkisen lapsiperheen elämän merkityksellisyyden. Se mitä monet äidit kutsuvat harmaaksi arjeksi, oli adoptioäitien kirjoituksissa nostettu positiiviseksi asiaksi ja seikaksi, joka yhdistää heidät muihinkin äiteihin. Arki antoi adoptioäideille vahvoja kokemuksia äitinä olemisesta. Äidit kirjoittivat oppineensa itsestään paljon uusia piirteitä lapsen myötä. He olivat osanneet muodostaa jonkinlaisen käsityksen siitä, millaista lapsiperheen arki tulisi olemaan, mutta toisaalta useimmat äidit kertoivat, että toisen lapsiperheen arjen sivusta seuraaminen on aivan eri asia kuin elää itse lapsiperheen arkea. Kuitenkaan arjen pyörittäjänä adoptioäiti ei ehdi murehtia niitä haasteita, joita adoptioäitinä olemiseen liittyy, vaan toimii kuten kukan tahansa muukin äiti; laittaa ruokaa, leikkii lapsen kanssa ja kasvattaa lastaan. Adoptioäidit olivat kiitollisia lapsiperheen arjesta, sillä he eivät ennen adoptiota uskoneet koskaan tulevansa kokemaan sitä. Kirjoituksissa adoptioäidit kuitenkin toivat arjen merkityksen esille lähes aina käyttämällä biologista äitiyttä vertailukohteena. He kokivat tärkeäksi, että heidän äitiytensä arkinen puoli näyttäytyisi samanlaisena kuin kaikkien muidenkin äitien arki. Arkinen perhe-elämä toi esille adoptioäitien käytännöllisen identiteetin. Arjen ympyröissä adoptioäitien äitiyden identiteetti on lähimpänä sitä, mitä se kaikilla äideillä on.

Haasteellinen kehys:

Adoptioäitien kokemukset arjesta toivat heidän ikään kuin lähemmäksi sitä äitiyttä, jota biologisetkin äidit toteuttavat. Vaikka adoptioäidit kokivat tärkeäksi todistella oman äitiytensä olevan samanlaista kuin kenen tahansa muun äitiys, oli kolikon kääntöpuolella kuitenkin myös tarve tuoda esille niitä erityispiirteitä, joita kuuluu vain adoptioäitiyteen. Nämä erityispiirteet liittyivät

selkeästi niihin haasteisiin, joita adoptioäidit kohtaavat omassa äitiydessään ja arjessaan. Monet äideistä kokivat adoptioäitinä pelkoa siitä, miten heidän lapsensa sulautuvat yhteiskuntaan erityisesti tulevaisuudessa. Haasteellisena asiana pidettiin myös sitä, miten kohdata lapsen kysymykset menneisyydestä ja miten käsitellä adoptioäitinä omia tunteitaan lapsen menneisyyteen liittyen. Se, että kaikki adoptioäidit pohtivat lapsensa menneisyyttä ja kokivat sen haasteelliseksi, kertoo omalta osaltaan siitä, että lapsen ennen adoptiota kohtaamat menetykset ja niistä avoimesti kertominen lapselle, ovat kuitenkin tärkeä osa adoptioäitiyttä. Adoptioäidit korostivatkin moneen otteeseen, että näitä asioita biologisten äitien ei tarvitse miettiä. Vaikka kaikki äidit korostivatkin, että lapselle on kerrottava rehellisesti hänen taustoistaan, kokivat he pelkoa siitä, onnistuvatko he äiteinä paikkaamaan lapsen kohtaamat menetykset. Adoptioäitien kokemien haasteiden myötä, muodostui adoptioäideille haavoittuvan äidin identiteetti.

Tutkimuksemme asettuminen sosiaalityön tutkimuksen ja käytännön kenttään

Adoptioäitiyden tutkimus on ollut vähäistä. Äitiyttä ja äitiyden kokemuksia on tutkittu melko paljon, mutta adoptioäitiys on jäänyt tästä sivuun. Tutkimuksemme antaa mielestämme arvokasta tietoa siitä, millaisena äitiys näyttäytyy adoptioäidin silmin. Olemme halunneet antaa adoptioäideille äänen kertoa omista kokemuksistaan. Yhtenä keinona tähän olemmekin käyttäneet lukuisia suoria lainauksia adoptioäitien kirjoituksista. Adoptioäitien henkilökohtaiset kokemukset äitiydestään ovat arvokasta tietoa sekä sosiaalityön käytännölle että tutkimukselle, koska sosiaalityöntekijöiden yhtenä tehtävänä on toimia adoptiossa lapsen edustajana. Se millaiseksi äidiksi adoptioäiti itsensä kokee ja toisaalta se miten adoptioäiti äitinä toimii vaikuttaa väistämättä lapsen hyvinvointiin. Lisäksi adoptioäitien kokemukset ovat osaksi suoraan verrannollisia siihen miten äidit yleensä äitiyden kokevat. Koska tutkimuksessamme tuli esille se, että adoptioäitiys on hyvin samanlaista äitiyttä kuin mikä tahansa äitiys, äitimyytit koskettavat myös adoptioäitiyttä. Vaikka suuri osa äitimyyteistä liitetäänkin selvästi biologiseen äitiyteen kuten esimerkiksi väite: alateitse synnyttänyt, imettävä nainen on hyvä äiti, ei pidä unohtaa, että hoivaan ja huolenpitoon liittyvät odotukset naisen tehtävänä voidaan yhdistää myös adoptioäitiyteen. Adoptioäiditkin kokevat paineita olla hyvä äiti sellaisessa merkityksessä kuin äitimyytit hyvän äitiyden esittävät.

Toisaalta adoptioäidit saattavat kokea joutuvansa perustelemaan omaa äitiyttään juuri siksi, että suurin osa äitiyskeskustelusta kohdistuukin biologiseen äitiyteen. Keskustelussa unohdetaan kokonaan, että adoptioäitikin on äiti. Toivomme tutkimuksemme vähentävän ennakkoasenteita adoptioäitiyttä kohtaan.

Yksi tärkeä vähän tutkittu aihe on äitien negatiiviset tunteet. Kuten tutkimuksessamme mainitsimme, eräs aineistomme adoptioäideistä kirjoitti, että ”myös adoptioäiti saa olla väsynyt”. Tämä kertoo siitä, että adoptioäidit kokevat yhteiskunnan esittävän heille vaatimuksia siitä, että äiti ei väsy eikä äidillä ole oikeutta tuntea negatiivisia tunteita erityisesti omaa lastaan kohtaan. Tutkimuksessamme adoptioäidit liittivät negatiiviset tunteet ainoastaan itseensä äitinä eikä niinkään lapseen. Kuten yleensäkin äidit, myöskään adoptioäidit eivät uskalla tai halua kertoa negatiivisista tunteistaan. Adoptioäidit joutuvat adoptioprosessin aikana todistamaan oman kyvykkyytensä olla äiti. Voi olla vaikeaa liittää tähän todisteluun omat negatiiviset tunteet äitiydestä ja olisikin tärkeää, että adoptioäideille osoitettaisiin negatiivisten tunteiden kuuluvan mihin tahansa äitiyteen. Toisaalta on myös tärkeää, että kaikki äidit oivaltavat sen, että jokaisella äidillä on oikeus negatiivisiin tunteisiin. Se, että todella haluaa tulla äidiksi ja olla hyvä äiti ei vähennä lupaa tuntea negatiivisia tunteita.

Äitiyden negatiivisista tunteita puhuminen yleisesti yhteiskunnallisella tasolla kasvaa koko ajan. Muun muassa Kristiina Janhusen ja Minna Oulasmaan tutkimus (2008) äitiyden kielletyistä tunteista osoittaa sen, että äidit uskaltavat puhua negatiivisista tunteista, jos heille annetaan siihen lupa sekä aika ja paikka. Lisäksi Tampereen yliopiston terveystieteiden laitoksella on tekeillä tutkimus adoptioäitien masennuksesta, jonka tutkimustuloksia jäämme odottamaan mielenkiinnolla.

Kiitokset

Lopuksi haluamme esittää suuret kiitokset niille rohkeille adoptioäideille, jotka uskalsivat jakaa kokemuksiaan adoptioäitiydestään. Lisäksi haluamme kiittää pro gradu -tutkielmamme ohjaajaa kannustamisesta tutkielmaprosessimme eri vaiheissa. Myös perheidemme jäsenet ansaitsevat lämpimät kiitokset tuesta ja ymmärryksestä tietokoneella viihtyneitä äitejä kohtaan.

Haluamme vielä esittää runon, jonka meille kirjoittanut adoptioäiti liitti osaksi kirjoitustaan. Runo kertoo adoptiolapsesta ja äitiydestä.

*Olipa kerran kaksi naista
jotka eivät tunteneet toisiaan.
Toista et voi muistaa,
toista kutsut äidiksi.*

*Kaksi erillistä elämää loi sinun elämäsi.
Toisesta tuli johtava tähtesi,
toisesta tuli aurinkosi.*

*Ensimmäinen antoi sinulle elämän,
toinen opetti sinut elämään sitä.
Ensimmäinen antoi sinulle rakkauden kaipuun,
toinen vastasi siihen.*

*Ensimmäinen antoi sinulle kansallisuuden,
toinen antoi sinulle nimen.
Toinen antoi sinulle taidon siemenen,
toinen antoi sinulle tavoitteet.*

*Toinen antoi sinulle tunteet,
toinen hyväili pois pelkosi.
Ensimmäinen näki ensimmäisen suloisen hymysi,
toinen pyyhki pois kyneleesi.*

*Toinen luopui sinusta
-hänellä ei ollut valinnanvaraa.
Toinen rukoili lasta
-ja Jumala johti hänet luoksesi.*

*Jos kysyt kyynelten läpi kysymyksen joka on vuosien läpi esitetty,
perintö vaiko ympäristö,
-kumpi on tehnyt sinut juuri sinuksi?
Ei kumpikaan, rakkaani
- ei kumpikaan, vaan kaksi erilaista rakkautta.*

-vapaakäännös 'Legend of an adopted child' –kirjoittaja tuntematon

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Auvinen, Riitta (1979) Ylistämällä alistettu. Teoksessa Katariina Eskola & Elina Haavio-Mannila, & Riita Jallinoja (toim.) Naisnäkökulmia. Porvoo: WSOY, 183–189.

Ballis Lall, Barbara (2001) Learning to Do Ethnic Identity: the Transracial/Transethnic Adoptive Family as Site and context. Teoksessa David Parker & Miri Song (toim.) Rethinking 'Mixed Race'. London: Pluto Press, 154–172.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1966/1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Blanton, Terril & Descher, Jeanne (1990) Biological Mothers' Grief: The Postadoptive Experience in Open Versus Confidential Adoption. *Child Welfare*. 69 (6), 525–535.

Cacciatore, Raisa & Janhunen, Kristiina (2008) Täydelliset äidit – 11 myyttiä. Teoksessa Kristiina Janhunen & Minna Oulasmaa (toim.) Äidin kielletyt tunteet. Helsinki: Väestöliitto, 12–27.

Carroll, Gigi (2007) Modern motherhood. *Adweek*. 48 (45), 13–14.

De Beauvoir, Simone (1949) Toinen Sukupuoli. Suom. Annikki Suni (1980). Helsinki: Kirjayhtymä.

Erkkilä, Raija (2005) Narratiivinen kokemuksen tutkimus: Koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia, 195–226.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Fagerström, Christina (1989) Palveluiden antajat: Palastakaa Lapset ry. Teoksessa Madeleine Kats & Anne Kranck (toim.) Lapsemme ulkomailta – kansainvälisestä adoptiosta. Suom. Eila Jauho. Helsinki: Interpedia ry, 165.

Gair, Susan (1999) Distress and depression in new motherhood: research with adoptive mothers highlights important contributing factors. *Child & Family Social Work*. 4 (1), 55–66.

Goffman, Erving (1974) *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experiences*. Cambridge, Mass. : Harvard University Press.

Gordon, Tuula (1991) Feministiäidit; nuorallatanssia arjessa ja myyteissä. Teoksessa Sinikka Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan: äitiys -elämä vai kohtalo? Juva: WSOY, 133-147.

Groskop, Viv (2007) The real causes of infertility. *New Statesman*. 136 (4850), 26.

Hall, Stuart (1999) Identiteetti. Suom. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

Helo, Hanna-Mari (2006) Adoptionhakijoiden kokemuksia adoptioeuvonnasta. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu -tutkielma.

Heikkinen, Hannu L.T (2007) Narratiivinen tutkimus –todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle

tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 142–158.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hrdy, Sarah (2008) Evolutionary context of human development: The cooperative breeding model. Teoksessa C.A Salmon & T.K Shackelford (toim.) Family Relationships: An Evolutionary perspective. New York.: Oxford University Press, 39–68.

Huhtala Teija (2003) Lapsettomuus -toivon ja epätoivon vuoristorata. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Pro gradu -tutkielma.

Jallinoja, Riitta (2006) Perheen vastaisku: familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.

Janhunen, Kristiina (2008) Tutkimuksen tausta. Teoksessa Kristiina Janhunen & Minna Oulasmaa (toim.) Äidin kielletyt tunteet. Helsinki: Väestöliitto, 8-11.

Janhunen, Kristiina & Saloheimo, Anja (2008) Äitiyden tunnekulttuuri. Teoksessa Kristiina Janhunen Kristiina & Minna Oulasmaa (toim.) Äidin kielletyt tunteet. Helsinki: Väestöliitto, 28–52.

Jokinen, Eeva (1996) Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä. Tampere: Gaudeamus.

Jokinen, Eeva (2002) Äitiys, isyys ja julkiset fantasiat. Teoksessa Laura Kolbe ja Kristiina Järvinen (toim.) Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä. Helsinki: Tammi, 75–91.

Jokinen, Eeva (2005) Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.

Julkunen, Raija (1985) Naisten aika. Tiede & edistys 10 (4), 295–308.

Kalland, Mirjam (2003) Menetyksen läsnäolo vuorovaikutuksessa: Varhainen adoptio ja sen hoito. Teoksessa Pirkko Niemelä & Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 204–219.

Karhumäki, Heli (2005) Lapsi suoraan sydämeeni – kokemuksia adoptiosta. Helsinki: Sley-kirjat.

Kats, Madeleine (1987) Adoptiv barn växer upp. Stockholm: Bonnier Fakta.

Kats, Madeleine (1989a) Ennen päätöstä. Teoksessa Madeleine Kats & Anne Kranck (toim.) Lapsemme ulkomailta: kansainvälisestä adoptiosta. Suom. Eila Jauho. Helsinki: Interpedia ry, 13–34.

Kats, Madeleine (1989b) Päätöksen jälkeen: Liian lyhyt avioliitto. Teoksessa Madeleine Kats & Anne Kranck (toim.) Lapsemme ulkomailta: kansainvälisestä adoptiosta. Suom. Eila Jauho. Helsinki: Interpedia ry, 54–55.

Katvala, Satu (2001) Missä äiti on? Äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kauppi, Matti & Rautanen, Elina (1997) Oikeus hyvään kotiin. Pelastakaa Lapset ry ja suomalainen lastensuojelutyö 1922–1997. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.

Kestilä, Soile (2007) Adoptiovanhempien vanhemmuus - ”Se on semmonen elämänläheinen asia.

Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

Kirk, H. David (1964) *Shared fate: A theory of adoption and mental health*. New York: The free press.

Kiviniemi, Kari (2007) Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS kustannus, 70–85.

Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (1996) Paikantuminen. Teoksessa Anu Koivunen ja Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat. Kymmenen askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 271–292.

Kraft, A.C & Palombo, J & Woods, P. K. & Mitchell, D & Schmidt, A.W. (1985) Some Theoretical Considerations on Confidential Adoption I: The Birth Mother. *Child and Adolescent Social Work Journal* 2 (1), 13–21.

Kuronen, Marjo (1989) Onnellinen ja ongelmallinen äitiys: Tutkimus lasten hoidon ja kasvatuksen asiantuntijoiden äitiyttä koskevista käsityksistä. Tampere: Tampereen yliopisto.

Kärnä, Leena (1993) Sosiaalityöntekijät kaipaavat apua adoptioeuvontaan kansainvälisissä adoptioissa. *Sosiaaliturva* 81 (16), 25–26.

Laakso, Hilikka (2000) Äidin suru alle seitsemänvuotiaan lapsen kuoleman jälkeen. Tampere: Tampereen yliopisto.

Lahti, Ilpo (1991) Adoptiolapsi nuoruusiässä. 90 adoptiolapsen ja heidän perheensä psykiatrinen tutkimus. Turku: Turun yliopisto.

Laine, Timo (2007) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.

Lindqvist, Martti (1999) *Surun tie*. Porvoo: WSOY.

Luther, Michael (1989) Adoptiopalveluiden antajat: Interpedia ry. Teoksessa Madeleine Kats & Anne Kranck (toim.) *Lapsemme ulkomailta: kansainvälisestä adoptiosta*. Suom. Eila Jauho. Sulva: Interpedia ry, 167–172.

McMurray, Anne & Imeson, Margaret (1996) Couples' experiences of infertility: a phenomenological study. *Journal of Advanced Nursing*. 1014–1022.

Melina, Lois Ruskai & Roszia, Sharon Kaplan (1993) *The Open Adoption Experience*. New York: Harper.

Mäenpää-Reenkola, Elina (1998) *Naisen verhottu sisin*. Helsinki: Yliopistopaino.

Määttänen, Kirsti (1988) Naiseus ja mieheys yksilöhistorian tuottamina kokemistapoina. Teoksessa Päivi Setätä ja Hannele Kurki (toim.) *Akanvirtaan*. Johdatus naistutkimukseen. Helsinki: Yliopistopaino, 184–200.

Niemelä, Pirkko (1979) Äidiksi tuleminen ja äitiydestä irtautuminen elämän kriisivaiheina. Teoksessa Katarina Eskola & Elina Haavio-Mannila & Riitta Jallinoja (toim.) *Naisnäkökulmia*.

Porvoo: WSOY, 155–182.

Niemelä, Pirkko (1991) Äitiyden hillitty raivo. Teoksessa Sinikka Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan: äitiys -elämä vai kohtalo? Juva: WSOY, 107–116.

Nieminen, Kevät (1975) Adoptiojärjestelmät. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Nopola, Sinikka (1991) Ampiaisen Platonin luolassa. Teoksessa Sinikka Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? Juva: WSOY, 67–75.

Nousiainen, Kirsi (1994) Lapsistaan erillään asuvat äidit. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Näre, Sari (2004) Kokonainen nainen. Helsinki: Kirjapaja.

Nätkin, Ritva (1991) Siveettömät, itsekkäät, emansipeeratut. Teoksessa Sinikka Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? Porvoo: WSOY, 11–25.

Nätkin, Ritva (1997) Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset. Helsinki: Gaudeamus.

Ottolapsineuvonta: Opas ottolapsineuvonnan antajille (1998). Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.

Parviainen, Heikki (2003) Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970–2000. Helsinki: Väestötutkimuslaitos.

Peltoniemi-Ojala, Maarit (1999) Oma lapsi -vihdoinkin. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.

Perttula, Juha (2005) Kokemus ja kokemuksen tutkimus fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia, 115–162.

Peräkylä, Anssi (1990) Kuoleman monet kasvot: identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa. Tampere: Vastapaino.

Poiijula, Soili (2002) Surutyö. Helsinki: Kirjapaja.

Pulma, Panu (1987) Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Teoksessa Panu Pulma & Oiva Turpeinen (toim.) Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 11–266.

Puroila, Anna-Maija (2002a) Erwing Goffmanin kehysanalyysi sosiaalisen todellisuuden jäsentäjänä.

Puroila, Anna-Maija (2002b) Kohtaamisia päiväkotiarjessa – kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön. Oulu: Oulun yliopisto.

Pösö, Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelyinä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 140–158.

Rautanen, Elina (1989) Adoptiot ennen ja nyt. Teoksessa Madeleine Kats & Anne Kranck (toim.) Lapsemme ulkomailta: kansainvälisestä adoptiosta. Suom. Eila Jauho. Sulva: Interpedia ry, 145–148.

Rich, Adrienne (1976) Of woman born: motherhood as experience and institution. London: Virago.

- Riikonen, Tellervo (1991) Vahvaa elämää keittiön ikkunasta. Teoksessa Sinikka Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? Porvoo: WSOY, 149–158.
- Roberts, J & Robie, D.C. (1981) Open Adoption and Open Placement. Grand Rapids. MN: Adoption Press.
- Saarikangas, Kirsi (1991) Äitiyden tila; nainen ja moderni asunto. Teoksessa Sinikka Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? Juva: WSOY, 233–256.
- Sallinen, Minna (2006) Ruusunpunaisista pilvilinnoista tuuliajolle. Tahaton lapsettomuus psyykkisenä kriisinä. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu-tutkielma.
- Salmi, Minna (1991) Ajatteletko arkena. Arkielämä ja tietoisien toiminnan mahdollisuus. Sosiologia (4), 237–249.
- Salzer, Linda P. (1994) Lapsettomuus kriisinä. Keuruu: Otava.
- Samuelson, Robert (2006) The end of motherhood? Newsweek. 147 (22), 39.
- Schaffer, Rudolf (1979) Äitiys. Jyväskylä: Gummerus.
- Siltala, Pirkko (2003) Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Teoksessa Pirkko Niemelä & Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 16–43.
- Smith, Betsy & Surrey, Janet L. & Watkins, Mary (2006) Real Mothers: Adoptive Mothers Resisting Marginalization and Recreating Motherhood. Teoksessa Katarin Wegar (toim.) Adoptive Families in a Diverse Society, 146–161.
- Sola, Johanna (2002) Vanhempien tarinat vuorovaikutuksesta lakisääteisessä adoptioneuvonnassa. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.
- Stjerna, Ingrid (1981) Barn som barn. Stockholm: Proprius.
- Suomen kansainvälisten lapseksiottamiasioiden lautakunta: toimintakertomus 2006 (2007). Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Suoninen, Eero (1992) Perheen kuvakulmat. Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta. Tampere: Tampereen Yliopisto.
- Syrjälä, Leena (2001) Elämäkerrat ja tarinat tutkimuksessa. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: vinkkejä aloittelevalla tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 203–217.
- Talvikoski, Elina (2004) ”Siellä todellistuu se unelma” - Tutkimus vertaisryhmätoiminnan merkityksistä yksinadoptoiville naisille. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Tulppala, Maija (2002) Lapsettomuuden tuska. Duodecim. 118 (5), 531–536.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Varilo, Esko (1993) Ottolapsisijoitus arviointi- ja toimenpideprosessina. Helsinki: Psykiatrian tutkimussäätiö.

Vuori, Jaana (1991) Elämän kokoiset äidit. Teoksessa Sinikka Nopola (toim.) Äiti tuu ikkunaan. Äitiys – elämä vai kohtalo? Porvoo: WSOY, 49–66.

Vuori, Jaana (2002) Äidit, Isät ja ammattilaiset. Tampere: Tampereen yliopisto.

Vuori, Jaana (2003) Äitiyden ainekset. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 39–63.

Vuorela, Ulla (1988) Naisnäkökulma uuteen reproduktioteknologiaan. Teoksessa Leila Simonen (toim.) Naistutkimuksen ajankohtaisia ongelmia. Tampere: Tampereen yliopisto, 153–170.

Waterman, Barbara (2003) The birth of an adoptive, foster or stepmother: beyond biological mothering attachments. Jessica Kingsley: London.

Wegar, Katarina (1997) In search of bad mothers: Social constructions of birth and adoptive motherhood. Women's studies International Forum. 20 (1) 77-86.

Wingert, Pat (2007) When Adoption Goes Wrong. Newsweek. 150 (25), 58–60.

Suomen säädöskokoelma:

Laki eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista 5.12.1929/379.

Laki lapseksiottamisesta 8.2.1985/153.

Asetus lapseksiottamisesta 30.5.1997/508.

Elektroniset lähteet:

Interpedia ry (a) Adoptioprosessi: Adoptiolupa.

<http://www.interpedia.fi/adoptio/lupa.html>. Viitattu 9.12.2007.

Interpedia ry (b) Adoptiomaat.

<http://www.interpedia.fi/adoptio/maat.html>. Viitattu 20.12.2007.

Interpedia ry (c) Adoption kustannukset: Interpedia ja adoption kustannukset.

<http://www.interpedia.fi/adoptio/kustannukset.html>. Viitattu 20.12.2007.

Interpedia ry (d) Adoptioprosessi: Adoptioneuvonta.

<http://www.interpedia.fi/adoptio/neuvonta.html>. Viitattu 29.12.2007.

Pelastakaa Lapset ry Adoptioneuvonta.

<http://www.pelastakaalapset.fi/fi/toiminta/lastensuojelutyo/adoptiot/adoptioneuvonta>. Viitattu 25.1.2008.

Puroila, Anna-Maija (2002c) Kohtaamisia päiväkotiarjessa – kehysanalyttinen näkökulma varhaiskasvatustyöhön. Oulu: Oulun yliopisto.

<http://herkules.oulu.fi/isbn9514266501/isbn9514266501.pdf>. Viitattu 30.6.2008.

Rastas, Anna Kirja-arvio: Perlita Harris (toim.) In search of belonging. Reflections by transracially adopted people. British Association for Adoption & Fostering (BAAF), London 2006.

<http://www.adoptioperheet.fi/artikkeleita/kirja-arvostelu%20in%20search%20of%20belonging,%20anna%20rastas.doc>. Viitattu 26.2.2008.

Tilastokeskus (2007) Adoptiot lapsen syntymämaan, iän ja adoptiotyyppin mukaan 1987–2007. http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=010_adopt_tau_101_fi&ti=Adoptiot+lapsen+syntym%E4maan%2C+i%E4n+ja+adoptiotyyppin+mukaan+1987+%2D+2007&path=./Database/StatFin/vrm/adopt/&lang=3&multilang=fi. Viitattu 2.6.2008.

Tilastokeskus (2008a) Suomeen ulkomailta adoptoitujen lasten määrä väheni vuonna 2007. http://www.stat.fi/til/adopt/2007/adopt_2007_2008-06-27_tie_001_fi.html. Viitattu 9.7.2008.

Tilastokeskus (2008b) Adoptiot lapsen syntymämaan, iän ja adoptiotyyppin mukaan 1987–2007. <http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Saveshow.asp>. Viitattu 9.7.2008.

LIITTEET

Liite 1

Kirjoituspyyntö adoptioäideille

Olemme Tampereen yliopiston sosiaalityön opiskelijoita. Teemme Pro gradu – tutkielmaa adoptioäitiydestä. Kiinnostuksen kohteenamme ovat kokemukset äidiksi tulemisesta adoption kautta. Äidiksi tuleminen on aina suuri muutos naisen elämässä. Biologista äitiyttä on tutkittu paljon, mutta vähemmälle huomiolle ovat jääneet adoptioäidit.

Toivoisimme saavamme kirjoituksia äideiltä, jotka ovat adoptoineet lapsen tai lapsia. Haluaisimme tietää tuntemuksiasi ja kokemuksiasi lapsen odotusajasta ja ensimmäisestä vuodestasi adoptioäitinä. Kirjoituksessasi voit käyttää apuna seuraavia kysymyksiä:

Millaista lapsen odotusaika oli?

Milloin äitiyden tunteesi heräsivät?

Miten koit, että sinusta tuli äiti?

Millaisia odotuksia sinulla oli adoptioäitiydestä ja toteutuivatko ne?

Mistä äitiytesi mielestäsi koostuu?

Mikä adoptioäitydessä on haastavinta?

Kaikki ajatukset ovat meille tärkeitä. Kirjoituksellasi ei ole vähimmäis- tai enimmäispituutta ja kirjoitustyyli on vapaa. Voit kirjoittaa omalla nimelläsi tai täysin anonyymisti. Kaikki kirjoitukset käsitellään luottamuksellisesti eikä tutkimuksestamme käy ilmi henkilöllisyytesi. Toivomme, että kerrot kuitenkin oman ikäsi ja lapsen/lastesi iän. Kirjoituksesi voit lähettää sähköpostitse tai postitse jommallekummalle meistä 9.3.2008 mennessä. Jos sinulle herää kysymyksiä tutkimuksestamme, voit ottaa meihin yhteyttä. Lämmin kiitos vaivannäöstäsi!

Liisa Niemelä

(sähköpostiosoite)

(kotiosoite)

(puhelinnumero)

Paula Tuomi

(sähköpostiosoite)

(kotiosoite)

(puhelinnumero)